

**D/ZPPE/4.1/08**

**WSPÓLNY DOKUMENT PROGRAMOWY  
PROGRAM WSPÓŁPRACY PRZYGRANICZNEJ PHARE  
2001 – 2006**

Estonia, Litwa, Łotwa, Polska

Kwiecień 2001

# Spis treści

<b>1. INFORMACJE OGÓLNE</b> .....	<b>4</b>
1.1. CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI W RMB JAKO CAŁOŚCI .....	4
1.1.1. <i>Ludność</i> .....	4
1.1.2. <i>Struktura osiedleńcza</i> .....	5
1.1.3. <i>Wskaźniki ekonomiczne</i> .....	6
1.1.4. <i>Sieć infrastruktury</i> .....	7
1.1.5. <i>Środowisko naturalne, obszary chronione</i> .....	11
1.1.6. <i>Strefy przybrzeżne i wyspy</i> .....	12
1.1.7. <i>Obszary przygraniczne</i> .....	13
1.1.8. <i>Turystyka</i> .....	14
1.2. ZAŁOŻENIA POLITYKI DOTYCZĄCEJ WSPÓLPRACY PRZYGRANICZNEJ, TRANSNARODOWEJ I MIĘDZYREGIONALNEJ W RMB: WYMIAR PÓLNOCNY .....	15
1.3. CHARAKTERYSTYKA REGIONÓW PRZYGRANICZNYCH OBSZARU OBJĘTEGO PROGRAMEM PRZEDSTAWIONYM WE WSPÓLNYM DOKUMENCIE PROGRAMOWYM (JPD).....	17
1.3.1. <i>Granica estońsko-fińska, estońsko-lotewska, estońsko-rosyjska</i> .....	17
1.3.2. <i>Granica lotewsko-estońska, lotewsko-rosyjska, lotewsko-białoruska, lotewsko-litewska</i> .....	18
1.3.3. <i>Granica litewsko-lotewska, litewsko-kaliningradzka, litewsko-białoruska, litewsko-polska</i> .....	21
1.4. WYNIKI I WNIOSKI Z DZIAŁAŃ W RAMACH WSPÓLPRACY PRZYGRANICZNEJ, MIĘDZYREGIONALNEJ I TRANSNARODOWEJ .....	24
1.4.1. <i>Program Współpracy Przygranicznej Phare</i> .....	24
1.4.2. <i>Charakterystyka działalności przygranicznej w RMB</i> .....	27
1.4.3. <i>Stan współpracy transnarodowej w zakresie zagospodarowania przestrzennego</i> .....	32
1.4.4. <i>Stan współpracy międzyregionalnej</i> .....	36
<b>2. PROGRAM DŁUGOFALOWEJ WSPÓLPRACY PRZYGRANICZNEJ, TRANSNARODOWEJ I MIĘDZYREGIONALNEJ W LATACH 2001 – 2006</b> .....	<b>40</b>
2.1. GRANT SCHEME PROGRAMU WSPÓLPRACY PRZYGRANICZNEJ PHARE .....	40
2.1.1. <i>Cele programu</i> .....	40
2.1.2. <i>Obszary uprawnione do otrzymania wsparcia</i> .....	41
2.1.3. <i>Priorytety i środki programu</i> .....	42
2.2. FUNDUSZ MAŁYCH PROJEKTÓW .....	43
2.2.1. <i>Cele programu</i> .....	43
2.2.2. <i>Obszar uprawniony do utrzymania wsparcia</i> .....	43
2.2.3. <i>Priorytety i środki programu</i> .....	44
2.3. RAMY INSTYTUCJONALNE.....	45
2.3.1. <i>Podjęmowanie decyzji, koordynacja i system monitoringu</i> .....	45
2.3.2. <i>Organy władzy odpowiedzialne za wdrażanie, zarządzanie i finansowanie</i> .....	48
2.4. INDYKATYWNE RAMY FINANSOWANIA.....	52
2.5. KOORDYNACJA Z INNYMI PRZEDAKCESYJNYMI INSTRUMENTAMI FINANSOWYMI UE.....	53
<b>3. ZAŁĄCZNIKI</b> .....	<b>54</b>
3.1. POLITYCZNE, INSTYTUCJONALNE I PRAWNE RAMY WSPÓLPRACY PRZYGRANICZNEJ I MIĘDZYREGIONALNEJ W DZIEDZINIE OBJĘTEJ PROGRAMEM .....	54
3.2. PROGRAMOWE WSPARCIE DZIAŁAŃ W RAMACH WSPÓLPRACY PRZYGRANICZNEJ I MIĘDZYREGIONALNEJ ..	66
3.3. PRZEPISY PROCEDURALNE BAŁTYCKIEGO WSPÓLNEGO KOMITETU WSPÓLPRACY .....	70

## WPROWADZENIE

Od chwili utworzenia w roku 1994 Program Współpracy Przygranicznej Phare (CBC) przyniósł wiele pozytywnych rezultatów jako narzędzie komplementarne do programu Interreg dzięki nawiązaniu dialogu i współpracy między szeregiem regionów przygranicznych Unii Europejskiej i przylegającymi do nich regionami w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Przyczynił się on do rozwoju gospodarczego regionów przygranicznych tych krajów oraz stworzył tym regionom możliwość zapoznania się z procedurami i praktykami programu Interreg.

W świetle wytycznych do nowego programu Interreg III sprawą najwyższej wagi stało się uzyskanie komplementarnego instrumentu finansowego dla ubiegających się o członkostwo w UE krajów Regionu Morza Bałtyckiego (RMB) z myślą o spowodowaniu, by współpraca przygraniczna, międzyregionalna i transnarodowa w RMB była bardziej spójna i skoordynowana. Znaczenie tej kwestii polega również na tym, że w chwili obecnej granice krajów objętych programem Phare są granicami zewnętrznymi, natomiast po akcesji staną się wewnętrznymi granicami Unii Europejskiej. A zatem uczestnictwo krajów objętych programem Phare we współpracy przygranicznej oraz zdobywanie doświadczeń z programu Interreg stanowi znaczące kroki ku członkostwu w UE.

Na potrzebę harmonizowania zasad i procedur rządzących programami Interreg i CBC wskazały takie organy ds. współpracy w RMB jak BSSSC, CPMR i CBSS, ministerstwa, przedstawiciele stowarzyszeń samorządów lokalnych i regionalnych i regionów. Na koniec, Komisja Europejska podjęła decyzję w sprawie zmiany, poczynając od roku 2001, podejścia do programu współpracy przygranicznej w taki sposób, by umożliwić mu zbliżenie do wszystkich trzech części programu Interreg III. Komisja ustaliła, że ogólny Wspólny Dokument Programowy (JPD) musi być opracowany z myślą o wykorzystaniu funduszy w ramach programu współpracy przygranicznej CBC, poczynając od roku 2001; obejmowałby on główne polityczne kierunki współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego (RMB).

Wspólny Dokument Programowy Programu Współpracy Przygranicznej Phare dla Estonii, Łotwy, Litwy i Polski został przygotowany zgodnie z artykułem 7 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 2760/98 z dnia 18 grudnia 1998 r. nt. Programu Współpracy Przygranicznej Phare (OJ nr L 345, 19.12.1998). Wspólny Dokument Programowy opiera się na wytycznych dla JPD w kontekście współpracy przygranicznej w ramach programu Phare i Interreg, a także na wytycznych dla programu Interreg III.

Głównym celem tego dokumentu jest nakreślenie wytycznych dla nowego programu Phare w sferze współpracy przygranicznej w celu doprowadzenia do lepszego dostosowania do programu Interreg oraz zwiększenia możliwości i wiedzy w regionach w krajach objętych programem Phare Wschodniego RMB (W-RMB), by mogły one skorzystać z programu Interreg i funduszy strukturalnych UE w przyszłości.

Nowa faza programu Interreg III będzie realizowana w trzech częściach:

- Część A – promowanie zintegrowanego rozwoju regionalnego sąsiadujących regionów przygranicznych, wliczając w to granice zewnętrzne i pewne granice morskie;
- Część B – przyczynianie się do harmonicznej integracji terytorialnej na obszarze Wspólnoty;

- Część C – doskonalenie rozwoju regionalnego oraz spójnych kierunków polityki i technik poprzez współpracę transnarodową/międzyregionalną.

Nowy program współpracy przygranicznej Phare CBC, zostanie dostosowany do wszystkich tych części, natomiast ogólne informacje i analizy poprzednich działań w ramach współpracy przygranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej zostaną przedstawione w dostosowaniu do kontekstu części A, B i C.

Dokument ten zawiera w sobie szczegółową charakterystykę obecnej sytuacji w RMB, wcześniejszych doświadczeń programu współpracy przygranicznej Phare, CBC, oraz wnioski dotyczące jego realizacji i wkładu w rozwój RMB. Charakterystyka ta i analizy działalności w ramach współpracy przygranicznej, międzyregionalnej i transnarodowej w kontekście części A, B i C programu Interreg III przedstawione zostały niejako w tle i służą za podstawę wniosków, analiz SWOT i ustalania nowych priorytetów i miar dla programu Phare CBC na lata 2001 - 2006.

## **1. Informacje ogólne**

### **1.1. Charakterystyka sytuacji w RMB jako całości**

Region Morza Bałtyckiego jest usytuowany w północno-wschodniej części Europy. Granice RMB wyznaczają: Ocean Lodowaty, północny Atlantyk i Morze Północne. Morze Bałtyckie jest rdzeniem regionu i jest niezmiernie ważną trasą w Europie Północnej, która zespala cały ten obszar i łączy z krajami i ludźmi zamieszkującymi wokół niego. Region ten jest powiązany w całość dzięki morzu, historii, dziedzictwu kulturowemu, działalności gospodarczej i współpracy w wielu dziedzinach. Region Morza Bałtyckiego obejmuje 11 krajów: Dania, Norwegia, Szwecja, Finlandia, Rosja (obwód Murmański, Karelia, Sankt Petersburg, obwód Leningradzki, obwód Nowogród Wielki, obwód Pskowski, obwód Kaliningradzki), Estonia, Łotwa, Litwa, Białoruś, Polska, Niemcy (Szlezwig-Holsztyn, Hamburg, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Berlin, Brandenburgia).

#### **1.1.1. Ludność**

Ludność RMB to 103 mln mieszkańców, zaś łączny PKB wynosi w przybliżeniu 1000 mld USD.

Regionalne różnice w gęstości zaludnienia, poziomie rozwoju gospodarczego, poziomach istniejącej infrastruktury oraz najnowszej historii doprowadziły do odpowiadających im różnic w strukturze osiedleńczej w ramach RMB. Różnice takie najwyraźniej występują między południowo-wschodnią częścią RMB (kraje w okresie transformacji), pasem tworzonym przez Niemcy, Danię, południowe części Szwecji, Norwegii i Finlandii, a częścią północną (arktyczną).

W części południowo-wschodniej obszary najgęściej zaludnione i najsilniejsze ekonomicznie znajdują się odsunięte daleko w głąb regionu (Niemcy, Polska, Litwa, Białoruś). Dla kontrastu najgęściej zaludnione obszary krajów nordyckich, Estonii, Łotwy i Rosji, stanowiące część RMB, znajdują się w strefach brzegowych. Analogicznie główne miasta w niektórych częściach RMB znajdują się w głębi regionu (np. Berlin, Warszawa, Kraków, Katowice, Wilno, Mińsk, Sankt Petersburg), podczas gdy w części nordyckiej są one zlokalizowane wzdłuż linii brzegowej Bałtyku.

Na niską średnią gęstość zaludnienia w Finlandii, Rosji, Szwecji i Norwegii oddziałuje fakt występowania ogromnych obszarów arktycznych na północy tych krajów, które to tereny są

prawie niezamieszkałe. Skupiska ludności w tych krajach koncentrują się wzdłuż linii brzegowej oraz w dolinach niektórych rzek, gdzie gęstość zaludnienia nie różni się w istotny sposób od innych krajów regionu. Południowe przybrzeżne regiony tworzą podstawową część krajów nordyckich.

Gęstość zaludnienia jest niska również w obwodzie Kaliningradzkim, w państwach nadbałtyckich oraz w Meklemburgii-Pomorzu Przednim. Jednakże struktury osiedleńcze różnią się znacznie: są tam obszary o dużych skupiskach (Łotwa z obszarem ryskim), ale też obszary bardziej zrównoważone pod tym względem (np. Litwa)<sup>1</sup>.

W migracji wyodrębnić można trzy trendy: (1) migracja z obszarów peryferyjnych i wiejskich oraz z małych i średniej wielkości miast do stolicy i dużych miast; (2) emigracja i migracja z niektórych rejonów wielkich miast we wschodniej części Regionu Morza Bałtyckiego (E-RMB), np. Tallina i Rygi (jest to głównie emigracja ludności rosyjskiej), Sankt Petersburga (migracja na tereny wiejskie z powodu ostro zarysowanych problemów ekonomicznych); (3) wiele regionów o bardzo stabilnych skupiskach ludności, np. na Białorusi, w Danii i na Litwie.

Rzadko zaludnione obszary znajdują się w gorszej sytuacji ze względu na brak szans na zaistnienie efektu skali, na istnienie niewielu ośrodków naukowych, duże odległości i niewielkie rynki wewnętrzne. Problemy te są jeszcze dodatkowo zwiększane przez ruch ludności z północy na południe w krajach północnych tego regionu (Norwegia, Szwecja, Finlandia i Rosja), a w jeszcze większym zakresie do miast i regionów uniwersyteckich oraz obszarów metropolitalnych<sup>2</sup>.

W większości krajów nordyckich, w Niemczech i niektórych państwach bałtyckich obserwuje się coraz większe starzenie się ludności. Odwrotna sytuacja występuje w kilku rejonach rosyjskiej części RMB, po części ze względu na wysokie wskaźniki umieralności<sup>3</sup>.

Ludzie w starszym wieku stanowią wysoki odsetek mieszkańców na terenach wiejskich oraz na obszarach upadającego przemysłu, podczas gdy regiony z wielkimi miastami, w szczególności zaś te, w których mieszczą się wyższe uczelnie i nowoczesny (oparty na wykorzystaniu wiedzy) przemysł, przyciągają młodych<sup>4</sup>.

### **1.1.2. Struktura osiedleńcza**

Odsetek ludności zamieszkującej miasta nie różni się w sposób znaczący w RMB. Różnica dotyczy stopnia skupienia w ramach jednostek osiedleńczych w miastach.

Z liczby 75 mln mieszkańców miast w RMB 63 mln mieszka w miastach liczących powyżej 10.000 mieszkańców (20% ludności miejskiej w RMB mieszka w miastach liczących powyżej miliona mieszkańców, 17,3% - w miastach o liczbie mieszkańców od 250.000 do 1.000.000 mieszkańców)<sup>5</sup>.

Większe ośrodki miejskie liczące powyżej 500.000 mieszkańców istnieją w większości krajów RMB: Mińsk, Homel na Białorusi, Kopenhaga w Danii, Helsinki w Finlandii, Berlin i Hamburg w Niemczech, Ryga na Łotwie, Wilno na Litwie, Warszawa, Katowice, Łódź, Gdańsk, Kraków, Wrocław i Poznań w Polsce, Sztokholm w Szwecji, Oslo w Norwegii i Sankt Petersburg w Rosji. W niektórych krajach drugie lub trzecie pod względem wielkości miasta liczą około lub poniżej 100.000 mieszkańców. Regionalne ośrodki miejskie różnią się dość znacznie pod

---

<sup>1</sup> Wizja i strategię dotyczące Morza Bałtyckiego w roku 2010

<sup>2,3,4</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

<sup>5</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

względem wielkości. Są to bardzo małe ośrodki na rzadko zaludnionych obszarach, takich jak na Łotwie i w Estonii oraz w północnej części RMB. Regionalne ośrodki miejskie są dość duże w gęściej zaludnionych krajach, takich jak Polska i Niemcy oraz południowe części krajów nordyckich.

Przeciętny wskaźnik urbanizacji w RMB wynosi 73% i waha się on w odniesieniu do poszczególnych krajów od 62% w Polsce do 85% w Danii i stanowiących RMB częściach Niemiec i Rosji. Proces urbanizacji prawie się zakończył we wszystkich krajach RMB (z wyjątkiem Białorusi), mimo to nadal występują niewielkie zmiany w równowadze między ludnością miejską i wiejską (powyżej 1% w skali roku).

W ostatnich dziesięcioleciach kraje zachodnie RMB (Z-RMB) wdrażają programy rozwoju regionalnego, tworząc nowe uczelnie, instytuty naukowo-badawcze i ośrodki technologiczne, zwłaszcza w regionach pozostających w tym względzie za pozostałymi. Doprowadziło to do bardziej zrównoważonej struktury przestrzennej i zmniejszyło stopień migracji do głównych ośrodków miejskich, podczas gdy w krajach W-RMB polityki rozwoju regionalnego dopiero się kształtują, zaś próby regionalizacji programów rozwoju przedsiębiorczości i usług wspierających biznes są w stadium początkowym. Wobec tego sieć miejska w krajach W-RMB jest raczej słabo rozwinięta w sektorach związanych z prywatnym biznesem i handlem: izby przemysłowo-handlowe, ważne targi handlowe, parki technologiczne, większe instytucje finansowe i usługi ważne dla firm.

Braki dotyczące naturalnego środowiska miejskiego można dostrzec na całym obszarze RMB, chociaż w różnym stopniu. Jednym z poważnych problemów jest szybki rozwój motoryzacji i ruchu drogowego w częściach bardziej rozwiniętych. Zjawisko to rozpoczęło się również w innych częściach. Innymi problemami są: niedostateczny stopień zachowania otwartego środowiska naturalnego w miastach, brak kontroli nad zagospodarowaniem przestrzennym miast, niedostateczne powiązanie zagospodarowania przestrzennego miast z układami transportu publicznego, lokalizacja nowych osiedli miejskich z pominięciem analizy, czy pomaga to zminimalizować zapotrzebowanie na ruch uliczny, zwłaszcza pojazdów mechanicznych. Tym niemniej jest wiele przykładów dobrych praktyk w RMB mających na celu rozwiązanie tych problemów poprzez zharmonizowane działania różnych władz i sektora prywatnego (partnerstwo struktur publicznych i prywatnych)<sup>6</sup>.

### **1.1.3. Wskaźniki ekonomiczne**

RMB odgrywa istotną rolę w światowym systemie ekonomicznym. W roku 1998 produkt krajowy brutto wszystkich 11 krajów RMB łącznie (wliczając w to całe Niemcy i Rosję) stanowił około 40% produktu narodowego brutto Unii Europejskiej. Wielkość rynku RMB jest równa wielkości rynku włoskiego i nieco mniejsza niż Zjednoczonego Królestwa lub Francji.

Rynki W-RMB szybko się rozwijają, osiągając poziomy azjatyckich "tygrysów", takich jak Malezja i Tajlandia. Niektóre kraje RMB w ciągu ostatnich lat osiągnęły wskaźniki rozwoju trzykrotnie przewyższające wskaźniki większości pozostałych krajów na świecie.

Potencjał ekonomiczny regionu wynika z jego jedyne w swoim rodzaju połączenia mocnych stron przemysłu, rolnictwa i sfery finansowej: dojrzałe gospodarki oparte na przemyśle oraz dominujące w nich usługi oraz zasoby finansowe w krajach zachodniej części Regionu Morza Bałtyckiego (Z-RMB), ogromny potencjał dla rozwoju przemysłowo-technologicznego i duże możliwości inwestycyjne w krajach wschodniej części Regionu Morza Bałtyckiego (E-RMB).

---

<sup>6</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

RMB jest siedzibą wielu dobrze znanych firm i marek produktów. W przeliczeniu na głowę mieszkańca znajduje się tu więcej firm wielonarodowych niż w większości innych regionów świata. Są to bardzo różne gałęzie przemysłu zlokalizowane w tym regionie, takie jak tekstylny, telekomunikacyjny i przemysł drzewny. Te gałęzie przemysłu rekompensują kosztowne prace badawczo-rozwojowe tanią produkcją w krajach sąsiednich. Tak na przykład wielkie zakłady produkujące telefony komórkowe, Ericsson w Szwecji i Nokia w Finlandii, podstawowe części swych wyrobów montują w państwach bałtyckich. To samo można powiedzieć o skandynawskich fabrykach przemysłu drzewnego i tekstylnego, które wycofują się z takich krajów jak Portugalia i Turcja, ponieważ uznały, że kraje W-RMB są dobrą alternatywą dla lokalizacji, gdzie jednostkowe koszty produkcji są o wiele niższe niż gdziekolwiek w Skandynawii.

Kraje RMB stanowią dość heterogeniczną grupę krajów. W szczególności jeżeli chodzi o ich siłę ekonomiczną. PKB waha się od 352,2 mld USD w Niemczech do zaledwie 4,2 mld USD w Estonii.

Kraje W-RMB w chwili obecnej osiągnęły już wysoki poziom liberalizacji cen, ale proces ten nie został jeszcze doprowadzony do końca. Ceny energii, koszty przewozów, opłaty za mieszkania i inne podstawowe koszty składające się na koszyk dóbr i usług konsumpcyjnych nadal są regulowane przez państwo, tyle że sytuacja taka występuje również w niektórych państwach UE. Wprowadzenie cen rynkowych posiadało istotne implikacje dla wszystkich tych krajów. Spowodowało wzrost inflacji, utratę oszczędności ludności, o wiele większe różnice w poziomach dochodów i problemy natury społecznej. Jednakże ta zasadnicza zmiana stała się również realnym bodźcem dla wzrostu gospodarczego, który nie nastąpił w równym stopniu we wszystkich krajach W-RMB.

Nastąpił znaczny wzrost wolumenu i wartości wymiany handlowej z RMB – jeżeli te tendencje w handlu zostaną zachowane, wówczas poziom wymiany handlowej między krajami bałtyckimi a Szwecją będzie taki sam w roku 2015 co wolumen i wartość handlu między Szwecją a Finlandią w roku 1995. Do roku 2015 rynek polski będzie się zaliczał do najważniejszych rynków Danii, zaś Rosja stanie się najważniejszym rynkiem dla przemysłu fińskiego.

#### **1.1.4. Sieć infrastruktury**

Dzięki swemu silnemu poczuciu tożsamości regionalnej i wieloletniej kulturze kontaktów sąsiadów, których dzieli morze lub granice lądowe, RMB jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się regionów na świecie. Przyszłe członkostwo krajów W-RMB w UE przyczyni się do podniesienia na wyższy poziom lub udoskonalenia infrastruktury transportu i otworzy rynki transportu, Morze Bałtyckie zaś stanie się wewnętrznym morzem UE z Rosją jako równoprawnym partnerem.

Obecną dostępność do różnych części RMB cechują nierówności między niemiecką częścią RMB, Danią, zachodnią i środkową Polską, z jednej strony, a pozostałymi rejonami, z drugiej. Występują również duże, po części gęsto zaludnione obszary, np. w państwach bałtyckich, na Białorusi, w Regionie Morza Barentsa, w Rosji północno-zachodniej i w północnej Polsce, które nie odnoszą pożytku z wysokiej jakości międzyregionalnej infrastruktury transportu<sup>7</sup>.

Usprawnienia w infrastrukturze transportu w regionie mają pierwszorzędne znaczenie dla rozwoju infrastruktury transportowej RMB w skali ogólnoeuropejskiej. Kwestia ta została podkreślona przez Komisję Europejską w jej dokumencie politycznym, "Agenda 2000", jako jedno z najważniejszych wyzwań dla procesu rozszerzenia Unii. RMB przecina kilka ważnych

---

<sup>7</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

korytarzy transportowych, takich jak Korytarz Północ - Południe I obejmujący *Via Baltica*, Korytarz II łączący Berlin z Moskwą i Helsinkami, a także sieć, na którą się składa Korytarz IX na północy między Helsinkami a Moskwą i w centrum między Kłajpedą/Kaliningradem a Mińskiem/Kijowem.

W procesie akcesyjnym jednym z podstawowych wyzwań będzie rozwój wydajnych sieci transportowych oraz ich połączenie z sieciami transeuropejskimi. Infrastruktura transportowa w trzech krajach bałtyckich i Polsce, która służy za podstawę dla ruchu międzynarodowego i regionalnego, nie zostanie ograniczona tylko do paneuropejskich korytarzy transportowych, ale obejmie również najważniejsze połączenia biegnące ze wschodu na zachód a prowadzące do portów bałtyckich i z nich.

### ***Porty, morze i wewnętrzny transport wodny***

Transport w RMB tradycyjnie ma i będzie miał w dużej mierze charakter morski - zarówno w ruchu pasażerskim, jak i w transporcie towarów (VASAB 2010). Porty stanowią kluczowe czynniki w tym systemie. Morze Bałtyckie posiada wiele portów, które pozwalają skrócić przewozy drogą lądową, zwłaszcza w handlu zagranicznym. Obecny przepływ towarów i ruch osobowy w głównych nordyckich i niemieckich portach Morza Bałtyckiego pokazuje, że wielkości przewozów drogą morską mają potencjał ogromnego wzrostu w pozostałych częściach RMB. Wiele portów w całym RMB posiada plany rozwinięcia i zmodernizowania swych mocy przewozowych konwencjonalnych kontenerów i ruchu promowego.

Każdy z krajów basenu Morza Bałtyckiego posiada przynajmniej jeden port, którego zdolności przewozowe ładunków w roku 1998 wyniosły co najmniej 10 mln ton. Hamburg, Windawa (Ventspils), Szczecin-Świnoujście, Göteborg to porty o największym obrocie towarowym w RMB. O ile kraje W-RMB (z wyjątkiem Polski) mają niewiele innych portów poza portem wiodącym, każdy kraj UE rozwinął dodatkowo sieć średnich i małych portów obsługujących ruch towarowy<sup>8</sup>.

Podziału można dokonać między głównymi portami (z których ładunki są wysyłane za granicę i przywożone z granicy) a mniejszymi portami przybrzeżnymi (z których ładunki przewozi się do innych małych portów - transport przybrzeżny - lub do portów głównych celem przeładunku). Inne rozróżnienie można przeprowadzić między portami o charakterze uniwersalnym i specjalistycznym (np. porty do przewozu ładunków płynnych i masowych suchych, porty promowe).

Pomimo rozwoju transportu morskiego na sieć portów RMB będą oddziaływać zwiększająca się efektywność i zmieniające się modele wymiany handlowej. Prawdopodobnie ruch towarowy skoncentruje się w mniejszej liczbie portów, ponieważ porty będą w coraz większym stopniu poddawać się specjalizacji. Porty będą musiały zmienić swój charakter ze względu na: specjalizację portów, prywatyzację operacji i własności oraz koncentrację przepływu towarów w mniejszej liczbie portów. Niektóre porty na tym skorzystają, lecz wiele poniesie uszczerbek<sup>9</sup>.

Morze Bałtyckie przecina wiele linii promowych do przewozu pasażerów i pojazdów drogowych. Linie promowe stanowią przeważające połączenia na obszarze Morza Bałtyckiego, podczas gdy transport morski wykorzystuje do tego konwencjonalne jednostki pływające. Obok bałtyckich linii promowych istnieje wciąż rosnąca liczba regularnych linii przewozów morskich na Morzu Północnym i połączeń z innymi portami.

---

<sup>8</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

<sup>9</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

Transport promowy ładunków stanowi relatywnie niewielką część zatrudnienia w portach, tym niemniej są one istotne dla rozwoju gospodarczego w głębi lądu. W związku z tym dobre połączenia transportowe z głębią kraju są nader ważne.

Główne porty bałtyckie są połączone z głębią lądu drogami i kolejami, natomiast wewnętrzne drogi wodne odgrywają mniejszą rolę. Istnieje dobrze rozwinięty system wewnętrznych dróg wodnych w Niemczech; istnieje też niewielka ilość dróg wodnych w Finlandii i Szwecji. Jakość wewnątrzlądowych połączeń wodnych jest dobra w większości portów północnych i zachodnich, muszą jednak być one przystosowane do prawdopodobnego zwiększenia wolumenów ruchu promowego. Potrzeba ta jest jeszcze bardziej paląca w przypadku portów w krajach W-RMB.

### ***Koleje***

RMB jako całość nie jest częścią powstającej w Europie sieci szybkich kolei. Wytyczne TEN opisują kilka połączeń w północnej części Niemiec, w Danii, Szwecji, Finlandii i Norwegii. RMB cechuje niezrównoważona infrastruktura kolejowa i brak wewnętrznej kompatybilności między różnymi krajowymi systemami kolei (różne rozstawy torów, system sygnalizacji, systemy kolei elektrycznych). Sieci kolejowe o największej gęstości występują w niemieckiej części RMB i w Polsce, gdzie główne linie mają podwójne tory i są zelektryfikowane. W Norwegii, Szwecji i Finlandii gęstości sieci są o wiele niższe, co stanowi odbicie niskiej gęstości zaludnienia. W Rosji, na Białorusi i w państwach bałtyckich gęstość sieci kolei również jest niska, do tego dochodzi jeszcze niski poziom zelektryfikowania oraz niska jakość w sensie fizycznym większości torów, co prowadzi do niskiej przeciętnej szybkości pociągów<sup>10</sup>.

Główne miasta o znaczeniu europejskim lub bałtyckim są połączone z międzynarodową siecią kolei. Jednakże czas i jakość przejazdu muszą być poprawione na takich liniach jak Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa lub Gdańsk/Gdynia – Kaliningrad – Ryga – Sankt Petersburg i inne.

Istnieją jeszcze niektóre inne problemy związane z transportem kolejowym w RMB, na które należy zwrócić uwagę:

- większe miasta wzdłuż linii brzegowej (Gdańsk, Kaliningrad, Ryga, Tallin) są niedostatecznie połączone z transkontynentalnymi liniami kolejowymi;
- procedury związane z przekraczaniem granicy wydłużają czas podróży;
- między Finlandią i rosyjską Karelią istnieje zaledwie kilka połączeń transgranicznych;
- niska jakość regionalnych usług kolejowych, by włączyć je do systemu połączeń z większymi ośrodkami miejskimi, takimi jak Wilno/Kowno, Gdańsk, Kaliningrad, Ryga, Tallin i Mińsk.

### ***Drogi***

Głównymi problemami związanymi z sieciami dróg są:

- niedostateczne połączenia między portem a głębią kraju;

---

<sup>10</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

- niedostateczne połączenia regionalne między Europą Zachodnią a Środkową i Wschodnią, a w szczególności między miastami wzdłuż linii brzegowej Bałtyku;
- nieodpowiednie procedury związane z przekraczaniem granicy;
- wadliwe krajowe systemy drogowe mające łączyć z głównymi krajowymi i regionalnymi miastami i między nimi;
- brak połączeń transgranicznych między Finlandią a Karelią i w ogólności;
- sieć dróg w regionach przygranicznych W-RMB jest w szczególnie złym stanie, co poważnie ogranicza możliwości współpracy transgranicznej.

### ***Telekomunikacja***

Rola telekomunikacji jest ważna, gdy weźmie się pod uwagę dążenie do stworzenia trwalszej struktury przestrzennej. Większe miasta w coraz większym stopniu są włączane do automatycznych międzynarodowych sieci telekomunikacyjnych, podczas gdy ośrodki regionalne, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, nie są odpowiednio połączone z ośrodkami krajowymi i międzynarodowymi. Prowadzi to do szybkiego spadku konkurencyjności takich ośrodków jako nowych lokalizacji dla biznesu.

Nasylenie w krajach W-RMB waha się od 30 do 50 zwykłych połączeń telefonicznych na 100 mieszkańców, podczas gdy w Z-RMB wynosi ono od 50 do 60. W krajach W-RMB zwykle połączenia telefoniczne wskazują na istotne różnice między regionami na korzyść regionów stołecznych i obszarów zurbanizowanych. Nierówności regionalne największe są w Polsce, następnie w Estonii i Łotwie, natomiast są one o wiele mniejsze na Litwie.

Kraje nordyckie są w czołówce światowej pod względem nasycenia telefonami komórkowymi, przy czym do tego stopnia, że niektórzy analitycy uważają, że rynki te są już prawie nasycone. W krajach nordyckich połączenia w formie telefonów komórkowych posiada od 50 do 65% ludności wobec np. 25% i 35% - odpowiednio - we Francji i Zjednoczonym Królestwie. Kraje W-RMB oraz Niemcy plasują się znacznie niżej niż kraje nordyckie, lecz w niektórych przypadkach kraje W-RMB wyprzedzają swych zachodnich sąsiadów pod względem rozwiązań technologicznych. We wszystkich krajach W-RMB rynki telefonów komórkowych zostały zliberalizowane i skomercjalizowane, natomiast sieci stałe mogą wciąż jeszcze pozostawać w rękach starego, stanowiącego własność państwa, monopolu w telefonii.

Model geograficzny korzystania z Internetu jest podobny do tego, który dotyczy telefonów komórkowych (Finlandia posiada więcej połączeń internetowych na 100 mieszkańców niż USA), natomiast w RMB, np. Estonia również plasuje się wysoko na tej liście. Korzystanie z Internetu w Niemczech jest również relatywnie bardziej rozpowszechnione niż telefony komórkowe<sup>11</sup> w porównaniu z innymi krajami.

### ***Sieci energetyczne***

RMB jest bogaty w zasoby energetyczne: zarówno jeżeli chodzi o paliwa kopalne, jak i odnawialne źródła energii. Stosunek całkowitych rezerw do produkcji rocznej wynosi 12 lat dla ropy naftowej, 55 lat dla gazu i ponad 100 lat dla węgla. Potencjał uzyskiwania energii stanowi 40% całkowitych dostaw energii pierwotnej. Z perspektywy europejskiej największe zasoby

<sup>11</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

ropy naftowej, gazu, drewna itd. występują w Regionie Morza Barentsa. Ze względu na swe ogromne rezerwy najbardziej na północ wysunięte rejony Rosji, mimo iż stanowią zaledwie osiem procent mieszkańców kraju, generują w przybliżeniu jedną piątą PKB.

Najważniejsze źródła dostaw energii elektrycznej bardzo się różnią w poszczególnych krajach RMB, wliczając w to energię wodną, nuklearną, łupki naftowe, węgiel kamienny i brunatny, ropę naftową i gaz.

Norwegia może całkowicie oprzeć się na własnych zasobach przyjaznych dla środowiska. Poza Norwegią elektrowni jądrowych nie posiadają Dania, Polska, Łotwa i Estonia. Niektóre z tych krajów wszakże znajdują się w bardzo bliskim sąsiedztwie elektrowni jądrowych ościennych krajów (Dania w stosunku do Szwecji; Łotwa w stosunku do Litwy; Estonia, Finlandia i Białoruś w stosunku do Rosji).

Produkcja energii elektrycznej jest bardzo zróżnicowana: wytwarzana przez elektrownie wodne stanowi 35%, elektrownie jądrowe - 22%, elektrociepłownie - 20% i przez elektrownie tradycyjne - 23%. Największymi producentami energii są: Szwecja (21% całej produkcji RMB w roku 1998), Polska (19%) i Norwegia (16%). Niezależnie od tego, w jaki sposób jest energia wytwarzana, stwarza ona problemy dla środowiska naturalnego, bo albo wysokie jest zanieczyszczenie atmosfery powodowane przez paliwa kopalne (Białoruś, Dania, Estonia, Niemcy i Polska), albo stosowanie energii jądrowej stwarza problemy z bezpieczeństwem i usuwaniem odpadów (Finlandia, Niemcy, Litwa, Rosja,). Nawet kraje RMB w dużym stopniu wykorzystujące energię wodną (Łotwa, Norwegia i Szwecja) powodują pewne zagrożenia dla środowiska, ponieważ znaczne wykorzystanie energii wodnej zagraża istnieniu dróg wodnych<sup>12</sup>.

Istnieją pewne możliwości wykorzystania energii bardziej odnawialnej (stosowane na niewielką skalę elektrownie wodne w państwach bałtyckich, Polsce i wschodnich Niemczech; drewna w krajach nordyckich; zawartego w złożach węgla metanu w Polsce).

#### **1.1.5. Środowisko naturalne, obszary chronione**

W RMB duże nie zanieczyszczone obszary zostały zachowane w stanie nie naruszonym przy wysokim stopniu różnorodności biologicznej, które są rzadkością w gęsto zaludnionych częściach Europy. Wszystkie kraje RMB mają obszary wpisane na listę środowisk podmokłych o międzynarodowym znaczeniu. Zasoby słodkiej wody (z europejskiej perspektywy stosunkowo czystej) obejmują w przybliżeniu siedem razy większy obszar lądu niż obszary zurbanizowane.

Duże obszary brzegowe pozostały nie zagospodarowane, i wiele gatunków zwierząt, które prawie wyginęły w Europie Zachodniej (np. wilki, rysie i bociany), nadal są powszechnie spotykane w niektórych państwach Morza Bałtyckiego. Utrzymuje się zróżnicowanie biologiczne na przykład dzięki istniejącym ekologicznym lub zielonym korytarzom wzdłuż granic, umożliwiając migrację i kontakty między różnymi rodzajami gatunków świata zwierzęcego.

Lasy stanowią najcenniejsze naturalne aktywa RMB, a to dzięki wielorakim funkcjom lasów. Przyczyniają się one do zachowania różnorodności biologicznej RMB, stanowiąc równocześnie jedno z głównych źródeł wpływów z eksportu w krajach RMB (np. 40% wpływów z eksportu Łotwy), stwarzając szanse na zatrudnienie (małe i średnie przedsiębiorstwa) na obszarach wiejskich i peryferyjnych, zwiększając turystykę, stanowiąc siłę napędową dla inwestycji w

---

<sup>12</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

rozwój dróg i kolei (60% szwedzkiej sieci dróg to są drogi leśne). Drewno i residuum z eksploatacji lasów odgrywają kluczową rolę w przybliżaniu sektora energetycznego ku wykorzystaniu zasobów odnawialnych. Lasy wraz z innymi ekologicznymi aktywami RMB (np. bagna) tworzą ważne pozytywne zjawiska. Lasy RMB przyczyniają się do podniesienia jakości atmosfery w regionie; mają one dobroczynny wpływ na klimat (zmniejszenie efektu cieplarnianego). Region tworzy jeszcze większe zasoby leśne, ponieważ roczny przyrost przewyższa pozyskanie drewna. Obszary leśne powstały w Regionie Morza Bałtyckiego na przestrzeni większej części wieku XX dzięki zalesianiu pól i pastwisk (Szwecja, Dania, Finlandia) lub bardziej naturalnemu odradzaniu się lasów na zaniedbanych polach i pastwiskach (Łotwa, Estonia).

Tym niemniej Morze Bałtyckie jako takie stanowi problem z punktu widzenia środowiska naturalnego. Stężenia metali ciężkich w Bałtyku są o wiele wyższe niż w innych obszarach skażonych, np. Morzu Północnym. Zwłaszcza problemy ekologiczne w Zatoce Fińskiej wymagają szczególnej uwagi i rozwiązań o charakterze międzynarodowym. Morze Bałtyckie jest jedyne w swoim rodzaju; stanowi ono największy na świecie zbiornik wody brakicznej (o niskiej zawartości soli). Połączenie z Morzem Północnym i Oceanem Atlantyckim jest bardzo wąskie. Cyrkulacja wody w Morzu Bałtyckim jest słaba. Zimą Morze Bałtyckie jest przede wszystkim pokryte lodem, co naraża je na jeszcze większe zagrożenia ze strony zanieczyszczeń. Stopień zasolenia wody znacznie się różni między południową i północną częścią Morza Bałtyckiego. Organizmy żyją już na granicy tolerancji i zakresu występowania i z tego powodu są bardzo wrażliwe na zmiany.

Nie tylko Morze Bałtyckie, lecz również inne cenne obszary ekologiczne w regionie są wystawione na klęski żywiołowe, takie jak wielkie powodzie dotykające kilka krajów na raz lub pożary lasów, które w przeszłości zdarzały się tu często. Odrębny problem stanowi zagrożenie dla środowiska ze strony usuwania odpadów radioaktywnych, zwłaszcza pochodzenia wojskowego, w Rosji północno-zachodniej. Obecność reaktorów jądrowych w regionie i problemy związane z ich bezpieczeństwem i z usuwaniem odpadów jądrowych powoduje, że kwestia ta stanowi powód do poważnej troski dla całego regionu. Wspólne wysiłki w tej sferze działań są koordynowane przez grupę roboczą do spraw bezpieczeństwa nuklearnego pod auspicjami Rady Państw Morza Bałtyckiego (CBSS), która to grupa ma swoją odpowiedniczkę w ramach Euroarktycznej Rady Morza Barentsa (ang. Barents Euroarctic Council). Białoruś, z 20% swego terytorium i wielu rzekami skażonymi substancjami radioaktywnymi po katastrofie w Czarnobylu na Ukrainie, nie jest częścią tej sieci<sup>13</sup>.

W RMB jest wiele obszarów chronionych ze względu na zachowanie przyrody w stanie naturalnym. Status tych obszarów chronionych znacznie się różni i obejmuje parki narodowe i rezerваты przyrody. W krajach RMB występują różnice, jeżeli chodzi o wielkości obszarów chronionych. Duże obszary są chronione w północnej Szwecji i Finlandii jak również na Łotwie. Tylko nieliczne obszary są chronione w Karelii i na Białorusi, jak również w głębi lądu i w centralnej części Szwecji i Finlandii.

#### **1.1.6. Strefy przybrzeżne i wyspy**

Wzdłuż linii brzegowej Morza Bałtyckiego znajduje się wiele miast, wśród których jest pięć stolic (Kopenhaga, Sztokholm, Helsinki, Tallin, Ryga).

Strefy przybrzeżne należą do tych części RMB, które są stosunkowo najczęściej związane z intensywną ingerencją człowieka. Stanowią one przedmiot konkurencji różnych, niekiedy sprzecznych, interesów użytkowników ziemi, takich jak wypoczynek, turystyka, struktura

<sup>13</sup> Dokument programowy do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

osiedleńcza, transport, ekologia, przemysł. Na przykład części linii brzegowej cechuje występowanie przemysłu ciężkiego związanego z produkcją masy włóknistej i papieru, funkcjonowaniem tartaków i zakładów obróbki metali, co z pewnością oddziałuje na biosferę Morza Bałtyckiego.

Największe archipelagi na Morzu Bałtyckim są w Finlandii i Szwecji. Z ogólnej liczby wymienionych wysp w archipelagu Łland (6.500) około 65 jest stale zamieszkałych. Wyspy Estonii są zamieszkałe i są bardzo bogate pod względem dziedzictwa kulturowego i historycznego, co czyni je bardzo atrakcyjnymi dla turystyki. Łotwa i Litwa nie posiadają żadnych wysp, natomiast wchodzącym w skład RMB rejonom Rosji brakuje poważniejszych liczb mieszkańców wysp. W Polsce wyspa Wolin jest położona blisko lądu stałego, natomiast mieszkańcy polsko-niemieckiej wyspy Uznam cierpią z powodu problemów o charakterze peryferyjnym. Ludność na Zalewie Kurońskim lub półwyspu Hel można byłoby określić jako żyjących w bardzo podobnych warunkach co mieszkańcy na innych większych wyspach RMB.

Ogólnie biorąc wszystkie obszary peryferyjne w RMB są w przeważającej większości terenami wiejskimi i można byłoby je scharakteryzować jako wyróżniające się niską gęstością zaludnienia, długimi odległościami do rynków i do innych sąsiadujących z nimi regionów, relatywnie małymi rynkami wewnętrznymi, dużym stopniem zależności od sektora publicznego w sferze zatrudnienia oraz stosunkowo niskim poziomem wykształcenia mieszkańców. Dotyczy to również większości wysp. Spośród „Siedmiu Wysp Morza Bałtyckiego”, czyli B7<sup>14</sup>, tylko dwie (Rugia i Olandia, Öland) mają stałe połączenie z lądem stałym. Pozostałe większe wyspy (Bornholm, Gotlandia, Saaremaa, Hiiumaa i Łland) oraz polska część wyspy Uznam bazują na ruchu promowym przewożącym pojazdy kołowe.

Rybołówstwo odgrywa ważną rolę w gospodarce wiejskich obszarów przybrzeżnych i wysp. Na niektórych terenach znaczenie rybołówstwa jest na tak wysokim poziomie, że Wspólna Polityka Rybołówstwa UE ustaliła tzw. „Obszary Zależne od Rybołówstwa” (ang. “Fishery Dependent Areas”, FDA). Na przykład wyspa Bornholm jest obszarem, który spełnia kryterium FDA. Sytuacja na niektórych wiejskich terenach przybrzeżnych w północnej części Szwecji i Finlandii (Zatoka Botnicka) jest podobna. Na tych obszarach rybołówstwo jest jedyną podstawą ekonomiczną życia ludności.

### **1.1.7. Obszary przygraniczne**

Dziewięć krajów graniczących z Morzem Bałtyckim posiada w sumie około 4.500 km “wewnętrznej” linii brzegowej. Z wyjątkiem kilku większych rzek (Oder/Odra, Niemen/Nemunas, Narwa, Tornionjoki/Tornealven) i Jeziora Peipsi (Pejpus)/Czudzkiego granice te nie mają jakichś szczególnych cech fizycznych.

Większość regionów przygranicznych ma charakter peryferyjny dla gospodarki narodowej i ośrodków politycznych. Poziomy dochodów, standardy zaopatrzenia w usługi miejskie oraz urządzenia infrastrukturalne na ogół są na niższym poziomie niż przeciętne dla kraju wskaźniki (wyjątek stanowi region przy zachodniej granicy Polski). Połączenia transgraniczne oferują potencjał umożliwiający przewyższenie pewnych ograniczeń ekonomicznych. Szczególnie wyraźnie to widać w przypadku Kopenhagi – Malmö, które to miasta mają szerokie połączenia między Danią i Szwecją, czy też Helsinek, mających połączenia z Tallinem, przy szybko rozwijającej się współpracy i połączeniach morskich. Inne przykłady miast przygranicznych: Narwa/Iwangorod (granica między Estonią a Rosją), Valga/Valka (granica estońsko-łotewska); Tornio/Haparanda na granicy pomiędzy Szwecją i Finlandią; miasta leżące w pobliżu granicy zachodniej części Polski (granica polsko-niemiecka); łotewski Dyneburg/białoruski

<sup>14</sup> Grupa wspólnych interesów w odniesieniu do największych wysp na Morzu Bałtyckim utworzona w roku 1989.

Nowopółock; szwedzko-fińska granica: Haparanda - Kemi/Tornio; granica fińsko-rosyjska: Lappeenranta/Imatra - Wyborg oraz granica między Rosją a Polską: Kaliningrad-Elbląg-Olsztyn-Gdańsk.

Można wskazać na wiele przykładów już istniejących działań w ramach współpracy transgranicznej na szczeblu lokalnym lub regionalnym oraz w dużej mierze opartych na inicjatywach społeczności lokalnych, obejmujących takie dziedziny jak kultura, ochrona środowiska, opieka medyczna, transport i turystyka.

#### **1.1.8. Turystyka**

Turystyka jest jednym z tych sektorów, które mogą się przyczynić do dobrobytu gospodarczego. Piaszczyste plaże dominują na południu, w części południowo-wschodniej i północno-wschodniej Morza Bałtyckiego, podczas gdy wybrzeża skaliste przeważają w części północnej. Miasta z bogatym dziedzictwem o wartości architektonicznej i malownicze wioski rybackie znajdują się w tym regionie prawie wszędzie. Archipelagi, zwłaszcza w Szwecji i Finlandii, mają swe niepowtarzalne piękno i są często określane mianem "raju dla żeglarzy".

Turystyka żeglarskie i rozwój małych portów (przystani) oferuje potencjał ekonomiczny dla najważniejszych części Regionu Morza Bałtyckiego. Długotrwały rozwój wymaga skoordynowania odpowiadającym temu przeobrażeniom w infrastrukturze i ich projekcji na przyrodę oraz rozwoju miast i regionu. By w pełni wykorzystać możliwości turystyki żeglarskiej, sieć musi zapewniać turystom możliwość podróżowania przez regiony i przekraczania granic państwowych (Raport z realizacji projektu SuPortNet. Autor: Dr Holger Platz).

Rozwój małych portów (przystani) będzie promował turystykę w RMB, umacniając transnarodowe połączenia transportowe o strategicznym znaczeniu dla spójności i integracji całego RMB, jak również zintegrowane zarządzanie obszarami przybrzeżnymi (VASAB, projekt raportu końcowego).

Turystyka wodna oferuje możliwości ekonomiczne głównym częściom Regionu Morza Bałtyckiego. Długotrwały rozwój wymaga skoordynowania odpowiadającym temu przeobrażeniom w infrastrukturze i ich projekcji na przyrodę oraz rozwoju miast i regionu. By w pełni wykorzystać możliwości turystyki żeglarskiej, sieć musi zapewniać turystom możliwość podróżowania przez regiony i przekraczania granic państwowych (VASAB, projekt raportu końcowego).

Istotnym warunkiem wstępnym dalszego rozwoju turystyki jest ochrona zabytków kultury, przyrody i zasobów wodnych. Opcja przemawiająca za rozszerzeniem ruchu turystycznego jest najpewniejsza na niektórych obszarach państw bałtyckich, w Rosji, Polsce i Meklemburgii-Pomorzu Przednim. Na pozostałych obszarach celem jest raczej zachowanie istniejących wartości przyrody i dziedzictwa kultury.

Turystyka wiąże się z podstawową i niezbędną dla rozwoju gospodarczego RMB infrastrukturą. Inwestycje w porty lotnicze, porty morskie, drogi i koleje w całości wiążą się z podróżowaniem i są konieczne dla integracji RMB i bliskich kontaktów z gospodarką europejską i światową. Dla rozwoju turystyki istotne znaczenie mają nawet inwestycje w informatykę i telekomunikację.

Większość turystów w regionie stanowią krajowcy (w Niemczech, Szwecji i Finlandii) lub przybywają oni z krajów sąsiednich (w Estonii, na Litwie i Łotwie). Na przykład w Meklemburgii-Pomorzu Przednim aż 97% turystów to krajowcy. Nie ma w tym regionie tradycyjnych letnich miejscowości turystycznych jak nad Morzem Śródziemnym, tym niemniej

koncentracja turystów jest bardzo duża na wybrzeżu niemieckim, jak również na Półwyspie Jutlandzkim w Danii. Ośrodek narciarski Otepa w południowej Estonii przyciąga zimą wielu turystów. Również większe wyspy na północy Morza Bałtyckiego przyciągają licznych gości. Letnia turystyka wypoczynkowa koncentruje się w porze urlopowej, a zatem szczytowe sezonowe wykorzystanie miejsc noclegowych przypada na lipiec i sierpień.

Wszystkie stolice i inne duże miasta przyciągają wielu turystów. Helsinki, Sankt Petersburg, Tallin, Ryga, Kłajpeda, Gdańsk, Hamburg/Lubeka, Kopenhaga/Malmö i Sztokholm - wszystkie te miasta wykorzystują walory RMB dla rozwoju turystyki. W niewielkiej odległości od tego regionu leży Berlin z około 8 mln osób korzystających z noclegów, wobec około 6 mln w przypadku Sztokholmu czy 1,6 mln w przypadku Sankt Petersburga. Ze względu na wahania sezonowe turystyka miejska nie dominuje. Nawet w mniejszych miastach turystyka służbowa (w interesach) może działać stabilizująco na duże wahania sezonowe. Turystyka związana z określonymi wydarzeniami (koncerty, imprezy sportowe itd.) jest gałęzią rozwijającą się, która koncentruje się głównie w większych miastach, istnieją jednakże liczby przykłady, gdzie mniejsze miejscowości również czerpią z tego pożytek (np. letnie festiwale w krajach nordyckich).

Na północy (głównie w Finlandii, Norwegii i Szwecji) istnieje kilka dużych ośrodków narciarskich, które przyciągają wielu turystów. W coraz większym stopniu niektóre z nich również różnicują swe usługi w kierunku turystyki przyrodniczej w sezonie letnim. Największym w Europie północnej ośrodkiem narciarskim jest Sälen w hrabstwie Dalarna w Szwecji, którego to ośrodka baza noclegowa liczy około 40.000 łóżek. Jest kilka ośrodków narciarskich w Estonii, na Łotwie natomiast kilka jest w stadium rozwoju.

Dzięki stale poprawiającej się sytuacji dot. ożywienia kontaktów, jak również uproszczeniu formalności na granicy stopniowo rozwija się również turystyka zakupowa między sąsiadującymi krajami, takimi jak Szwecja i Dania oraz Dania i Niemcy. Jest to zresztą w dużej mierze zjawisko typowe dla regionów nadgranicznych. Przepuszczalnie Tallin jest przypadkiem ekstremalnym, gdzie turyści ze Szwecji i Finlandii dokonują jednodniowych wypadów ze względu na tańsze bilety promowe, możliwość dokonywania zakupów w strefie wolnocłowej i ogólnie niższy poziom cen. Pływanie po Morzu Bałtyckim przybiera stale na znaczeniu. Wycieczki z noclegami między Finlandią i Szwecją są popularne przez cały rok.

Jakość usług turystycznych oferowanych przez poszczególne kraje jest różna. W Niemczech i w krajach nordyckich poziom świadomości ekologicznej w przemyśle turystycznym jest dość wysoki. Środki mające na celu utrwalenie tej tendencji są podejmowane zarówno przez te miejscowości, do których się udają turyści, przez sektor hotelarski i gastronomiczny, jak i przez operatorów organizujących wyjazdy. Utrwalanie tej tendencji stanowi również integralną część krajowej strategii rozwoju ruchu turystycznego.<sup>15</sup>

## **1.2. Założenia polityki dotyczącej współpracy przygranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej w RMB: Wymiar Północny**

Wraz z przystąpieniem do UE Finlandii i Szwecji w roku 1995 Unia Europejska nabrała wymiaru północnego, na który w dalszym ciągu będzie oddziaływać trwający proces jej rozszerzania. W latach 1997-98 koncepcja ta została wylansowana przez inicjatywę fińską w sprawie polityki Unii Europejskiej.

---

<sup>15</sup> Projekt dokumentu programowego do Programu Regionu Morza Bałtyckiego INTERREG III B

Na swym posiedzeniu w Luksemburgu w dniach 12-13 grudnia roku 1997 Rada Europejska zwróciła uwagę na fińską propozycję w sprawie wymiaru północnego dla kierunków polityki Unii i zwróciła się do Komisji o przedłożenie tymczasowego raportu w tej sprawie na posiedzeniu Rady Europejskiej w roku 1998.

Komisja Europejska przyjęła raport w sprawie Wymiaru Północnego w listopadzie roku 1998. Na posiedzeniu Rady Europejskiej w Wiedniu w dniach 14-15 grudnia 1998 roku raport Komisji został z uznaniem przyjęty przez głowy państw i rządów UE.

Na swym posiedzeniu w Kolonii w czerwcu roku 1999 Rada Europejska zatwierdziła wytyczne polityczne w sprawie Wymiaru Północnego oraz uznała, że nadszedł już czas, by wprowadzić bliżej w te zagadnienia zainteresowane kraje kandydujące do członkostwa w Unii, Federację Rosyjską, Norwegię i Islandię w miarę jak się ona będzie rozszerzała. Przeprowadzono to na pierwszej Konferencji Ministrów Spraw Zagranicznych w sprawie Wymiaru Północnego w Helsinkach w listopadzie roku 1999. Konferencja stworzyła wspólną platformę polityczną dla UE i jej partnerów na europejskiej Północy.

Na swym posiedzeniu w Helsinkach w dniach 10-11 grudnia roku 1999 Rada Europejska poprosiła Komisję o przygotowanie we współpracy z Radą oraz w konsultacji z krajami partnerskimi "Planu działania" dla Wymiaru Północnego w aspekcie kierunków polityki zewnętrznej i transgranicznej Unii Europejskiej. "Plan działania" został zatwierdzony przez Radę Europejską na jej posiedzeniu w miejscowości Feira (w Portugalii - tłum.) w czerwcu roku 2000.

Głównymi celami politycznymi Wymiaru Północnego są: stabilność w regionie, wspieranie procesu rozszerzania UE, integracja Rosji, zmniejszenie zagrożeń i promowanie strategicznych interesów ekonomicznych.

Wprowadzenie "Planu działania" dla Wymiaru Północnego obejmującego okres 2000 – 2003 przypomina najważniejsze wyzwania dla Europy północnej, priorytety działania uzgodnione przez kraje partnerskie oraz ramy prawne, instytucjonalne i finansowe działań dotyczących Wymiaru Północnego.

Część operacyjna "Planu działania" wyznacza cele i perspektywy działań w okresie 2000 – 2003 w następujących sektorach: energetyka, transport, telekomunikacja, zasoby naturalne, handel, promowanie biznesu i inwestycji, rozwój zasobów pracy i prace naukowo-badawcze.

Jeżeli chodzi o **rozwój regionalny i transgraniczny**, "Plan działania" ustala następujące cele:

Granice zewnętrzne, a zwłaszcza przyszłe wewnętrzne granice UE, wywierają ogromny wpływ na obszary leżące po drugiej stronie. Wobec tego zadanie polega na zacieśnieniu współpracy z krajami kandydującymi do członkostwa w UE i nowymi sąsiadami na wschodzie w szerokim zakresie dziedzin: sprawy dotyczące kształtowania polityki i sądownictwa, rozwój ekonomiczny, edukacja i kultura, powiązania przygraniczne między władzami lokalnymi i regionalnymi a społecznościami.

Jednym z głównych priorytetów jest stworzenie i rozwój sieci kontaktów między samorządami lokalnymi i regionalnymi, innymi publicznymi świadczeniodawcami usług, placówkami naukowo-badawczymi i edukacyjnymi oraz organizacjami handlowymi i pozarządowymi po obu stronach granic państwowych.

Powinno się wspierać działania promujące demokrację lokalną, takie jak programy dla struktur bliźniaczych z innymi krajami partnerskimi Wymiaru Północnego w dziedzinie administracji, zarządzania, finansów, budżetowania i szkolenia wybranych przedstawicieli i urzędników. By osiągnąć te cele, musi być zaoferowana możliwość pracy władz regionalnych i lokalnych z funduszami małych projektów.

Wszyscy partnerzy Wymiaru Północnego są zainteresowani efektywnym zarządzaniem kwestiami przygranicznymi - zarówno zapobieganiem przestępstwom transgranicznym, jak i ułatwianiem legalnej wymiany.

W ten sposób Program Współpracy Przygranicznej Phare, CBC, jest jednym z narzędzi wdrażania "Planu działania" dla Wymiaru Północnego.

### **1.3. Charakterystyka regionów przygranicznych obszaru objętego programem przedstawionym we Wspólnym Dokumentie Programowym (JPD)**

#### **1.3.1. Granica estońsko-fińska, estońsko-lotewska, estońsko-rosyjska**

Republika Estonii ma powierzchnię wynoszącą około 45.200 km<sup>2</sup>, przebiegająca ze wschodu na zachód średnica wynosi 375 km, zaś z północy na południe - 240 km, tzn. od środka kraju odległość do granicy nie przekracza na ogół 100 km. W roku 1996 ludność tego małego kraju stanowiła około 1,45 mln przy średniej gęstości zaludnienia 32 osób na km<sup>2</sup>.

#### ***Charakterystyka regionów przygranicznych***

Wszystkie regiony nadgraniczne mają różną strukturę. Np. udział osób zatrudnionych w rolnictwie jest wyższy w zachodniej i południowej Estonii niż w Estonii północnej i wschodniej. W roku 1999 udział ten stanowił zaledwie 7% PNB Estonii. Udział produkcji przemysłowej w PNB wynosi 23% (1999), natomiast sektora usługowego 70% (1999). W roku 1999 stopa bezrobocia wynosiła 9,9%. Wyraźnie zaznaczonym regionem przygranicznym jest północno-wschodni region Ida-Viru na lądowej granicy z Rosją. Liczba ludności wynosi nieco ponad 193.610 osób, co stanowi 18,5% wszystkich Estończyków zamieszkujących obszar 3.394 km<sup>2</sup>, tzn. jest to stosunkowo wysoka gęstość zaludnienia, wynosząca 57,6 osób na 1 km<sup>2</sup>. Region otoczony jest przez wodę z trzech stron: na północy przez Zatokę Fińską, na wschodzie przez rzekę Narwę i na południu przez Peipsi järv (Jezioro Pejpus). Największym miastem, liczącym 73.295 (1999) mieszkańców, jest Narva (liczba ludności nieco spada). Tylko 4% (1999) ludności Narwy stanowią Estończycy. Odległość od Narwy do Sankt Petersburga wynosi zaledwie 130 km, podczas gdy do Tallina – 200 km. Wcześniej Narwa leżała w strefie przyciągania Sankt Petersburga. Wielu Rosjan z Sankt Petersburga ma domy letniskowe w estońskiej części regionu, tzn. na zachód od Narwy. Jednakże mają oni ograniczone prawa do przyjazdu, ponieważ do wjazdu potrzebna jest wiza. Wysoki jest udział pracowników przemysłowych. Około 25% całej produkcji przemysłowej, liczonej według cen sprzedaży, pochodzi z tego regionu. Najważniejszymi zasobami naturalnymi są łupki naftowe, torf, piasek i kamień wapienny. Najważniejszymi celami rozwojowymi regionu są: stałe podnoszenie jego wartości, ekologiczne wykorzystanie łupków naftowych, kształcenie i doksztalcanie, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, w szczególności w sektorze turystyki, i leśnictwo. Pożądana jest również ścisła transgraniczna współpraca z Finlandią i Rosją. We wszystkich regionach przygranicznych stopa życiowa jest stosunkowo niska. Produkt narodowy brutto stanowi 25% przeciętnego wskaźnika dla UE; kurs wymiany jednej korony estońskiej, EEK, wynosi 0,125 DEM (0,0416 GBP).<sup>16</sup>

<sup>16</sup> Raport z oceny w ramach programu LACE/Phare CBC dotyczący Estonii

### 1.3.2. Granica łotewsko-estońska, łotewsko-rosyjska, łotewsko-białoruska, łotewsko-litewska

W sensie administracyjnym Łotwa dzieli się na 33 jednostki regionalne: 26 obwodów i 7 wydzielonych (równoległe z funkcjami władz lokalnych pełnią one również funkcje samorządów lokalnych).

W kontekście analiz ekonomicznych Łotwa dzieli się na pięć regionów statystycznych (NUTS III): region Kurzeme, Latgale, Vidzeme, Zemgale i ryski. W ostatnim czasie ma miejsce proces tworzenia regionów objętych planowaniem. Regiony objęte planowaniem są organami powoływanymi przez władze lokalne obwodowe i gminne, zaś ich celem jest zajmowanie się planowaniem rozwoju regionu. Proces ten doprowadził do utworzenia pięciu regionów objętych planowaniem i podległych im agencji do spraw rozwoju regionalnego: regiony objęte planowaniem w Kurzeme, Latgale, Vidzeme, Zemgale i Rydze. Obszary regionów objętych planowaniem na ogół pokrywają się z wyżej wspomnianymi regionami statystycznymi. (Dla potrzeb programu Phare 2000 pn. "Spójność Społeczno-Ekonomiczna" [ang. Social and Economic Cohesion] wybrano dwa regiony objęte planowaniem: Zemgale i Latgale).

#### *Charakterystyka regionów przygranicznych*

Granica lądowa Republiki Łotewskiej wynosi 1350 km:

- granica lądowa między **Łotwą i Estonią** wynosi 337 km

Łotewskie regiony graniczące z Estonią to **region Vidzeme** i **regiony ryskie**. **Region Vidzeme** leży na północy kraju i zajmuje powierzchnię 19.777 km<sup>2</sup>, co w przybliżeniu stanowi 15% powierzchni państwa. Region przygraniczny jest stosunkowo rzadko zaludniony - gęstość zaludnienia wynosi tutaj tylko 17 mieszkańców na 1 km<sup>2</sup> (średnia krajowa wynosi 37,8 mieszkańców na 1 km<sup>2</sup>). Liczba ludności wynosi 364.000, co stanowi 15% ogółu ludności. Region statystyczny Vidzeme obejmuje obszar siedmiu obwodowych jednostek administracyjnych: obwody Cesis, Limbaži, Valmiera, Valka, Alūksne, Gulbene, Madona. W regionie tym zarejestrowano ponad 2520 zakładów. Głównym zajęciem w regionie jest handel - stanowi on 42% ogólnej liczby jednostek działalności gospodarczej. Bardzo ważnymi gałęziami są również przemysł i rolnictwo - odpowiednio 16% i 7%. Średnia płaca netto w regionie wynosi 83 łatów (146 euro); stopa bezrobocia wynosi 9% (średnie dla kraju wskaźniki w roku 1998 wynosiły - odpowiednio - 97 łatów i 7,7%).

Obszar regionu przecinają dwie główne drogi: Via Baltica (E67), która jest główną drogą tranzytową między krajami bałtyckimi, oraz główna (magistrala) droga Ryga-Psków-Sankt. Petersburg (A2), która była główną drogą tranzytową między Łotwą i Rosją w okresie byłego Związku Radzieckiego. Teraz, niestety, utraciła ona swe poprzednie znaczenie, ponieważ główny tranzyt prowadzi obecnie do bardziej centralnie położonych regionów Rosji ze względu na istnienie portu w Sankt Petersburgu. Brakuje dróg (albo są one niskiej jakości) łączących główne ośrodki miejskie z drogami tranzytowymi i ośrodkami miejskimi po drugiej stronie granicy.

**Region ryski** leży w północno-zachodniej części kraju i obejmuje obszar 3466 km<sup>2</sup>. Jest to najbardziej zaludniony region w kraju - prawie połowa ludności Łotwy skupia się w regionie ryskim. W regionie tym jest zarejestrowanych więcej firm niż w pozostałych regionach razem wziętych. Liczba ludności w regionie ryskim wynosi 1001,7 tys., co stanowi 41% ludności ogółem.

- granica lądowa między **Łotwą a Rosją** wynosi 276 km

Regionami łotewskimi graniczącymi z Rosją są: **Vidzeme** (scharakteryzowany powyżej; tylko jeden obwód tego regionu, Alūksne, ma bezpośrednią granicę z Rosją, natomiast reszta regionu aktywnie współpracuje z rosyjskimi regionami przygranicznymi - zob. poniżej) i **Latgale**. Region Latgale leży w południowo-wschodniej części kraju i obejmuje powierzchnię 14.550 km<sup>2</sup>. Liczba ludności wynosi 389 tysięcy, co stanowi 16% ogółu ludności. Region statystyczny Latgale obejmuje obszar sześciu obwodowych jednostek administracyjnych: obwody Balvi, Ludza, Rzeżyca, Preiļi, Krâslava i Dyneburg. Jest to najrzadziej zaludniony region – tylko 13 mieszkańców na 1 kilometr kwadratowy. Poziom aktywności ekonomicznej jest znacznie niższy niż średnia krajowa. W roku 1999 było w tym regionie zarejestrowanych tylko 991 przedsiębiorstw. Głównym sektorem działalności ekonomicznej jest handel z 458 przedsiębiorstwami (46%), w których znajduje zatrudnienie 3103 miejscowych mieszkańców. Średnia płaca netto wynosi 69 łatów (121 euro) miesięcznie, natomiast stopa bezrobocia - 14%. Główne miasta Łotwy dzielą od tego regionu duże odległości, ziemia jest tu stosunkowo niskiej jakości, zła jest też infrastruktura. Są to najważniejsze problemy regionu, których konsekwencją są niskie dochody i niska stopa życiowa. Region przecinają dwie główne drogi, jedna z nich łączy Litwę i Łotwę z obwodem Pskowskim w Rosji, druga zaś stanowi główną trasę tranzytową z Łotwy do Moskwy (A3).

- granica lądowa między **Łotwą i Białorusią** wynosi 161 km

Łotewskim regionem przygranicznym sąsiadującym z Białorusią jest **Latgale** (opisany powyżej)

- granica lądowa między **Łotwą i Litwą** wynosi 576 km

Regionami łotewskimi graniczącymi z Litwą są: **region Latgale** (opisany powyżej), **region Zemgale i region Kurzeme**.

**Region Zemgale** leży na południu kraju i obejmuje powierzchnię 13.189 km<sup>2</sup>. Liczba ludności w regionie wynosi 352,3 tys., co stanowi 11% ludności ogółem. Statystyczny region Zemgale obejmuje obszar pięciu obwodowych jednostek administracyjnych: obwody Jekabpils, Aizkraukle, Bauska, Jelgava (Mitawa) i Dobele.

**Region Kurzeme** leży w południowo-zachodniej części kraju i obejmuje powierzchnię 13.607 km<sup>2</sup>. Liczba ludności w regionie wynosi 331,7 tys., co stanowi 14% ludności ogółem. Statystyczny region Kurzeme obejmuje obszar sześciu obwodowych jednostek administracyjnych: Lipawa (Liepaja), Windawa (Ventspils), Talsi, Kuldīga, Saldus i Tukums.

Region obejmuje trzy wielkie miasta: Dyneburg, Mitawa (Jelgava) i Lipawa (Liepaja), gdzie zamieszkuje ponad 50% ludności tego regionu. Gęstość zaludnienia wynosi 18,7 mieszkańców /km<sup>2</sup> (na obszarach wiejskich). 59% ludności ogółem jest w wieku produkcyjnym. Liczba wszystkich zarejestrowanych w regionie przedsiębiorstw wynosi ponad 9.000. Obwody Bauska, Jelgava, Dobele i Saldus można by scharakteryzować jako główne obszary produkcji rolnej na Łotwie. Ziemia jest tu dobrej jakości i są odpowiednie tereny do intensywnie prowadzonej gospodarki rolnej. Obwód Bauska jest również głównym korytarzem tranzytowym, jako że przez obwód ten przebiega Via Baltica. Część środkowa regionu znajduje się pod wpływem stołecznego miasta Rygi, która znajduje się w odległości od 30 do 80 km od tych obwodów. Jelgava, częściowo również obwody Bauska i Dobele można byłoby w pewnym sensie określić jako "sypialnie" Rygi, a to ze względu na codzienne dojazdy do pracy z tych

obwodów do Rygi. Głównym sektorem działalności w Lipawie (Liepaja) jest przemysł, który jest ściśle powiązany z tranzytem. W Lipawie (Liepaja) utworzono Specjalną Strefę Ekonomiczną, która stanowi skuteczny sposób na przyciągnięcie inwestycji. Pozytywnym skutkiem polityki podatkowej jest dynamiczny rozwój portu.

### ***Charakterystyka obszaru przygranicznego regionów przygranicznych***

Badanie sytuacji w regionach przygranicznych Łotwy zostało zainicjowane w roku 1996 przez Ministerstwo Środowiska i Rozwoju Regionalnego i zostało przeprowadzone z myślą o podjęciu się opracowania dokumentów strategicznych, takich jak "Koncepcja polityki rozwoju regionalnego" i "Program rozwoju wsi". Najnowsze badanie dotyczące problemów rozwojowych regionów przygranicznych zostało przygotowane w roku 1999 i położyło ono podwaliny pod opracowanie "Strategii rozwoju obszarów przygranicznych Łotwy".

Przedmiotem badania jest obszar przygraniczny wzdłuż całej granicy Republiki Łotewskiej. Zgodnie z rozporządzeniami Rady Ministrów obszar przygraniczny obejmuje gminy wiejskie i miejskie wzdłuż granicy, a zatem analizowany we wspomnianym badaniu obszar obejmuje powierzchnię 119 samorządów terytorialnych: 8 miast, 6 miast z obszarami przylegającymi do nich i 105 gmin wiejskich. Badanie zatem odzwierciedla sytuację obszaru przygranicznego obejmującego 12.755 km<sup>2</sup>, co stanowi 19,7% powierzchni kraju i liczbę ludności w wysokości 175 tys., co stanowi 7,1% ludności kraju ogółem.

Badanie wskazuje na kilka konkretnych cech i problemów charakterystycznych dla obszaru przygranicznego:

- ogólnie biorąc liczba mieszkańców spadła, natomiast gęstość zaludnienia jest dość różna - w 54% gmin wskaźnik ten stanowi do 10 osób na km<sup>2</sup>, natomiast w 11% gmin - ponad 20 osób na km<sup>2</sup>;
- występują szczególne cechy struktury etnicznej - na obszarze przygranicznym z Litwą jest znaczna liczba Litwinów, natomiast w poszczególnych miejscach na obszarze przygranicznym z Estonią jest wysoki odsetek Estończyków. Ma to pewne implikacje dla możliwości współpracy przygranicznej (w ramach programu CREDO został zrealizowany projekt, dotyczący granicy łotewsko-estońskiej, siłami wspólnego zespołu jego wykonawców, którzy nie mieli bariery językowej. W innym projekcie w ramach tego samego programu dotyczącego granicy łotewsko-litewskiej zorganizowano dla zainteresowanych instytucji kursy językowe celem podniesienia znajomości języka łotewskiego i litewskiego. Przyczyniło to się w dużym stopniu do lepszego zrozumienia wspólnych wartości kulturalno-historycznych).
- Infrastruktura na obszarze przygranicznym jest słaba i nierówno rozwinięta:
  - drogi wzdłuż granicy na ogół są w złym stanie, drogi przecinające granicę państwową są lepsze, ponieważ mieszczą się tu urządzenia infrastruktury takie jak punkty przekraczania granicy. Konfiguracja dróg powoduje izolację pewnych terenów;
  - transmisje radiowe i telewizyjne są niskiej jakości, w niektórych zaś częściach obszarów przygranicznych nie występują w ogół (niekiedy lepsze są sygnały przekazu z kraju sąsiedniego);

- o konkretna sytuacja na obszarze przygranicznym wiąże się z czynnikami o charakterze ekologicznym. Przede wszystkim istnieje zagrożenie skażenia pochodzącego z granicy w razie wystąpienia awarii obiektów usytuowanych po drugiej stronie granicy. Ma również miejsce wieloletnie oddziaływanie na środowisko naturalne ze strony obiektów produkcyjnych, które się znajduje po drugiej stronie granicy (dobrym przykładem jest projekt realizowany w ramach programu CREDO dotyczący granicy łotewsko-litewskiej pn. "Rozważenie czynników ryzyka dla regionu Mitawy (Jelgava) i regionu Szawli oraz opracowanie planu współpracy dla ewentualnej sytuacji związanej z ryzykiem", który to projekt okazał się efektywnym narzędziem, gdy na kolei biegnącej przez oba regiony miała miejsce katastrofa). Ważną kwestią jest również ewentualne skażenie wody w rzekach płynących przez obszary przygraniczne - należy przewidywać i planować konkretne środki zapobiegające skażeniu.

Inną ważną kwestią dla współpracy przygranicznej są obszary chronione znajdujące się po obu stronach granicy - jest tam kilka rezerwatów przyrody, obszarów znajdujących się pod ochroną, parków i dolin (np. plan zagospodarowania doliny Sventaja, współpraca w kwestii dorzecza rzeki Bartava).

### **1.3.3. Granica litewsko-łotewska, litewsko-kaliningradzka, litewsko-białoruska, litewsko-polska**

Litwa jest podzielona na 10 województw (*apskritis*); gubernatorów powołuje Rada Ministrów. Na szczęblu województwa powoływana jest Rada Gubernatorów, której zadaniem jest omawianie i zatwierdzanie perspektywicznego kierunku rozwoju województwa. Rada składa się z gubernatora, zastępcy gubernatora i burmistrzów wszystkich gmin województwa.

Na ogół Litwa jest rozwinięta jednolicie, zarówno pod względem społecznym, jak i gospodarczym, na obszarze całego kraju. Stolica leży w głębi kraju i jest największym i najlepiej rozwiniętym miastem. Port Kłajpeda jest ośrodkiem miejskim, który wymaga rozwoju. Na resztę kraju składają się średniej wielkości i mniejsze miasta przy stosunkowo równomiernie rozłożonej urbanizacji i rozwoju. Tym niemniej niektóre regiony przygraniczne mają wyraźnie zaznaczone problemy:

- Region Uteny (Uciany) we wschodniej i południowo-wschodniej Litwie ma tereny i ziemie niskiej jakości, co sprawia, że nie są one przydatne jako tereny rolnicze. Zatrudnienie w sektorze wiejskim pozarolniczym stanowi problem.
- Ignalińska Elektrownia Jądrowa (INPP) mieści się w Visaginas we wschodniej części Litwy. INPP ma być zlikwidowana. Większość ludności Visaginas jest zatrudniona w elektrowni lub wykonuje prace związane z INPP. Zamknięcie elektrowni doprowadzi do problemów społeczno-ekonomicznych.
- Powolna i nieracjonalna praca punktów przekraczania granicy jest powszechnie występującym problemem, który musi być usunięty.
- Najwyższe wskaźniki bezrobocia na ogół występują na obszarach przygranicznych. Różne są tego przyczyny, problem jednak pozostaje.

### ***Charakterystyka regionów przygranicznych***

#### ***Region przygraniczny Litwa/Łotwa***

Granica między Litwą a Łotwą ma 610 km. Litewski region przygraniczny leży w północnej części kraju i obejmuje powierzchnię pięciu regionalnych jednostek administracyjnych, województw: Kłajpeda, Teldiai, Szawle, Poniewież i Utena (Uciana). Województwo Kłajpeda składa się z 4 okręgów (Kłajpeda, Kretinga, Skuodas i Ęilutė), Teldiai - z 3 okręgów

(Mažeikiai, Plungė and Telšiai), Szawle - z 6 (Akmenė Joniškis, Kelmė, Pakruojis, Radvilidkis, Szawle), Poniewież - z 5 (Biržai, Kupiškis, Poniewież, Pasvalys i Rokiškis [Rakiszkis]) oraz Utena - z 5 (Anykščiai, Ignalina, Molėtai, Utena i Zarasai). Ośrodki okręgowe są głównymi miastami województwa.

Liczba ludności tych pięciu województw wynosi prawie 1524,8 tys. mieszkańców (415,4 tys. w województwie Kłajpeda, 182,6 tys. w Telšiai, 401,9 tys. w województwie Szawle, 323,3 tys. w województwie Poniewież i 201,6 tys. w województwie Utena). Łączny obszar litewskiego regionu przygranicznego wynosi 33.718 km<sup>2</sup>.

### ***Region przygraniczny Litwa/Polska***

Granica pomiędzy Litwą i Polską wynosi 110 km. Litewski region przygraniczny leży w południowej części kraju i obejmuje powierzchnię dwóch regionalnych jednostek administracyjnych, województw: Alytus (Olita) i Marijampolė (Mariampol), z 4 okręgami w województwie Alytus (Alytus, Varėna, Lazdijai i Druskininkai [Druskienniki]) i 3 okręgami w województwie Marijampolė (Marijampolė [Mariampol], Vilkaviškis [Wyłkowyszki] i Ėakiai). Ośrodki okręgowe są głównymi miastami województwa.

Łączna liczba ludności tych dwóch województw sięga 400,6 tys. mieszkańców (202,2 tys. w województwie Alytus i 198,4 tys. w Mariampolu). Ogólna powierzchnia części litewskiej wynosi 9888 km<sup>2</sup>.

Ważną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest to, że województwo Mariampol uzyskało status regionu objętego programem na rok 2000, dzięki czemu województwo mogło uzyskać znaczące fundusze pomocowe w ramach unijnego programu Phare na wsparcie “Spójności Społeczno-Ekonomicznej”.

### ***Region przygraniczny Litwa/Kaliningrad***

Region przygraniczny między Litwą i Kaliningradem (Federacja Rosyjska) ma 303 km długości. Litewski region przygraniczny leży w zachodniej części kraju i obejmuje powierzchnię trzech regionalnych jednostek administracyjnych, województw: Kłajpeda, Tauragė (Taurogi) i Marijampolė (Mariampol). Województwa Kłajpeda i Mariampol zostały omówione powyżej. Trzy okręgi znajdują się na terenie województwa Taurogi (Jurbarkas, Ėilutė i Taurogi).

Ośrodki okręgowe (Kłajpeda, Jurbarkas itd.) są głównymi miastami województwa.

Liczba ludności ogółem tych trzech województw sięga 744,1 tys. mieszkańców (415,4 tys. w województwie Kłajpeda, 130,2 tys. w województwie Taurogi i 198,5 tys. w województwie Mariampol). Łączny obszar litewskiego regionu przygranicznego wynosi 14.083 km<sup>2</sup>.

Ważną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest to, że wszystkie trzy województwa uzyskały status regionów objętych programem na rok 2000. Województwa Kłajpeda i Taurogi tworzą jeden region objęty programem pomocy, i Kłajpeda została wybrana w charakterze “regionu-lokomotywy” z myślą o tym, żeby zapewnić Taurogom umiejętności z sferze zarządzania z myślą o przyjęciu i zagospodarowaniu funduszy y ułatwić rozwój. W ten sposób gubernie mogły uzyskać znaczące fundusze pomocowe w ramach unijnego programu Phare na wsparcie “Spójności Społeczno-Ekonomicznej”.

### ***Region przygraniczny Litwa/Białoruś***

Granica między Litwą a Białorusią liczy 720 km. Litewski region przygraniczny leży w części południowo-wschodniej kraju i obejmuje obszar trzech regionalnych jednostek administracyjnych, województw: Alytus, Wilno i Utena, z 4 okręgami w województwie Alytus (Alytus, Varėna, Lazdijai i Druskininkai [Druskienniki]), 6 okręgów w województwie wileńskim (Wilno, Šalčininkai, Širvintos, Dvenčionys, Trakai [Troki] i Ukmergė [Wiłkomierz]) oraz 5 okręgów w województwie Utena (omówionym powyżej). Wilno, stolica Litwy, jest ośrodkiem największego na Litwie województwa, województwa wileńskiego. Ośrodki okręgowe (Alytus, Varėna, Utena itd.) są głównymi miastami (stolicami) województw.

Liczba ludności ogółem tych trzech województw sięga 1299,2 tys. mieszkańców (202,2 tys. w województwie Alytus, 895,4 w województwie wileńskim i 201,6 tys. w województwie Utena). Łączna powierzchnia litewskiego regionu przygranicznego wynosi 22.277 km<sup>2</sup>.

Ważną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest to, że województwo Utena (Uciana) uzyskało status regionu objętego programem na rok 2000, dzięki czemu województwo mogło uzyskać znaczące fundusze pomocowe w ramach unijnego programu Phare na wsparcie "Spójności Społeczno-Ekonomicznej".

### **Granica polsko-litewska**

W Polsce są cztery północne regiony/województwa uprawnione do otrzymania wsparcia w ramach programu (z zachodu na wschód): Zachodniopomorskie, Pomorskie, Warmińsko-Mazurskie i Podlaskie. Regiony te zajmują 85.578 km<sup>2</sup>, zaś ich ludność liczy prawie 6,6 mln osób, co stanowi - odpowiednio - 27,4% i 17,1% kraju. Gęstość zaludnienia jest raczej niska - 77 osób na km<sup>2</sup>, wobec 124 dla całego kraju. Tylko województwo Pomorskie ma przeciętną gęstość zaludnienia wynoszącą 119 osób na 1 km<sup>2</sup>. Długie wybrzeże morskie, liczące około 528 km, które jest główną cechą geograficzną regionu, determinuje rozwój społeczno-gospodarczy całego tego obszaru. Na terenie wyżej wymienionych województw znajdują się dwa wielkie miasta: Szczecin z 450 tys. mieszkańców i aglomeracja Gdańsk-Gdynia-Sopot z liczbą ludności przekraczającą 750 tys. Około 65,1% ludności zamieszkuje w miastach wobec średniej krajowej wynoszącej 61,9%. Poza granicą morską region ten posiada cztery granice lądowe: 165 km z Niemcami na zachodzie (woj. Zachodniopomorskie), 210 km z Rosją (Warmińsko-Mazurskie), 103 km z Litwą (Podlaskie) na północnym wschodzie i 210 km z Białorusią na wschodzie (woj. Podlaskie).

Województwa	Powierzchnia (km <sup>2</sup> )	Ludność (mln)	Gęstość zaludnienia (na 1km <sup>2</sup> )	Ludność w miastach (%)
Podlaskie	20.180	1,222	61	58,1
Pomorskie	18.293	2,186	119	68,6
Warmińsko-Mazurskie	24.203	1,464	60	60,1
Zachodniopomorskie	22.902	1,732	76	69,8
Region	85.578	6,604	77	65,1

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 1999

PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosi 10,2 tys. PLN (około 3.400 EUR), co stanowi około 90% poziomu dla Polski jako całości. Dwa województwa zachodnie bliskie są owego wskaźnika ogólnokrajowego, podczas gdy dwa wschodnie z ich bardzo niskim wskaźnikiem PKB na głowę ludności należą do najbiedniejszych w kraju. Stopa bezrobocia wynosząca 13,9% jest o wiele wyższa niż w innych częściach Polski (10,4% przeciętnie); te

cztery województwa znacznie się różnią między sobą pod tym względem (najniższy wskaźnik w wysokości 9,5% w Podlaskim i najwyższy, 18,9%, w Warmińsko-Mazurskim). Średnia płaca brutto w regionie północnym wynosi 1.121 PLN, podczas gdy średnia dla Polski wynosi 1.233 PLN. Stopa inflacji wciąż jest wysoka, ale systematycznie spada. W roku 1999 spadła ona poniżej 10% i oczekuje się, że w roku 2000 wyniesie około 7%.

Województwa	PKB na 1 mieszkańca (tys. PLN)	Stosunek do średniej krajowej (%)	Wskaźnik bezrobocia (%)	Stosunek do średniej krajowej (%)
Podlaskie	8.3	72.2	9.5	91.3
Pomorskie	11.5	100	13.6	130.8
Warmińsko-Mazurskie	8.8	76.5	18.9	181.7
Zachodniopomorskie	11.1	96.5	13.1	126.0
Region	10.2	88.7	13.9	133.7

Źródło: *Wstępny Narodowy Plan Rozwoju, Warszawa, 1999*

#### 1.4. Wyniki i wnioski z działań w ramach współpracy przygranicznej, międzyregionalnej i transnarodowej

##### 1.4.1. Program Współpracy Przygranicznej Phare

Celami Programu Współpracy Przygranicznej (CBC), jak to zostało ustalone w artykule 3 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1628/94 z dnia 4 lipca roku 1994 w sprawie wdrażania programu transgranicznej współpracy krajów Europy Środkowo-Wschodniej z państwami członkowskimi Wspólnoty są:

- promowanie współpracy regionów przygranicznych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej z przyległymi regionami w kraju sąsiednim i w ten sposób pomaganie regionom przygranicznym Europy Środkowo-Wschodniej w przezwyciężeniu szczególnych problemów rozwojowych, które mogą się pojawiać między innymi w związku z ich miejscem w gospodarkach narodowych, w interesie lokalnej ludności i w sposób nie kłócący się z ochroną środowiska naturalnego;
- promowanie tworzenia i rozwijania sieci współpracy po obu stronach granicy oraz nawiązywanie powiązań i szerszych sieci ze Wspólnotą.

Cele te pokazują, że głównym zadaniem programu CBC była poprawa warunków społeczno-ekonomicznych i powiązań kooperacyjnych zwłaszcza w regionach przygranicznych.

Program CBC został pomyślany jako mający ułatwić rozwój współpracy transgranicznej na zewnętrznych granicach UE w podobny sposób, jak program Interreg wspierał działania podejmowane na wewnętrznych granicach UE. Intencją była alokacja funduszy CBC w regionach przygranicznych w krajach objętych programem pomocowym Phare celem współfinansowania wspólnych projektów z przyległymi regionami przygranicznymi na obszarach uprawnionych do otrzymania pomocy finansowej UE w ramach programu Interreg.

Środki finansowe CBC były zatem dostępne dla projektów, które się wiązały ściśle ze wszystkimi trzema liniami programu Interreg poprzedniego okresu programowania wsparcia finansowego:

A – współpraca regionów przygranicznych

B – środki mające na celu zapobieganie powodziom i suszom na szczeblu krajowym (ten typ pomocy nie był stosowany w RMB)

C – współpraca między krajami w zakresie zagadnień związanych z zagospodarowaniem przestrzennym

Jednym z celów programu CBC Phare było większe powiązanie z Interreg A. W praktyce okazało się, że było tylko kilka przypadków wspólnych projektów, przy czym wiązały się one głównie z Interreg C. Jednym z głównych tego powodów był brak kompatybilności między procedurami Interreg i Phare.

### **Projekty CBC**

Od roku 1994 relacja między UE a krajami objętymi programem Phare znacznie się zmieniła, gdy tylko proces akcesyjny nabrał przyśpieszenia. Ewolucja Programu RMB-CBC odzwierciedliła tę zmianę. Pierwotnie projekty CBC ograniczały się do obszarów przybrzeżnych i miały na celu poprawę środowiska naturalnego Morza Bałtyckiego lub usprawnianie połączeń transportowo-komunikacyjnych z państwami członkowskimi UE. Z tego względu program CBC wniósł znaczny wkład w rozbudowę infrastruktury fizycznej w RMB.

Dotychczas fundusze CBC wsparły:

- budowę 5 obiektów do składowania odpadów szkodliwych;
- budowę 4 dróg (stanowiących część trasy tranzytowej *Via Baltica*);
- opracowanie 5 większych programów dla portów-przystani (od terminalu ro-ro w Kłajpedzie do przystani jachtowych na wyspach estońskich);
- instalacja i budowa 14 oczyszczalni ścieków w strefie przybrzeżnej;
- instalacja sieci światłowodowych na terenie Litwy.

### **Program CBC, rozwój regionalny i zwiększenie efektywności działań (administracyjnych)**

Od początku Programy CBC Phare koncentrowały się na regionach przygranicznych i były uzupełniane, ze strony UE, Programami Interreg IIA i IIC. W tym sensie Programy CBC zawsze były postrzegane jako programy rozwoju regionalnego. Pod koniec roku 1996 państwa bałtyckie, wspólnie z sąsiadującymi z nimi państwami członkowskimi UE, doszły do wniosku, że nastał czas, by rozszerzyć zakres geograficzny programu współpracy przygranicznej państw Morza Bałtyckiego.

Stało się oczywiste, że obszary przybrzeżne z ich portami i powiązaniem handlowym stanowiły najbardziej rozwiniętą część państw bałtyckich. W związku z tym program CBC z roku 1997 włączył wspieranie projektów dotyczących regionów biedniejszych, nie leżących na wybrzeżu, w państwach bałtyckich.

Znaczne wysiłki w zakresie programowania zostały skierowane na wskazanie mniejszych, "bardziej umiarkowanych" projektów, które zwiększały efektywność działań i rozwijały instytucje w ramach samorządów lokalnych i regionalnych. Dotychczas był to zaniedbany obszar pomocy finansowej CBC. Od roku 1997-1998 Program udzielił wsparcia 8 projektom związanym ze szkoleniem i tworzeniem instytucji dla władz municypalnych (gminnych) i

lokalnych. Poza tym personel ds. pomocy technicznej związanej z programem CBC przeprowadził ogółem 7 kursów szkoleniowych. Około 200 uczestników, reprezentujących władze regionalne i lokalne w trzech państwach bałtyckich, zostało przeszkolonych w zakresie opracowywania propozycji dotyczących projektów i zarządzania nimi. Jednakże zmiany z roku 1999 wprowadzone do Programu Phare, zastosowane również w odniesieniu do programu CBC, doprowadziły do przesunięcia działań w ramach programu.

### **Partnerskie stosunki z sąsiadami z UE**

Na koniec można powiedzieć, że program CBC okazał się bardzo pomyślny w tworzeniu partnerskich związków między państwami bałtyckimi a państwami członkowskimi UE z danego regionu. Najlepiej świadczy o tym fakt, że ze środków CBC zostały zainwestowane duże sumy w budowę bezpiecznych obiektów do składowania szkodliwych odpadów. Oryginalne projekty, plany i koncepcje dla tych obiektów zostały opracowane w ramach programów pomocy dwustronnej, głównie we współpracy z Danią, chociaż także z Finlandią. Współpraca taka jest obecnie uważana za przykład *dobrej praktyki* w efektywnym wykorzystaniu środków pomocowych i jest przyjmowana przez inne programy Phare poza Regionem Morza Bałtyckiego.

Trybunał Obrachunkowy w swym specjalnym raporcie nr 5/99 w sprawie współpracy transgranicznej Phare (1994 - 1998) stwierdza, że w ciągu pierwszych pięciu lat swego istnienia program CBC Phare wywarł pozytywny wpływ na szczeblu instytucjonalnym jako rezultat współpracy zrealizowanej w ramach Wspólnych Komitetów Programowania i Monitorowania i szerszej współpracy między władzami regionalnymi i lokalnymi wynikającej z planowania i wdrażania projektów CBC.

W charakterze głównych pozytywnych aspektów programu wymienia się następujące:

- program przyczynił się do umocnienia współpracy między krajami Phare a sąsiadującymi z nimi państwami członkowskimi UE na szczeblu ogólnokrajowym i, ogólnie, regionalnym i lokalnym;
- w większości krajów władze regionalne i lokalne w coraz większym stopniu uczestniczą w planowaniu i wdrażaniu programu. Pomaga to przygotować je przy pomocy dalszych funduszy strukturalnych UE dotyczących zarządzania;
- fundusze małych projektów dowiodły, że stanowią pomyślną innowację w rozwijaniu współpracy transgranicznej na najniższym szczeblu.<sup>17</sup>

Doceniając pozytywy programu CBC Phare, należy nie zapominać o brakach programu z myślą o bardziej wszechstronnym spojrzeniu na program CBC w przyszłości:

- stosunkowo niewielka liczba projektów w ramach programu CBC miała autentycznie charakter transgraniczny;
- za mały priorytet wiązano z projektami, które przede wszystkim mają służyć ludności regionów przygranicznych (raport Trybunału Obrachunkowego);
- poziom zaangażowania władz lokalnych/regionalnych w programowanie CBC był niezadowolający;

---

<sup>17</sup> Specjalny raport Trybunału Obrachunkowego (ang. Court of Auditors) nr 5/99 dotyczący współpracy transgranicznej w ramach programu Phare (1994 – 1998)

- niektóre projekty koncentrowały się raczej na priorytetach ogólnokrajowych niż brały pod uwagę konkretny interes miejscowej ludności regionów przygranicznych (raport Trybunału Obrachunkowego);
- program miał w sobie szereg słabych stron, jeżeli chodzi o programowanie i projektowanie, co miało poważny wpływ na osiąganie celów programu, np. brak mierzalnego elementu transgranicznego, kilka szerszych i bezpośrednich celów nie zostało zrealizowanych (raport z oceny OMAS);
- mimo że rozporządzenia w sprawie CBC usiłowały odwzorować rozporządzenia dotyczące Interreg możliwie jak najściślej, rozporządzenia w sprawie finansów zapobiegły harmonizacji procedur, co poważnie opóźniło wprowadzenie wspólnych projektów między CBC a Interreg (raport Trybunału Obrachunkowego);
- procedury zarządzania programem zarówno krajów beneficjentów, jak i Komisji miały zbyt scentralizowany charakter (raport Trybunału Obrachunkowego);
- nie powołano żadnych struktur formalnych celem koordynowania realizacji programu CBC po tym, jak został on zatwierdzony w BCC (raport z oceny OMAS);
- powiązanie z TACIS okazało się pomyślnie tylko w jednym przypadku, po czym nie starano się kontynuować takiego postępowania.

#### **1.4.2. Charakterystyka działalności przygranicznej w RMB**

##### **Stan działalności przygranicznej na granicach wewnętrznych krajów RMB**

Współpraca przygraniczna w krajach zachodniej części Regionu Morza Bałtyckiego (Z-RMB) rozwija się od lat pięćdziesiątych, natomiast odrodziła się w krajach wschodniej części RMB (W-RMB) po tym, jak kraje te odzyskały niepodległość. Współpraca przygraniczna była motywowana głównie celem usunięcia barier fizycznych, ograniczeń i innych czynników, które się przyczyniają do separacji społeczności w regionach przygranicznych. W sensie swych ogólnych założeń współpraca przygraniczna odnosi się do wszystkich aspektów codziennego życia w regionach przygranicznych i obejmuje szeroki zakres działań.

Współpraca społeczno-kulturalna regionów przygranicznych często jest pierwszym krokiem w nawiązywaniu kontaktów między ludźmi po obu stronach granicy i rozwijaniu wzajemnej świadomości wspólnoty problemów i możliwości rozwoju.

Pod względem swej organizacji współpraca przygraniczna zrodziła tendencję do instytucjonalizacji współpracy poprzez tworzenie struktur formalnych. Istniejące programy finansowania również ułatwiły ten proces.

W kategoriach społeczno-ekonomicznych współpraca przygraniczna jest postrzegana jako ważny instrument likwidowania podstawowych problemów regionów, które w sensie ekonomicznym są na peryferiach, zaniedbane przez gospodarkę ogólnonarodową. Problemy te obejmują: ograniczony obszar przyciągania i rynków dla lokalnych przedsiębiorstw, brak infrastruktury ekonomicznej i innej, na ogół niższe poziomy inwestycji i wyższe wskaźniki bezrobocia, co prowadzi do takich nierówności demograficznych jak migracja młodszej populacji na inne obszary. Natężenie problemów przygranicznych na zewnętrznych granicach UE jest różne w zależności od poziomu rozwoju gospodarczego oraz podstaw historycznych i politycznych zainteresowanych krajów.

Intensywność prowadzonych działań przygranicznych, wliczając w to tworzenie struktur szerokiej współpracy przygranicznej służących programowaniu, wdrażaniu i monitorowaniu programów współpracy i projektów, jest o wiele wyższa w tych regionach krajów Phare w W-RMB, które mają granice z państwami członkowskimi UE (Estonia/Finlandia, Polska/Niemcy). Działania w dużej mierze ułatwił program CBC. Tym niemniej regiony przygraniczne krajów Phare w W-RMB wykonały szereg działań prowadzących do stworzenia wspólnych struktur i realizacji wspólnych działań w zakresie planowania i projektów. Struktury te oraz działania w zakresie planowania dotyczącego obszarów przygranicznych mogłyby przybierać bardziej charakter takiego rodzaju, który jest niezbędny dla projektów Phare/Interreg, gdyby program CBC w poprzednim okresie programowania finansował bardziej autentyczne działania transgraniczne, nie zaś koncentrował się głównie na priorytetach ogólnokrajowych.

Program Phare CREDO ułatwił rozwój struktur transgranicznych i wspólne planowanie rozwoju przygranicznego. Finansowane działania i utworzone struktury w ramach CREDO są odbierane jako najbliższe celom i zadaniom programu Interreg. Pierwszy z tych całościowych programów położył podwaliny pod utworzenie organów zajmujących się współpracą przygraniczną w regionach przygranicznych. Program w dużym stopniu się przyczynił do podniesienia świadomości i zwiększenia doświadczeń z wdrażaniem programu Phare w regionach przygranicznych, w znacznym stopniu poprawił sąsiedzkie stosunki między regionami przygranicznymi i stworzył podstawę dla przyszłej współpracy na szerszą skalę. Wytyczne opracowane pod kątem zarządzania projektami przez organ zarządzający programem CREDO w istotnym stopniu pomogły zaangażowanym w realizację projektów partnerom poznać procedury wdrożeniowe Phare. Większość projektów położyła podwaliny pod planowanie wspólnych strategii rozwoju obszarów przygranicznych (oczyszczalnia dla rzeki Sventaja, plan zagospodarowania ziemi na granicy Łotwy i Estonii), jak również ujawniły istniejące mocne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia oraz priorytety współpracy na obszarach przygranicznych (zob. Załącznik 3).

Obecnie istnieje wiele różnych działań w sferze problematyki przygranicznej w regionach przygranicznych, które to działania można postrzegać jako punkty wyjścia do dalszego rozwoju zgodnie z realizacją Interreg/CBC. Są różne formy struktur współpracy transgranicznej na szczeblu regionalnym i lokalnym: rady ds. współpracy, komitety granic regionalnych, Euroregiony. Struktury te zajmują się obecnie przygotowaniem i wdrażaniem strategii współpracy transgranicznej i programów działania (zob. Załącznik 1). Analizy wykonane przez program Phare/LACE w regionach przygranicznych między ES/FIN, ES/LV, LV/LT, LT/PL wykazały, że współpraca przygraniczna między ES/FIN stworzyła struktury przygraniczne i uzyskała znaczne doświadczenie w programowaniu i wdrażaniu, podczas gdy współpraca na granicy między ES/LV, LV/LT, LT/PL wskazuje na brak długookresowych doświadczeń we współpracy przygranicznej, a zwłaszcza w programach dotyczących obszarów przygranicznych UE. W niektórych przypadkach funkcjonują struktury transgraniczne (np. Euroregion Niemen/Nemunas, jak również Rada ds. Współpracy między Łotwą, Estonią i Rosją), a także występują ważne inicjatywy transgraniczne.

Jak na to wskazała analiza programu Phare/Lace, a także jak to stwierdziliśmy podczas swych spotkań, seminariów i pracy w grupach roboczych, najważniejsze braki, na jakie się uskarżają te regiony przygraniczne, można przedstawić syntetycznie następująco:

- ogólny brak wiedzy i doświadczenia na temat opracowania i realizacji programów transgranicznych, wliczając w to wymagania Phare CBC dotyczące JCC i JPD;
- ogólny brak wiedzy i doświadczenia na temat tworzenia i działania SPF;

- ogólny brak praktycznego doświadczenia w opracowywaniu i realizacji autentycznych projektów transgranicznych (a zwłaszcza większych projektów, ponieważ CREDO wspierał małe działania, głównie o charakterze “miękkim”);
- konieczne jest instytucjonalne tworzenie struktur transgranicznych na szczeblu regionalnym i/lub lokalnym, by móc sprostać wymaganiom Interreg IIIA/Phare CBC.

### **Analiza SWOT (współpraca przygraniczna na granicach lądowych)**

<b>Mocne strony</b>	<b>Słabe strony</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Strategia przystąpienia do UE przyczynia się do rozwoju zintegrowanego obszaru RMB</li> <li>• Istniejące ramy polityki i politycznego zaangażowania we współpracę w ramach RMB (Wymiar Północny, różne organizacje RMB)</li> <li>• Dobre związki polityczne i istniejące porozumienia o współpracy między organami władzy lokalnej i regionalnej w regionach przygranicznych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Brak koordynacji między instrumentami finansującymi UE (Interreg, Phare, TACIS)</li> <li>• Niedostateczna świadomość istnienia programu Interreg</li> <li>• Niedostateczna wiedza na temat procedur realizacyjnych Phare</li> <li>• Istniejące granice między krajami Phare zmniejszają integrację ekonomiczną, kulturalną i integrację społeczeństw</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Układ Państw Bałtyckich o Wolnym Handlu (ang. Baltic Free Trade Agreement) między krajami bałtyckimi ułatwia swobodny ruch dóbr i usług</li> <li>• Istniejące programy współpracy ułatwiają odtworzenie współpracy między regionami przygranicznymi (Phare CBC, CREDO, SPF)</li> <li>• Historycznie ukształtowane powiązania między regionami przygranicznymi</li> <li>• Rosnące możliwości uczestników działań przygranicznych w przygotowaniu i kierowaniu projektami</li> <li>• Istniejące wspólne plany rozwoju i projekty ujawniają rosnące zainteresowanie małych i średnich przedsiębiorstw nawiązywaniem kontaktów przygranicznych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nie ma żadnych dostępnych danych ani badań na temat sytuacji ekonomicznej na obszarach przygranicznych</li> <li>• Najgorsze wskaźniki ekonomiczne na obszarach przygranicznych w porównaniu ze średnimi dla kraju wskaźnikami wskazują na ich peryferyjny status w ramach kraju (z wyjątkiem obszarów wokół portów)</li> <li>• Ograniczone możliwości władz lokalnych (gmin) współfinansowania projektów</li> <li>• Niedostateczna liczba struktur wspomagających i ram na obszarach przygranicznych</li> <li>• Brak wiedzy na temat podaży i popytu na rynku oraz różnic w przepisach regulujących wewnętrzną wymianę handlową ogranicza współpracę w dziedzinie handlu</li> <li>• Brak tras turystycznych na terenach przygranicznych i map, wliczając w to zabytki historyczne, muzea itp. w regionach przygranicznych</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• W pewnych dziedzinach współpracy zostały opracowane wspólne strategie rozwoju obszarów przygranicznych</li> <li>• Doświadczenie w planowaniu rozwoju na wszystkich szczeblach administracji państwowej</li> <li>• Istnienie planów narodowych, regionalnych i lokalnych oraz aktów prawnych służących zachowaniu,</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Brak strategii w odniesieniu do jednej granicy na poziomie Nuts III</li> <li>• Brak jednej instytucji ds. współpracy przygranicznej na poziomie Nuts III</li> <li>• Brak instytucji, które byłyby w stanie zająć się realizacją programów</li> <li>• Różnice w strukturach i kompetencjach różnych szczebli porozumień i administracji po obu stronach granicy, różny szczebel podejmowania</li> </ul>

<p>utrzymaniu i rozwojowi środowiska naturalnego i krajobrazu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zaangażowanie uczestników działań przygranicznych w dalsze ułatwianie rozwoju przygranicznego i ustalanie wspólnego programowania</li> <li>• W pewnych dziedzinach współpracy powołano do życia wspólne instytucje ds. współpracy przygranicznej (rady ds. współpracy przygranicznej, komitety)</li> </ul>	<p>decyzji i kultury administrowania</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Przeszkody administracyjne i prawne utrudniające handel i kontakty</li> <li>• W kontekście Interreg III problemem jest to, że istniejąca współpraca na tym etapie jest na szczeblu poniżej Nuts III</li> <li>• Różne krajowe i unijne procedury finansowania napotkane w trakcie prowadzenia prac w ramach systemu zdecentralizowanej realizacji programu Phare (ang. Phare Decentralised Implementation System)</li> <li>• Czasochłonne procedury na przejściach przygranicznych</li> <li>• Ograniczenia dla swobodnego ruchu osób (konieczność uzyskiwania wiz) na granicy z Rosją i Białorusią</li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Słabo rozwinięta infrastruktura o znaczeniu regionalnym lub przygranicznym</li> <li>• Słabe połączenia transportowe z Europą w ogóle, krajowe i regionalne</li> <li>• Niska jakość lub brak dróg wzdłuż granic</li> <li>• Brak wspólnych planów zagospodarowania przestrzennego wspólnej infrastruktury drogowej</li> <li>• Skażone obszary wybrzeża, ekologicznie zdewastowane, bezpośrednie ryzyka klęsk ekologicznych lub długotrwałe szkodliwe oddziaływanie na środowisko naturalne ze strony obiektów pod drugiej stronie granicy, przeważnie byłych baz wojskowych pozostawionych przez armię ZSRR, której oddziały były skoncentrowane w regionach przygranicznych</li> <li>• Brak wspólnej infrastruktury usługowej</li> </ul>
<b>Szanse</b>	<b>Zagrożenia</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Otwarte granice z przyszłymi państwami UE</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nowe granice UE w RMB wynikające z akcesji niektórych krajów do UE</li> <li>• Brak trwałego charakteru zaangażowania politycznego na szczeblu lokalnym i regionalnym</li> <li>• Ciągły brak wsparcia politycznego rządów krajów dla przezwyciężenia przeszkód administracyjnych i proceduralnych</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Możliwość wypracowania wielostronnych strategii rozwoju</li> <li>• Możliwość stworzenia wspólnej infrastruktury świadczenia wspólnych usług przez służby municypalne</li> <li>• Możliwość stworzenia przygranicznego rynku pracy</li> <li>• Możliwość zwiększenia trwałej turystyki opartej na aktywach przyrodniczo-kulturalnych, wliczając w to wytyczenie wspólnych przygranicznych tras turystycznych, na produktach turystycznych i rozwijaniu dodatkowych urządzeń i usług w miejscach atrakcyjnych z punktu widzenia turystyki</li> <li>• Możliwość podniesienia konkurencyjności i skuteczności transportu poprzez rozwijanie usług logistycznych i tworzenie ośrodków w miejscach przecinania się tras różnych rodzajów transportu</li> <li>• Możliwość wykorzystania handlowego potencjału przygranicznego</li> <li>• Możliwość zwiększenia finansowania działań przygranicznych poprzez zwiększenie alokacji środków w ramach programu CBC na konkretne projekty przygraniczne</li> <li>• Badanie potencjału współpracy przygranicznej dla przyszłego rozwoju gospodarczego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Niemożność znalezienia źródeł współfinansowania działań przygranicznych ze względu na coraz szczuplejsze budżety samorządów lokalnych i regionalnych na niektórych obszarach przygranicznych RMB</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Duże możliwości stworzenia silnych organów ds. współpracy przygranicznej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Trwające reformy administracyjne mogą spowodować brak ciągłości istniejącego zaangażowania struktur przygranicznych</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Mają być wykorzystane zasoby naturalne, obszary chronione, miejsca historyczne jako atrakcje turystyczne</li> <li>• Możliwości ponownego wprowadzenia do obrotu ziemi, wliczając w to stare bazy wojskowe i tereny przemysłowe</li> <li>• Dobre możliwości wprowadzenia powszechnie stosowanych systemów monitorowania zapobiegania skażeniom oraz opracowanie planów wspólnych działań na wypadek sytuacji awaryjnych</li> </ul>	

### 1.4.3. Stan współpracy transnarodowej w zakresie zagospodarowania przestrzennego \*

Doświadczenie krajów RMB w zakresie problematyki zagospodarowania przestrzennego w ramach Interreg II C zostało omówione i przeanalizowane przez grupę roboczą przygotowującą dokument programowy Interreg III B:

Ocena poprzedniego programu zawiera w sobie wyniki tymczasowej (wstępnej) oceny przeprowadzonej na jesieni roku 1999. Uwagę skoncentrowano na współpracy transnarodowej na poziomie projektów i uzyskanych dotychczas wyników, wliczając w to działania marketingowe OP i przygotowanie wniosków, poszukiwanie partnerów, procedury wnioskowe, procedury przyznawania [środków] i podejmowania decyzji. Struktura ta powstaje wokół tymczasowej oceny; najnowsze wnioski zawarte w raporcie wykorzystano w wewnętrznych doświadczeniach zdobytych przez Wspólny Sekretariat. Opracowywanie sprawozdań na temat postępów w realizacji projektów i procedury oceny finansów również stanowią istotne części tej oceny. Wynik połączonego finansowania przez UE projektów z partnerami z Z-RMB i W-RMB jest podkreślany jako mający dwie strony: powodzenie i fiasko.

*Program INTERREG II C – zaspokoił oczywiste potrzeby finansowe w zakresie wspierania bieżącej współpracy RMB*

Region Morza Bałtyckiego jest jednym z siedmiu europejskich większych obszarów współpracy objętych programem “Community Initiative Interreg II C”. Wkład ze strony ERDF wynosi około 25 mln euro, zaś czas trwania - od roku 1997 do 2001. Komisja Europejska przyjęła Program RMB Interreg II C w grudniu roku 1997. Celem tej polityki było rozwijanie współpracy transnarodowej w sferze wspólnego planowania i zagospodarowania przestrzennego i terytorialnego. Dla RMB współpraca ta opiera się na długotrwałych tradycjach współpracy politycznej w sferze planowania przestrzennego z tymi samymi siedmiu krajami RMB, które zaangażowały się w realizację Interreg II C/III B. Konceptje zagospodarowania przestrzennego dla całego RMB zostały przyjęte w ramach VASAB 2010 przez właściwych ministrów (zob. rozdział 2). Działania priorytetowe VASAB zostały włączone do “Programu działania” RMB CBSS (Rady Państw Morza Bałtyckiego).

Jest więc rzeczą oczywistą, że istnieje ważny interes polityczny i zawodowy w tym, by prowadzić współpracę w sferze planowania i rozwoju regionalnego na obszarach przygranicznych w RMB. Sytuacja ta stała się częścią sukcesu w znalezieniu partnerów we wczesnym stadium realizacji Programu Interreg II C. VASAB stał się jednym z kluczowych punktów w przygotowaniu ESDP, co stworzyło dobre podstawy do generacji projektu w ramach priorytetowych środków struktury Programu Interreg II C (Zob. ocenę aspektu jakościowego poniżej).

Ramy czasowe dotyczące składania wniosków w sprawie projektów, podejmowania decyzji i końcowej alokacji środków finansowych UE w rzeczywistości zajęły mniej niż dwa lata. W tym krótkim czasie powstało ponad sto wniosków dotyczących projektów i jedna trzecia spośród nich została zatwierdzona, uzyskała środki finansowe UE i została rozpoczęta ich realizacja.

Współpraca krajów RMB we wdrażaniu struktury (członkowie MC i SC) oraz “uczenie się poprzez praktykę” (w odniesieniu do całkowicie nowej dziedziny wspólnych prac w strukturach ponadnarodowych) przyczyniło się do lepszego zrozumienia i dostosowania procedur administracyjnych, finansowych i prawnych. Podział odpowiedzialności pomiędzy

\* Przyp. tłum. – W spisie treści punkt ten ma nieco inne brzmienie.

różne grona kierownicze przyczynił się do ich silnego zaangażowania w realizację Programu RMB.

Doświadczenia ze stosowania systemu monitorowania projektu i przedstawiania rezultatów jego realizacji są na ogół pozytywne. Raporty na ogół są przygotowywane starannie. Działania, efekty i wyniki są jasno określone. W ramach realizacji projektów opracowywano dodatkowe informacje o nich w postaci opracowań dla potrzeb wewnętrznych, broszur, biuletynów, protokołów posiedzeń i seminariów itp. Doświadczenia te mogą być wykorzystywane do nowego programu. Pogłębiona analiza/ocena najważniejszych wyników postępów w realizacji projektu stanowiła główny temat trzech tematycznych Forów poświęconych problematyce jakości zorganizowanych przez Wspólny Sekretariat na jesieni roku 2000. Wyniki te zostaną również wykorzystane do opracowania dalszych projektów dla potrzeb nowego programu.

Połączenie funduszy strukturalnych programów Phare/TACIS celem promowania współpracy Wschodu z Zachodem okazało się trudne ze względu na niejednakowe kryteria, struktury decyzyjne i wdrożeniowe oraz nakreślone ramy czasowe (w sprawie szczegółów zob. rozdział 4.4 dokumentu programowego poświęconego [programowi] Baltic Sea Region Interreg III B).

Szereg działań podjętych przez kierownictwo programu i projektu w ramach Interreg II C dotyczących strony UE i krajów nie będących członkami UE nie wniósł jakiegoś znacznego postępu. Tym niemniej, pomimo tych trudności, w odniesieniu do niektórych projektów udało się uzyskać dodatkowe środki finansowe. Na 45 zatwierdzonych projektów w 35 uczestniczyli partnerzy z W-RMB. Dla potrzeb realizacji 23 projektów wnioskowano o środki finansowe z programów Phare/TACIS RMB SPF. Tylko 12 z nich udało się uzyskać pomoc finansową Phare w wysokości około 3 mln euro, oraz dwa projekty z 12 uzyskały wsparcie z mikrofunduszy TACIS. Zgodnie z wnioskami o sfinansowanie projektów szacunkowe potrzeby finansowe ogółem dla partnerów realizujących projekty W-RMB wyniosły ponad 8 mln euro.

#### **Analiza SWOT współpracy transnarodowej w RMB w zakresie zagadnień zagospodarowania przestrzennego**

Na podstawie ogólnej informacji i analizy części i przedstawionej w ogólnym zarysie w dokumencie programowym dotyczącym Regionu Morza Bałtyckiego Interreg III B poniżej formułuje się analizę SWOT:

## **MOCNE STRONY**

- Idea “bałtycka” jest postrzegana jako wspólna cenna własność we wszystkich krajach.
- Istnienie wizji panbałtyckiej, polityczne zaangażowanie w umacnianie regionu i dobre doświadczenia współpracy transnarodowej na wszystkich szczeblach.
- Wysoki stopień dynamizmu ekonomicznego.
- Kilka czołowych ugrupowań biznesu i nowoczesnych przedsiębiorstw mających swe bazy w Z-RMB.
- Istnienie jednego z najlepiej zintegrowanych subregionów w Europie (tzn. kraje nordyckie).
- Dobrze wykształcona ludność, znaczne możliwości badawczo-rozwojowe.
- Międzynarodowa otwartość z punktu widzenia FDI i handlu.
- Duże wartości naturalne dla Europejczyków, stosunkowo wysoka jakość środowiska naturalnego, ważne znaczenie ma dziedzictwo kulturowe.
- Wielkie zasoby naturalne, które można eksploatować, zwłaszcza w regionie Arktyki.
- Dobrze zbilansowany układ regionów metropolitalnych pełniących funkcję lokomotyw rozwoju.
- Dobrze rozwinięty system transportu morskiego.
- W niektórych częściach wysoko rozwinięty system techniki informacyjnej i telekomunikacji (ICT).

## **SŁABE STRONY**

- Niejednakowe poczucie przynależności do RMB, głównie między małymi i większymi krajami.
- Słabe instytucje prowadzące politykę zagospodarowania przestrzennego i mające w swej gestii nader różne systemy planowania przestrzennego.
- Niedostateczne instytucje rynkowe w W-RMB i słaba struktura małych i średnich miast w kilku częściach RMB.
- Duże różnice w poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego między krajami i w nich samych.
- Tylko częściowa integracja RMB w sensie gospodarczym. Wciąż istnieją bariery prawno-instytucjonalne, w szczególności na granicach.
- W krajach północnych duże przestrzenie i niska gęstość zaludnienia oznaczają duże odległości między ludźmi i subregionami.
- Silnie skażone Morze Bałtyckie.
- Surowy klimat w północnych częściach RMB.
- Peryferyjne położenie w Europie.
- Brakuje strategii panbałtyckiej infrastruktury trwałego transportu mieszanego.
- Braki w infrastrukturze transportowej, zwłaszcza niedostateczne połączenia między Wschodem i Zachodem (zarówno morskie, jak i lądowe), połączeń przygranicznych i między portami a głębią kraju.
- Słaba dostępność niektórych części RMB. Ograniczony dostęp do krajowych i transnarodowych sieci transportu oraz do centrów niektórych części RMB, zwłaszcza wobec braków w sieciach i połączeniach drugiego stopnia.

## SZANSE

- Bazowanie na zaawansowanej współpracy regionów i miast RMB mającej na celu stały rozwój i zwiększanie konkurencyjności regionu.
- Pogłębianie wewnętrznej integracji RMB, biorąc za punkt odniesienia kraje nordyckie.
- Możliwość optowania za kierunkami polityki ESDP w oparciu o projekty demograficzne.
- Możliwość uniknięcia przez W-RMB pewnych błędów w planowaniu i polityce, które popełniły kraje Z-RMB.
- Możliwości długookresowego szybkiego rozwoju w krajach W-RMB; nierówności strukturalne w regionie, np. niskie koszty robocizny w W-RMB faktycznie stwarzają warunki wstępne do rozwoju.
- Silny potencjał dający możliwość czerpania korzyści z globalizacji ze względu na wysoko rozwinięte przedsiębiorstwa i zaawansowane technologie ICT w niektórych częściach RMB oraz z faktu istnienia dużego ogólnego rynku RMB.
- Większe możliwości rozwoju wysokiej jakości turystyki również w regionach o słabo rozwiniętej infrastrukturze.
- Relatywnie mniejsza presja na przyrodę dzięki niskiej gęstości zaludnienia.
- Duże możliwości ponownego przekazania do obrotu ziemi, wliczając w to stare bazy wojskowe, stare tereny przemysłowe itp.
- Wciąż wysoki udział kolei w przewozach ładunków w W-RMB.
- Duże możliwości absorpcji przyszłego rozwoju transportu poprzez wykorzystanie usług transportu morskiego.

## ZAGROŻENIA

- Nowe granice UE w RMB w wyniku przystąpienia niektórych krajów do UE.
- Rosnące nierówności ekonomiczne i społeczne powodujące napięcia społeczno-polityczne.
- Nietrwały rozwój ze względu na (po części konieczne) skoncentrowanie się na korzyściach krótkookresowych przy braku podejścia wielosektorowego, zintegrowanego.
- Trudności ze spełnieniem wymogów “nowej gospodarki” w niektórych krajach i/lub regionach, np. takich jak:
  - rzadko zaludnionych,
  - nie posiadających silnej bazy miejskiej.
- Regiony strefy arktycznej pozostające w półstałej zależności od dotacji rządowych i eksploatacji surowców.
- Coraz większa presja na regiony rolnicze w krajach aspirujących do członkostwa w UE.
- Zbyt silna presja ze strony człowieka przez jego działalność powodująca skażenie i/lub zniszczenie cennych krajobrazów.
- Niezrównoważony rozwój układu miejskiego przy szybkim rozwoju niektórych regionów miejskich i upadku innych.
- Rozrastanie się miast generujące dodatkowy ruch pojazdów i nieekonomiczny charakter usług publicznych.
- Obniżający się poziom usług publicznego transportu osobowego i duży wzrost natężenia transportu drogowego wobec słabości rozwiązań bardziej przyjaznych dla środowiska naturalnego.

#### 1.4.4. Stan współpracy międzyregionalnej

Współpraca międzyregionalna rozwija się szczególnie szybko w ostatnich latach, jest zaś motywowana chęcią przekazywania doświadczeń i wymiany *know-how* między różnymi regionami w Europie, wliczając w to regiony i społeczności w krajach Europy Środkowej i Wschodniej i nowych państwach niepodległych. Biorąc pod uwagę fakt, że z definicji jest to współpraca obejmująca większą liczbę uczestników, działania na ogół się odnoszą do konkretnego tematu lub sektora.

Sieć współpracy regionów w RMB – BSSSC (Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego) przygotowała badanie nad doświadczeniami współpracy międzyregionalnej w RMB. Badanie to wykazało, że pierwszymi partnerami do współpracy w RMB są: Szwecja, Estonia i Finlandia. Ponad 50% regionów stwierdziło, że ich pierwsi partnerzy pochodzą z tych trzech krajów.

Polska, Dania i Litwa również często występują jako partnerzy współpracy, podczas gdy Łotwa, Niemcy, Rosja i Norwegia nie są tak często wybierane na partnerów do współpracy.

Głównymi dziedzinami współpracy międzyregionalnej w RMB, zgodnie z tym badaniem, są: rozwój regionalny, edukacja, kultura i ochrona środowiska. Około 50% regionów współpracuje w dziedzinie turystyki, administracji, opieki zdrowotnej i biznesu.

Badanie również wskazało na informacje o źródłach finansowania współpracy międzyregionalnej. Najpowszechniejszymi źródłami finansowania wskazanymi przez subregiony w RMB są środki krajowe i wsparcie UE. Dodatkowo finansowanie to odbywa się z funduszy bilateralnych, ze środków krajowych stowarzyszeń regionalnych, z funduszy różnych organizacji międzynarodowych, ze środków prywatnych, jak również z własnych budżetów subregionów.

Zgodnie z badaniem środki krajowe są głównym źródłem finansowania współpracy w RMB; ponad 50% ankietowanych regionów stwierdziła, że finansowały swą współpracę międzynarodową ze środków krajowych.

W niektórych krajach istnieją specjalne państwowe programy współpracy międzynarodowej. Przykładem jest Szwedzka Agencja ds. Współpracy w zakresie Współpracy Międzynarodowej (ang. Swedish International Development Co-operation Agency, SIDA). Prawie wszyscy szwedzcy członkowie BSSSC uzyskali pomoc finansową dla swych projektów z SIDA.

Obok tych dwóch głównych kategorii finansowania – krajowego i ze środków UE – organizacje międzynarodowe, takie jak Nordycka Rada Ministrów oraz Rada Europy, również finansowały działania związane ze współpracą subregionalną. Finansowanie realizowane przez krajowe stowarzyszenia (związki) władz lokalnych i regionalnych również stanowi istotne źródło środków finansowych dla RMB. 22% subregionów uzyskało pomoc finansową dla swych projektów od tych stowarzyszeń (związków). Należy w związku z tym podkreślić, że występują duże różnice między przepisami regulującymi kwestie finansowania z bilateralnych programów pomocy oraz kategorie wydatków, jakie mogą być pokrywane w ich ramach.

Różny zakres programów finansowania wywiera ogromny wpływ na wybór projektów i dziedzin współpracy. W efekcie organizacje i instytucje świadczące pomoc finansową do pewnego stopnia również określają ramy współpracy międzyregionalnej. Badanie wskazuje, że około 65-70% regionów BSSSC stwierdziło, że istniejące programy finansowania współpracy RMB pokrywały się z ich priorytetami.

W opinii samorządów lokalnych i regionalnych zajmujących się współpracą międzyregionalną w RMB istnieje wyraźne zapotrzebowanie na udoskonaloną informację i strategię komunikowania się, jeżeli chodzi o finansowanie przez UE programów współpracy. Potrzebne jest również skoordynowanie z bilateralnymi programami pomocy z pożytkiem dla efektywniejszego wykorzystania dostępnych zasobów i lepszych efektów projektów. Byłoby to konieczne z punktu widzenia przedstawienia dokładniejszego obrazu prawdziwego bogactwa form zasilania finansowego potencjalnych wnioskodawców oraz mogłoby pomóc władzom lokalnym i regionalnym w dokonywaniu właściwych wyborów co do tego, który rodzaj finansowania jest bardziej odpowiedni dla ich projektów współpracy. Konieczne byłoby podjęcie próby znalezienia sposobów zapewnienia, że pomoc bilateralna jest komplementarna w stosunku do odpowiedniego finansowania przez UE.

### **Sieci placówek i działania w ramach współpracy w RMB**

Współpraca w Regionie Morza Bałtyckiego jest niezwykle ważna dla tych, którzy mieszkają w jego obrębie, jak i tych, którzy są poza nim, ze względu na implikacje dla bezpieczeństwa, jakie mogłoby pociągać za sobą wrogo nastawione do RMB środowisko. Obok względów bezpieczeństwa wiele innych ewentualnych sektorów problematycznych znajduje dla siebie rozwiązania we współpracy: środowisko naturalne, transport, infrastruktura energetyczna, zatrudnienie i edukacja, zagospodarowanie przestrzenne itp.

Znaczny zakres współpracy już istnieje na szczeblu rządów państw oraz na szczeblu samorządów regionalnych i lokalnych, jak również między firmami i organizacjami pozarządowymi. Celem współpracy jest ponowne ustanowienie w Regionie Morza Bałtyckiego jego więzi historycznych, kulturalnych i ekonomicznych. Wśród najważniejszych organizacji i instytucji zajmujących się współpracą i wnoszących wkład w trwały rozwój RMB należy wskazać następujące:

CBSS – Rada Państw Morza Bałtyckiego

BSSSC – Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego

UBC – Związek Miast Bałtyckich

CPMR/BSC - Komisja Morza Bałtyckiego \*

B7 – Konferencja Współpracy Siedmiu Największych Wysp RMB

B21 – Baltic 21 – Agenda 21 dla Regionu Morza Bałtyckiego (B21)

NCM – Nordycka Rada Ministrów

HELCOM – Komisja ds. Ochrony Środowiska Morskiego Morza Bałtyckiego, lub Komisja Helsińska

### **Programy wspierające współpracę międzyregionalną**

Program ECOS-Ouverture i Fundusz Małych Projektów w ramach współpracy przygranicznej CBC były dwoma głównymi programami wspierającymi współpracę międzyregionalną. Jeżeli chodzi o program ECOS-Ouverture, mimo że priorytety i środki były bardzo atrakcyjne dla

---

\* Przyp. tłum. - Jest to skrótowa nazwa, która w pełnej wersji ma brzmienie następujące: Konferencja Peryferyjnych Regionów Morskich/Państw Morza Bałtyckiego.

regionów, okazało się, że program jest dość niepopularny w krajach RMB. Stało się tak głównie ze względu na skomplikowany system współfinansowania oraz długą i skomplikowaną, nieprzejrzystą, procedurę przyznawania dotacji na projekty. Wymóg, by mieć od 3 do 6 podstawowych partnerów w projekcie oraz zapewnienie współfinansowania dużych projektów ECOS-Ouverture, był bardzo trudny do spełnienia. Pozytywnym aspektem tego programu było to, że partnerzy w projektach kontynuowali współpracę dzięki innym programom Wspólnoty, poza tym zdobyli wiedzę i dobre doświadczenia w kwestiach procedur wdrażania programów Phare.

Wprowadzenie tego programu zapewniło tym regionom i wspólnotom, co już zostało ustanowione dla współpracy dwustronnej w sferze społeczno-kulturalnej, możliwość odnoszenia dalszych korzyści. Ponieważ program dobrze korespondował z potrzebami regionów i samorządów lokalnych zarówno pod względem działań kwalifikujących się do otrzymania wsparcia finansowego, jak i wielkości projektów, bardzo szybko okazał się niezmiernie popularny. Program stymulował wykorzystanie już istniejących kontaktów oraz wywarł silny wpływ na poszukiwanie partnerów wśród tych, którzy nie mieli jeszcze partnera w RMB. Zwiększył również w znacznym stopniu zakres wiedzy i doświadczeń zaangażowanych w to uczestników na temat procedur wdrożeniowych Phare i położył podwaliny pod dalszą współpracę w zakresie opracowania wspólnych strategii rozwojowych i programów działania. Uczestnicy przedsięwzięć w ramach Funduszu Małych Projektów (SPF) W-RMB odnieśli duży pożytek zwiększając zakres swej wiedzy na temat kierunków polityki i struktur UE oraz na temat procesu integracji w ogólności (zob. Załącznik 3).

#### **Analizy SWOT (współpraca międzyregionalna)**

<b>Mocne strony</b>	<b>Słabe strony</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dobrze rozwinięte sieci kooperacyjne istniejące w UE, jak solidne ramy polityki i zaangażowanie, tak samo w RMB (Wymiar Północny, różne organizacje RMB, takie jak BSSSC, CPMR itd.)</li> <li>• Współpraca międzyregionalna w dużym stopniu stymuluje świadomość partnerów w projektach w krajach ubiegających się o przyjęcie do UE dotyczącą systemu Unii oraz zwiększa zakres wiedzy krajów członkowskich na temat obecnej sytuacji w krajach kandydujących do członkostwa w UE</li> <li>• Dobre doświadczenia i umiejętności zdobyte w trakcie realizacji poprzednich programów współpracy międzyregionalnej</li> <li>• Coraz większy stopień wykazywania inicjatyw w oddolnym kształtowaniu partnerskich związków w regionie</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Brak synergii między dostępnymi instrumentami finansowania UE (Interreg, Phare, TACIS)</li> <li>• Na ogół istniejące od dawna partnerskie związki dobrze funkcjonują i czerpią z tego pożytek, podczas gdy pozostałe mają trudności ze znalezieniem nowych partnerów (brak poszukiwań partnerów)</li> <li>• Różnice kulturalne i administracyjne między partnerami</li> <li>• Niedostateczna wiedza na temat sytuacji partnera</li> <li>• Potrzeba wiele czasu, żeby nowo utworzony związek partnerski mógł dobrze funkcjonować</li> <li>• Niewielka możliwość weryfikacji jakości partnera jako eksperta</li> <li>• Są to kosztowne projekty głównie ze względu na koszty podróży</li> <li>• Niedostateczne możliwości współfinansowania</li> <li>• Skomplikowane procedury zarządzania finansowaniem projektów i księgowości</li> </ul>
<b>Szanse</b>	<b>Zagrożenia</b>

<ul style="list-style-type: none"><li>• Podejście zaoferowane przez współpracę międzyregionalną stymuluje działania o charakterze innowacyjnym i przyjmowanie najlepszych praktyk</li><li>• Istnieje możliwość rozwiązania konkretnych problemów (dotyczących środowiska naturalnego, socjalnych) dzięki znalezieniu bardziej doświadczonego partnera w tej dziedzinie</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Trwały charakter podejmowanych zadań politycznych</li><li>• W większym stopniu zależne od zmian politycznych i administracyjnych</li></ul>
--	--

## **2. Program długofalowej współpracy przygranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej w latach 2001 – 2006**

Biorąc pod uwagę ogólną informację i analizy SWOT oraz na podstawie porozumień osiągniętych w Bałtyckim Wspólnym Komitecie Współpracy wybrano nowe podejście dla Programu Współpracy Przygranicznej Phare z myślą o doprowadzeniu do lepszej koordynacji z programem INTERREG.

W nowym okresie programowania obejmującym lata 2001 – 2006 program Phare CBC ustala ramy dla działalności prowadzonej w ścisłym dostosowaniu do programu INTERREG III, zarówno jeżeli chodzi o priorytety, jak i zarządzanie programem.

Nowy program Phare CBC będzie funkcjonował w powiązaniu ze wszystkimi trzema liniami (A,B,C) programu INTERREG, zapewniając przygotowanie krajów kandydujących do członkostwa w UE z RMB do szerszego i skuteczniejszego uczestnictwa w programie INTERREG i w konsekwencji do zarządzania funduszami strukturalnymi UE.

### **2.1. Grant Scheme Programu Współpracy Przygranicznej Phare**

Grant Scheme Programu Współpracy Przygranicznej Phare (BJCC) będzie funkcjonował podobnie jak linia programu Interreg III (ang. Strand) typu A, ustosunkowując się do problemów przygranicznych na granicach w sensie fizycznym oraz wnosząc swój wkład w rozwiązywanie problemów regionalnych nierówności w regionach przygranicznych RMB.

Grant Scheme będzie finansował projekty inwestycyjne i projekty o charakterze „miękkim” w wysokości do 25 – 30 % środków finansowych ogółem w ramach Grant Scheme.

#### **2.1.1. Cele programu**

##### **Ogólne cele są następujące:**

- promowanie tworzenia i rozwoju nowych oraz pomaganie w funkcjonowaniu już istniejących sieci współpracy po obu stronach granicy oraz ustanawianie więzi między tymi sieciami i sieciami Wspólnoty w szerszym znaczeniu w celu podniesienia stopy życiowej i przezwyciężenia specyficznych problemów rozwojowych w regionach przygranicznych Europy Środkowej i Wschodniej, zapewniając w ten sposób zrównoważony i trwały rozwój i integrację terytorium europejskiego;
- wspieranie działań, które się przyczyniają do spójności społeczno-ekonomicznej regionów przygranicznych w Europie Środkowo-Wschodniej, ułatwiając w ten sposób lepsze przygotowanie procesu akcesyjnego tych krajów.

##### **Szczegółowe cele programu są następujące:**

- popieranie współpracy przygranicznej jako mechanizmu maksymalizacji wzrostu potencjału ekonomicznego regionów przygranicznych w Europie Środkowo-Wschodniej i w Regionie Morza Bałtyckiego jako całości;
- wspieranie procesów wspólnego planowania i tworzenia instytucji struktur współpracy przygranicznej w regionach przygranicznych;
- ochrona i poprawa środowiska naturalnego, efektywności wykorzystania energii i odnawialnych źródeł energii, zwłaszcza wpływających na lokalne warunki życia, rozwój

rekreacji i biznesu oraz obniżanie poziomów skażenia, w szczególności dotyczącego Morza Bałtyckiego i przygranicznych cieków wodnych;

- poprawa dostępności, łączności, infrastruktury i połączeń transportowych w regionach przygranicznych oraz połączenie ich z sieciami transeuropejskimi;
- wspieranie sektora wytwórczego, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw, poprzez tworzenie przyjaznego dla biznesu środowiska i przewyżnianie trudności stojących przed handlem i współpracą w RMB;
- zwiększanie ilości zasobów pracy w regionach przygranicznych poprzez ułatwianie współpracy w zakresie prowadzenia prac naukowo-badawczych, rozwoju technologicznego, edukacji.

### 2.1.2. Obszary uprawnione do otrzymania wsparcia

Indykatorywna lista regionów w krajach kandydackich uprawnionych do otrzymania wsparcia w ramach programu Phare CBC

Estonia	Estonia – Finlandia	Estonia Północna, Estonia Środkowa, Estonia Zachodnia
	Estonia – Łotwa	Estonia Zachodnia, Estonia Południowa
	Estonia – Rosja	Estonia Północno-Wschodnia, Estonia Południowa
Litwa	Litwa – Polska	Alytus, Mariampol
	Litwa – Łotwa	Kłajpeda, Telsiai, Siauliai, Panevezys, Uciana
	Litwa – Białoruś	Uciana, Wilno, Alytus
	Litwa – Kaliningrad	Taurogi, Kłajpeda, Mariampol*
Łotwa	Łotwa – Estonia	Vidzeme, region ryski
	Łotwa – Litwa	Kurzeme, Zemgale, Latgale
	Łotwa – Rosja	Vidzeme, Latgale
	Łotwa - Białoruś	Latgale
Polska	Polska – Morze Bałtyckie	Woj. Zachodniopomorskie, Pomorskie, Warmińsko-Mazurskie, Podlaskie

\* Litwa rozpoczęła proces reform administracyjnych, który powinien potrwać do roku 2003/4. Po tym, jak proces reform się zakończy, zmieni się liczba i wielkość regionów. Lista ta jest zatem indykatorywna i w przyszłości się zmieni.

### 2.1.3. Priorytety i środki programu

Na podstawie informacji ogólnej i analiz SWOT określono następujące priorytety i środki dla planu dotacji (Grant Scheme) Programu Współpracy Przygranicznej Phare (BJCC):

#### **Priorytet 1** Usprawnienie infrastruktury o znaczeniu dla obszarów przygranicznych

- usprawnienie i rozwój transportu, łączności, technologii informacyjnych;
- usprawnienie i budowa urządzeń służących do ochrony środowiska naturalnego (zaopatrzenie w wodę i jej jakość, zagospodarowanie odpadów, zapobieganie i redukcja skażeń) oraz efektywne gospodarowanie energią;
- rozwój i renowacja urządzeń w małych portach wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego, zwłaszcza zaś rozwój turystyki jachtowej;
- rozwój i usprawnienie infrastruktury przygranicznej celem ustanowienia i zachowania powszechnych usług rekreacyjnych, turystycznych, kulturalnych, edukacyjnych, zdrowotnych, publicznych i socjalnych.

#### **Priorytet 2** Promocja lokalnego rozwoju gospodarczego poprzez ułatwienia dla środowiska biznesowego, rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, lokalne inicjatywy w zakresie rozwoju i zatrudnienia

- rozwój przygranicznych sieci stosunków gospodarczych między małymi i średnimi przedsiębiorstwami celem utworzenia lub rozwoju organizacji i struktur handlowych, zawodowych lub zajmujących się rozwojem przygranicznym celem poprawy współpracy, wymiany informacji, transferu umiejętności menedżerskich i technologii, studiów i badań rynkowych;
- promocja wartości przyrodniczych i kulturalnych jako potencjał rozwojowy trwałego ruchu turystycznego;
- wspieranie wykorzystania technologii informacyjnych i łączności celem rozwijania tworzenia sieci i wspierania wspólnych strategii w zakresie działalności gospodarczej i marketingu.

#### **Priorytet 3** Promocja współpracy w zakresie edukacji, kultury, badań i rozwoju technicznego

- popieranie współpracy między ośrodkami edukacyjnymi, kulturalnymi, naukowo-badawczymi, technicznymi i rozwojowymi w dziedzinie edukacji (szkoły, uczelnie i uniwersytety oraz szkolenie zawodowe), kultury (łącznie ze środkami masowego przekazu i sportem), ochrona zdrowia i ochrona cywilnoprawna poprzez tworzenie i zarządzanie wspólnymi zasobami, instytucji i urządzeń celem promowania zatrudnienia i podnoszenia konkurencyjności obszarów przygranicznych;
- ułatwianie wykorzystania i bezpieczeństwa transferu technologii informacyjnych i łącznościowych celem usprawnienia służb publicznych, wliczając w to transfer *know-how* i technologii wśród lokalnych/regionalnych administracji i rozwijanie zastosowań o znaczeniu publicznym (edukacja, szkolenie, opieka zdrowotna).

## **2.2. Fundusz Małych Projektów**

Fundusz Małych Projektów (SPF) będzie funkcjonował w dostosowaniu do linii (Strands) B i C programu INTERREG III i będzie finansował wiele różnych działań prowadzonych na niewielką skalę, o charakterze bezpośrednim i projektów “miękkich”. Pewne działania przygotowawcze i “miękkie” typu A będą mogły być realizowane również w ramach SPF.

### **2.2.1. Cele programu**

#### **Ogólne cele programu:**

- wprowadzenie i utrzymanie współpracy między zainteresowanymi na szczeblu lokalnym i regionalnym w różnych sferach celem ułatwienia wymiany doświadczeń albo poprzez transfer *know-how*, albo poprzez rozwój wspólnego projektu;
- zwiększenie możliwości działania i lepsze metody osiągania rozwoju społeczno-gospodarczego w regionach przygranicznych;
- wnoszenie wkładu w rozwój regionalny i zwiększenie efektywności działań (administracyjnych) regionów, wspólnot i organizacji lokalnych poprzez wymianę najlepszych praktyk i tworzenie sieci współpracy.

#### **Szczegółowe cele programu są następujące:**

- rozwijanie i rozszerzanie współpracy między wspólnotami po obu stronach granicy z myślą o wspólnym usprawnianiu rozwoju gospodarczego, poprawie warunków życia i utrzymywaniu stałych kontaktów;
- stymulowanie i wspieranie tworzenia trwałych struktur współpracy wśród organizacji lokalnych i regionalnych;
- wspieranie działalności edukacyjnej i szkoleniowej dla instytucji i osób prywatnych zajmujących się rozwojem lokalnym i regionalnym, samorządów lokalnych i organizacji o znaczeniu publicznym, wliczając w to opracowywanie założeń i realizację projektów współpracy zgodnie z praktyką UE;
- podnoszenie poziomu świadomości społecznej oraz ułatwianie lepszego zrozumienia procesu integracji z UE;
- rozwijanie współpracy kulturalnej między sąsiadującymi obszarami w RMB;
- ułatwianie transgranicznych kontaktów i działań różnych grup ludności;
- zwiększanie możliwości przyciągania ludzi przez turystykę przygraniczną i połączeń między strukturami wspierającymi turystykę.

### **2.2.2. Obszar uprawniony do utrzymania wsparcia**

Program będzie nadal wspierał prowadzone na małą skalę działania w zakresie współpracy między regionami i wspólnotami w RMB po obu stronach granic państwowych, jak również morskich w rozwiązywaniu wspólnych problemów oraz w zakresie opracowywania i wdrażania

projektów transgranicznych i/lub międzyregionalnych, które się przyczyniają do rozwoju po obu stronach granicy. W przypadku Polski uprawnionymi do otrzymania wsparcia z myślą o realizacji projektów komplementarnych wobec Inicjatywy INTERREG III (linia C) są województwa: Zachodniopomorskie, Pomorskie, Warmińsko-Mazurskie, Podlaskie i Kujawsko-Pomorskie.

### 2.2.3. Priorytety i środki programu

- **Ułatwianie funkcjonowania już istniejących i promowanie ustanawiania nowych sieci współpracy przygranicznej, tworzenie struktur współpracy i strategii rozwoju przygranicznego**
  - promocja współpracy między władzami lokalnymi i regionalnymi celem ustanowienia struktur współpracy przygranicznej i zwiększania ich możliwości zajmowania się planowaniem i wdrażaniem strategii współpracy przygranicznej;
  - wspólne planowanie dla potrzeb zarządzania obszarami przygranicznymi, łącznie z planowaniem przestrzennym i przygotowaniem projektów.
- **Pełnienie funkcji narzędzia finansowania dla projektów współpracy z partnerami w RMB w ramach programu INTERREG III B zgodnie z priorytetami ustalonymi w dokumencie programowym INTERREG III B (cały dokument został dołączony do JPD):**
  - Promocja metod i działań w zakresie zagospodarowania przestrzennego w odniesieniu do konkretnych obszarów i sektorów
    - Środek 1: Wspieranie przygotowania i wdrażania strategii dla makroregionów
    - Środek 2: Promowanie trwałego rozwoju konkretnych sektorów
    - Środek 3: Umacnianie trwałego rozwoju stref przybrzeżnych, wysp i innych szczególnych obszarów
  - Promocja terytorialnych struktur wspierających trwały rozwój RMB
    - Środek 1: Promowanie rozwoju zrównoważonych policentrycznych struktur osiedleńczych
    - Środek 2: Tworzenie trwałych połączeń komunikacyjnych dla usprawnionej integracji przestrzennej
    - Środek 3: Rozszerzanie zakresu dobrego zarządzania dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym i zasobami naturalnymi
- **Wspieranie współpracy międzyregionalnej mającej na celu wymianę doświadczeń, transfer wiedzy oraz tworzenie sieci w następujących sferach (po sfinalizowaniu Programu INTERREG III C dla RMB SPF również będzie funkcjonował jako źródło współfinansowania dla tego programu):**

- Wspieranie rozwoju ekonomicznego i handlu;
- Ochrona środowiska naturalnego;
- Demokracja lokalna;
- Doskonalenie zasobów pracy;
- Rozwój turystyki;
- Programy wymiany kulturalnej tworzące podstawę dla długookresowej ciągłej współpracy

## **2.3. Ramy instytucjonalne**

### **2.3.1. Podejmowanie decyzji, koordynacja i system monitoringu**

Bałtycki Wspólny Komitet Współpracy (ang. Baltic Joint Co-operation Committee) (zwany dalej BJCC) został powołany zgodnie z postanowieniami dotyczącymi Phare CBC artykułu 7 rozporządzenia Komisji (WE) 2760/98.

BJCC będzie najważniejszym forum pomocy krajom basenu Morza Bałtyckiego kandydującym do członkostwa w UE w ich realizacji Phare CBC celem ustanowienia wspólnej płaszczyzny z procedurami funduszy strukturalnych, biorąc pod uwagę „Przegląd projektów Phare 2000”, „Plan działania” Wymiaru Północnego i priorytety uzgodnione we wspólnych dokumentach programowych Interreg/Phare CBC.

#### **Celami BJCC są:**

- Promowanie współpracy regionów przygranicznych w krajach Regionu Morza Bałtyckiego (Niemcy, Polska, Szwecja, Dania, Finlandia, Estonia, Łotwa, Litwa) i w ten sposób pomaganie im w przezwyciężeniu szczególnych problemów związanych z rozwojem, które mogą się wynikać między innymi z ich usytuowania w gospodarce kraju, w interesie lokalnej ludności i w sposób kompatybilny z ochroną środowiska naturalnego.
- Promowanie tworzenia i rozwoju sieci współpracy po obu stronach granicy oraz ustanawianie więzi między tymi sieciami i szerszymi sieciami we Wspólnocie.

#### **Zadania BJCC**

BJCC, zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) 2760/98, przygotowuje wspólny dokument programowy dotyczący obszarów przygranicznych z wieloletnim horyzontem czasowym. Dokument obejmuje wspólne strategie rozwoju i priorytety dla regionu, postrzeganego jako jedna całość społeczno-gospodarcza i geograficzna, oraz postanowienia dotyczące wspólnej realizacji. Dokument będzie służył za instrukcję do programowania i realizacji działań, jakie mają być podejmowane w ramach odnośnych programów i inicjatyw w zakresie współpracy przygranicznej wspomaganych przez Wspólnotę Europejską.

BJCC określi zestaw projektów opartych na Wspólnym Dokumentcie Programowym (zob. pełny tekst przepisów proceduralnych Bałtyckiego Wspólnego Komitetu Współpracy, BJCC, w Załączniku 2).

Dla osiągnięcia ścisłej koordynacji działań w regionie Bałtyku w ramach programu Phare CBC z procedurami programów dla Regionu Morza Bałtyckiego Interreg należy przedsięwziąć kilka kroków.

Tak ścisła koordynacja z Interreg mogłaby być zapewniana przez następujące środki:

- Te same osoby powinny reprezentować kraje Morza Bałtyckiego w BJCC i w Komitecie Sterującym Programu Interreg III B. Pozwoliłoby to na ścisłą koordynację pracy obu tych organów.
- Należy przewidzieć skoordynowane sesje BJCC i Komitetu Sterującego Programu Interreg III B, zakładając, że oba komitety spotykają się w tym samym miejscu i w tym samym czasie.
- W miarę możliwości należałoby doprowadzić do takiego samego składu osobowego co w przypadku Komitetu Sterującego Programu Interreg III C, gdy już zapadnie rozstrzygnięcie w sprawie procesu podejmowania decyzji w odniesieniu do III C.
- Szerokie wykorzystanie opcji zdecentralizowanej realizacji przewidzianej w „Przeglądzie programu Phare” (ang. Phare Review) pozwala na łatwiejszą koordynację z Interreg, ponieważ oferuje możliwość podejmowania decyzji na tym samym szczeblu.

Procedury ustalone dla BJCC muszą być zgodne ze specyficznym charakterem Programu Współpracy Przygranicznej w Regionie Morza Bałtyckiego. Dotychczas Program Phare CBC w Regionie Morza Bałtyckiego łączy działania w ramach współpracy przygranicznej (Interreg: typ A), współpracy transnarodowej (Interreg: typ B) i współpracy międzyregionalnej (Interreg: typ C):

- Działalność typu A: projekty współpracy dwu- lub trójstronnej na granicach lądowych, w sensie regionalnym oparte na poziomie NUTS III, angażujące w to dwa lub trzy kraje realizujące program.
- Działalność typu B: projekty współpracy wielostronnej w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego, obejmujące większe jednostki przestrzenne, angażujące w to kilka krajów realizujących program.
- Działalność typu C: projekty współpracy wielostronnej, angażujące w to kilka krajów realizujących program.

By realizować te trzy odmienne programy w ramach BJCC, system zatwierdzania musi być nieco inny dla każdego z tych typów działalności. Proponuje się trzy takie systemy i trzy kroki:

<p><b>Krok 1:</b> Sprawdzenie kryteriów kwalifikacyjnych na szczeblu krajowym (realizowane przez Sekretariat Phare CBC)</p> <p>Sprawdzenie kryteriów kwalifikacyjnych prowadzi się na szczeblu kraju biorąc pod uwagę konkretne wymogi i warunki kraju. Obejmuje ono dwa aspekty:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) Potwierdzenie formalne zakwalifikowania wniosków dotyczących otrzymania wsparcia zgodnie z przepisami krajowymi i programu Phare</li> <li>2) Sprawdzenie każdego wniosku, jeżeli jest to działalność typu A, B lub C i została włączona do wykazu Grant Scheme lub SPF</li> </ol>
<p><b>Krok 2:</b> Ekspertka ocena wniosków na szczeblu kraju (prowadzona przez zespół ekspertów zatwierdzony przez Komitet Sterujący)</p> <p>2 listy projektów z każdego kraju, przygotowane po jednej dla Grant Scheme i SPF</p>
<p><b>Krok 3:</b> Listy projektów są składane celem omówienia i zatwierdzenia przez BJCC (organ doradczy) i uzgadnianie między 4 krajami celem uniknięcia “połowicznego finansowania” projektów. Głównym kryterium jest tu transgraniczny charakter projektów. BJCC ustali ostateczną listę projektów dla Grant Scheme i SPF dla każdego kraju. Lista ta będzie składana przez każdy z 4 krajów wraz z raportem z oceny jednostkom kontraktująco-finansującym (CFCU)/jednostkom (władzom) wdrażającym (IA) i przedstawicielstwom.</p> <p>BJCC trzyma w swym ręku trzy “linie” programu.</p>

Wnioski typu A	Wnioski typu B	Wnioski typu C
<p>W przypadku już istniejących podprogramów (np. Estonia-Finlandia lub innych, dopiero powstających podprogramów):</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>a) zatwierdzenie w Komitecie sterującym tego podprogramu.</li> <li>b) akceptacja działań w BJCC.</li> </ol> <p>W przypadku programów transgranicznych, gdzie nie istnieją żadne podprogramy: - zatwierdzenie/akceptacja przez BJCC w ramach kompetencji BJCC</p>	<p>Zatwierdzenie projektów przez BJCC.</p> <p>Dwie opcje dla koordynacji z Interreg III B-Baltic-Programme:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>a) skoordynowane sesje BJCC z Komitetem Sterującym Programu Interreg III B (tworzącym rodzaj Komitetu Sterującego Phare [PHARE-CBC/Interreg Steering Committee]).</li> <li>b) jeżeli skoordynowana sesja nie jest możliwa, Komitet Sterujący programu Interreg informuje się jak najszybciej o decyzji BJCC.</li> </ol>	<p>Zatwierdzenie projektów przez BJCC.</p> <p>Dwie opcje dla koordynacji z Interreg III C-Programme:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>a) również w przypadku działalności typu C możliwa jest skoordynowana sesja z Komitetem Sterującym programu Interreg.</li> <li>b) Komitet Sterujący Interreg informuje się jak najszybciej o decyzji BJCC.</li> </ol>

**Krok 4:** Akceptacja zatwierdzonych przez BJCC list projektów przez Narodowe Komitety Sterujące

**Krok 5:** Ostateczna akceptacja przez Przedstawicielstwa UE

## System monitoringu dla programów finansowanych przez UE

W każdym kraju kandydującym do członkostwa w UE zostanie powołany Wspólny Komitet Monitorowania (ang. Joint Monitoring Committee, JMC). Będzie on odpowiadał za nadzorowanie postępów prac w ramach programu pomocowego finansowanego przez UE (Phare, ISPA, SAPARD) pod kątem ich zgodności z celami oraz koordynował działania. JMC będzie analizował postęp prac technicznych i związanych z finansowaniem już realizowanych programów Phare celem oceny, na ile ich postępy są zgodne z realizowanymi celami ustalonymi dla nich w dokumentach programowych z uwzględnieniem postanowień wymienionych w Układzie Akcesyjnym.

JMC będzie analizował realizowane programy na podstawie raportów z monitoringu przygotowanych przez Sektorowe Podkomitety Monitorowania Phare (ang. Phare Sectoral Monitoring Sub-Committees, SMSC). Podkomitety SMSC będą pracowały na podstawie raportów z monitoringu przygotowanych przez zespoły wdrożeniowe w odniesieniu do każdego sektora lub podsektora, za który odpowiada, przedłożonych przez Narodowego Koordynatora Pomocy (ang. National Aid Co-ordinator).

W skład JMC będą wchodziłi: Narodowy Koordynator Pomocy, Pełnomocnik Kraju ds. Obsługi Środków Pochodzących z UE oraz Służby Komisji, Centrala i Przedstawicielstwa. Inne strony mogą być zapraszane przez JMC w trybie doraźnym celem przedstawienia informacji uzupełniających, jeżeli okaże się to konieczne.

### **2.3.2. Organy władzy odpowiedzialne za wdrażanie, zarządzanie i finansowanie**

#### **Estonia**

Program Phare CBC będzie zarządzany zgodnie z procedurą Zdecentralizowanego Systemu Phare (ang. Phare Decentralised System, DIS). Narodowy Koordynator Pomocy - Minister Finansów - będzie ponosił ogólną odpowiedzialność za wdrażanie programu, podczas gdy Ministerstwo Spraw Wewnętrznych odpowiada za programowanie, monitorowanie i wykonanie programów. Został powołany Pełnomocnik ds. Realizacji Projektu

**Fundusz Narodowy (NF)** w Ministerstwie Finansów Estonii, na którego czele stoi **Pełnomocnik Kraju ds. Obsługi Środków Pochodzących z UE (NAO)**, będzie nadzorował zagospodarowanie środków finansowych przeznaczonych na realizację programu i będzie odpowiadał za składanie sprawozdań Komisji Europejskiej.

**Jednostka Wdrażająca (IA)**, składająca się z Centralnej Jednostki Kontraktująco-Finansującej (CFCU) w Ministerstwie Finansów, będzie odpowiedzialna za wdrażanie, kontraktowanie i finansowanie Programu Współpracy Przygranicznej Phare (BJCC). Do wdrażania Funduszu Małych Projektów (ang. Small Projects Fund, SPF) można wykorzystać Agencję ds. Przetargów Phare (ang. Phare Procurement Agency).

Dla celów kierowania programem został powołany Pełnomocnik ds. Programu (PO) usytuowany w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. PO jest odpowiedzialny za właściwą koordynację, nadzór i monitorowanie Programu Phare CBC

Został utworzony **Komitet Sterujący (SC)** ds. SPF. SC jest podstawową instytucją odpowiedzialną za funkcjonowanie SPF. SC nadzoruje działalność SPF i podejmuje ostateczne decyzje dotyczące wyboru i finansowania projektów.

SC składa się z przedstawicieli Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Kancelarii Ministra bez teki odpowiadającego za sprawy regionalne, Urzędów Wojewódzkich, Związku Estońskich Stowarzyszeń Władz Lokalnych i Ministerstwa Finansów. SC został utworzony na mocy

dekretu (rozporządzenia) Ministra Spraw Wewnętrznych. Skład SC został zatwierdzano przez **Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej** w Estonii.

Przedstawiciele odpowiednich krajów partnerskich (państwa członkowskie UE i kraje objęte programem Phare) powinni być zapraszani na posiedzenia SC w charakterze obserwatorów w tym przypadku, gdy konieczna jest koordynacja.

Przedstawicielstwo KE i CFCU są zapraszane w charakterze obserwatorów na posiedzenia SC celem monitorowania wdrażania programu.

Przedstawicielstwo KE jest odpowiedzialne za zatwierdzenie projektów zakwalifikowanych do wsparcia finansowego oraz za monitorowanie programu. Przedstawicielstwo KE akceptuje tzw. Standard Model Contract (standardową umowę wzorcową), formularze raportów okresowych i raportu końcowego oraz standardowy format comiesięcznego sprawozdania finansowego i z postępu prac przygotowywane przez Sekretariat SC. Przedstawicielstwo KE otrzymuje regularne raporty z postępu prac SPF oraz końcowe raporty z realizacji projektów.

Dla potrzeb świadczenia wsparcia technicznego w związku z wyborem projektów i monitorowaniem wdrażania projektów zostanie powołany **Sekretariat** do pełnienia funkcji zarządczych i administracyjnych w związku z aspektami funkcjonalnymi SPF. Narodowy Program CBC będzie administrowany i zarządzany bezpośrednio przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

## **Łotwa**

Program Phare CBC będzie zarządzany zgodnie z procedurą Zdecentralizowanego Systemu Phare (ang. Phare Decentralised System, DIS). Struktura organizacyjna zarządzania programem na Łotwie zawiera następujące komponenty:

- **Fundusz Narodowy**

**na którego czele stoi Pełnomocnik Kraju ds. Obsługi Środków Pochodzących z UE (NAO)** będący centralną jednostką skarbową w Ministerstwie Finansów, za którego pośrednictwem środki finansowe Wspólnoty są przesyłane do Republiki Łotewskiej.

- **Centralna Jednostka Kontraktująco-Finansująca** (ang. **Central Finance and Contracting Unit, CFCU**), **Ministerstwo Finansów**

**na którego czele stoi Pełnomocnik ds. Realizacji Projektu (PAO)**, które pełni obowiązki Agencji Wdrażającej w odniesieniu do systemu SPF oraz Jednostki Wdrażającej w odniesieniu do projektów w ramach systemu SPF, jak to zostało ustalone przez Phare DIS i *Memoranda of Understanding* w sprawie utworzenia Funduszu Narodowego i CFCU między Komisją Europejską i Rządem Łotwy, jak również standardową Umowę o Finansowanie (ang. standard Financing Agreement) między NAO i PAO w sprawie wdrażania programu WE Phare CBC 1999 na Łotwie

- **Komitet Sterujący**

**kierowany przez Głównego Pełnomocnika ds. Programu (ang. Senior Programme Officer, SPO)** i wspierający SPO w pełnieniu jego obowiązków ustalonych przez *Memoranda of Understanding* w sprawie utworzenia Funduszu Narodowego i CFCU między Komisją Europejską a Rządem Łotwy.

- **Przedstawicielstwo WE na Łotwie.**

reprezentujące **Komisję Europejską** i wykonujące swe prawa i obowiązki, jak to zostało ustalone przez Phare DIS i *Memoranda of Understanding* w sprawie utworzenia w sprawie utworzenia Funduszu Narodowego i CFCU między Komisją Europejską a Rządem Łotwy.

#### **Litwa\***

Program Współpracy Przygranicznej Phare jest zarządzany zgodnie z procedurą *Phare Decentralised Implementation System* (DIS). Narodowy Koordynator Pomocy (**NAC**) - Ministerstwo Spraw Zagranicznych Litwy - ponosi ogólną odpowiedzialność za programowanie, monitorowanie i wdrażanie Programu Phare, wliczając w to Programy Współpracy Przygranicznej. Do spraw kierowana Programem Phare CBC został powołany **Pełnomocnik ds. Realizacji Projektu (PAO)** usytuowany w Ministerstwie Finansów. PAO pełni również funkcję **Jednostki Kontraktującej** (ang. **Contracting Authority**) do spraw Programu.

**Fundusz Narodowy** (ang. **National Fund, NF**) w Ministerstwie Finansów Litwy, ma którego czele stoi Pełnomocnik Kraju ds. Obsługi Środków Pochodzących z UE (**NAO**) (szef Centralnej Jednostki Kontraktująco-Finansującej), nadzoruje zagospodarowanie środków finansowych Programu i jest odpowiedzialny za składanie sprawozdań do Komisji Europejskiej.

**Jednostka Wdrażająca** (ang. **Implementing Authority, IA**), składająca się z Centralnej Jednostki Kontraktująco-Finansującej (CFCU) w Ministerstwie Finansów oraz Departament Pomocy Technicznej (ang. **Technical Assistance Department**) w Ministerstwie Spraw Zagranicznych są odpowiedzialne za wdrażanie Programu Współpracy Przygranicznej Phare (BJCC).

By zapewnić właściwą koordynację, nadzór i monitorowanie Programu Phare CBC, NAC powołał **Pełnomocnika ds. Programu** (ang. **Programme Officer, PO**), do którego obowiązków należy koordynowanie National Phare CBC, oraz **Krajowy Koordynator Funduszy Małych Projektów** (ang. **National Small Project Funds Co-ordinator, NSC**), którego zadaniem jest koordynowanie SPF.

Dla potrzeb SPF został utworzony **Komitet Sterujący** (ang. **Steering Committee, SC**), odpowiedzialny za ogólną promocję programów i wybór propozycji projektów. SC składa się z przedstawicieli odnośnych instytucji ze wszystkich krajów partnerskich na obszarach uprawnionych do otrzymania wsparcia w Regionie Morza Bałtyckiego. Skład SC został zatwierdzony przez **Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej (Przedstawicielstwo WE)** w Wilnie. Przedstawiciel Przedstawicielstwa WE jest zapraszany na posiedzenia SC w charakterze obserwatora.

Celem świadczenia pomocy technicznej w odniesieniu do wyboru projektów i monitorowania wdrażania projektów został utworzony **Sekretariat**, którego zadaniem jest pełnienie funkcji zarządczych i administracyjnych w stosunku do aspektów funkcjonalnych SPF. Narodowy Program CBC jest administrowany i zarządzany bezpośrednio przez Departament Pomocy Technicznej (ang. **Technical Assistance Department**) Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Narodowy Program CBC/Grant Scheme będzie administrowany i zarządzany bezpośrednio przez Departament Pomocy Technicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Agencja

Wdrażająca (ang. Implementing Agency) zostanie utworzona później, zaś jej zadaniem będzie administrowanie funduszami pomocowymi CBC.

\* Narodowy Koordynator Pomocy (ang. National Aid Co-ordinator), Jednostka Wdrażająca (ang. Implementing Authority) oraz struktury pokrewne powinny zostać zmienione przed końcem roku 2001. Ta część JPD zostanie poprawiona, gdy tylko zmiany te dojdą do skutku.

## **Polska**

Program będzie zarządzany zgodnie z procedurą *Phare Decentralised Implementation System* (DIS). Narodowy Koordynator Pomocy (NAC) z Komitetu Integracji Europejskiej będzie ponosił ogólną odpowiedzialność za programowanie, monitorowanie i wdrażanie programów Phare w Polsce. Fundusz Narodowy (NF) w Ministerstwie Finansów, na którego to Funduszu czele stoi Pełnomocnik Kraju ds. Obsługi Środków Pochodzących z UE (NAO), będzie nadzorował zagospodarowanie środków finansowych Programu i będzie odpowiadał za składanie sprawozdań Komisji Europejskiej. Odpowiednia kontrola finansowa będzie prowadzona przez kompetentny krajowy organ kontrolny z punktu widzenia wdrażania programu.

Komisja przekaże fundusze do NF zgodnie z *Memorandum of Understanding* podpisanym między Komisją a Ministerstwem Finansów. Fundusze będą przekazywane po otrzymaniu od NAO wniosków. NAO musi przedstawić Komisji dokument desygnujący PAO oraz charakterystykę uruchomionego systemu, zwracając szczególną uwagę na przepływ informacji między NF i IA (Władzą Wdrażającą – przyp. tłum.) oraz na sposób, w jaki będzie realizowana funkcja płatnicza.

Fundusz Narodowy będzie przekazywał fundusze do IA zgodnie z Umowami o Finansowanie (ang. Financing Agreements, FAs) podpisane przez NF i IA. Na czele IA stoi Pełnomocnik ds. Realizacji Projektu (PAO) wyznaczony przez NAO po konsultacji z NAC. PAO będzie odpowiadać za wszystkie operacje prowadzone przez IA.

Zostanie otwarty odrębny rachunek prowadzony w euro i będzie on zarządzany przez NF w ramach odrębnego systemu rachunkowości w Banku Centralnym lub w banku uprzednio uzgodnionym z Komisją. W zasadzie wszystkie rachunki bankowe będą oprocentowane. O wysokości stawek procentowych będzie informowana Komisja Europejska. Jeżeli Komisja podejmie taką decyzję (na podstawie propozycji otrzymanej od NAO), odsetki mogą być reinwestowane w Program. Te same procedury będą miały zastosowanie w odniesieniu do wszelkich funduszy transferowanych do IA.

NAO i PAO dopilnują, by wszystkie umowy były przygotowane zgodnie z procedurami zamieszczonymi w poradniku pn. „DIS Manual”.

Agencja Wdrażająca bierze na siebie cały zakres odpowiedzialności związany z deponowaniem środków finansowych do momentu, gdy nadejdzie termin ich wypłaty, oraz z zapewnieniem, że wspomniane fundusze będą wykorzystywane tylko do dokonywania wypłat związanych z postanowieniami w sprawie zatrzymania. Agencja Wdrażająca ponadto bierze na siebie całkowitą odpowiedzialność wobec kontrahentów za wypełnienie zobowiązań związanych z postanowieniami w sprawie zatrzymania. Odsetki narosłe od zdeponowanych funduszy zostaną wypłacone Komisji po dokonaniu ostatniej wypłaty na rzecz kontrahentów. Fundusze nie wypłacone kontrahentom po tym, jak zostały rozliczone ostatnie płatności, zostaną zwrócone Komisji. Analiza wykorzystania funduszy zdeponowanych na rachunkach gwarancyjnych, a w

szczegółności dokonanych z nich wypłat, jak również narosłych odsetek będzie co roku przedstawiana Komisji przez NAO.

Władza Wdrażająca Program Współpracy Przygranicznej Phare (IA) w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji będzie odpowiedzialna za wdrożenie Programu Współpracy Przygranicznej Phare (BJCC), łącznie z Funduszem Małych Projektów (SPF).

#### 2.4. Indykatywne ramy finansowania

Jak to zostało stwierdzone w dokumencie instrukcyjnym do Wspólnego Dokumentu Programowego w kontekście współpracy przygranicznej Phare/Interreg, plany finansowe UE na lata 2000-2006, co do których podjęte zostały decyzje przez Radę Europejską w Berlinie w marcu roku 1999, przewidują coroczną alokację funduszy Phare dla krajów kandydujących do członkostwa w UE w wysokości 1,560\* mln euro, wliczając w to Phare CBC.

Alokacja na wsparcie współpracy przygranicznej w ramach CBC wyniesie do 480 mln euro na okres 2000-2006 dla krajów kandydackich w Europie Środkowej.

Do każdego z czterech krajów kandydackich z RMB (Estonia, Łotwa, Litwa, Polska) co roku kierowano 3 mln euro z budżetu Phare na CBC. 2 mln euro zostanie wykorzystane na cele w ramach Grant Scheme, 1 mln zaś na SPF. Zgodnie z artykułem 5 ust. 2 rozporządzenia Komisji 2760/98 w ograniczonej wysokości środki te mogą być wykorzystane dla potrzeb wspólnego funduszu małych projektów. Zgodnie z decyzją BJCC roczna alokacja środków na Fundusz Małych Projektów (SPF) dla każdego kraju wyniesie 1 mln euro.

Okres 2000 - 2002	Kraj	Ogółem (mln euro)	Grant Scheme CBC (mln euro)	SPF (mln euro)	Pomoc techniczna (5 – 10 %) z sumy ogółem, co do której decyzję podejmuje każdy kraj
	Estonia	3			
	ŁOTWA	3	1,8	0,9	0,3
	Litwa	3	2	1	
	Polska	3	2	1	

#### Wielkość projektu

**SPF:** alokacja ogółem wyniesie 1 mln euro przy wielkości projektu 10.000 – 50.000 EUR.

**Grant Scheme:** całkowity budżet wyniesie 2 mln euro przy wielkości projektu od 50.000 do 2 mln euro.

\* Przyp. tłum. – Podaję tę liczbę zgodnie z tym jak przedstawia to oryginał, z zachowaniem anglosaskiego systemu użycia kropki i przecinka przy podawaniu liczb w postaci ułamków dziesiętnych i tysięcy.

W ramach nowego programu Phare CBC 5-10 % alokacji ogółem należy przeznaczyć na koszty administracyjne, pomoc techniczną (TA) i przedsięwzięcia towarzyszące, takie jak dalszy rozwój programu. Dokładna kwota powinna być uzależniona od dokładnego oszacowania potrzeb wynikających z wybranej struktury i z uwzględnieniem kosztów dodatkowych, jakie obecny przewodniczący BJCC może ponieść w związku z prowadzeniem wspólnego sekretariatu lub wspólnej strony internetowej.

**Uwaga:**

- Program Phare CBC powinien pozwolić na elastyczne podejście, jeżeli chodzi o wielkość projektu, i w tych przypadkach, gdy wystąpią w pełni uzasadnione projekty na dużą skalę typu B, mogą być sfinansowane z puli Grant Scheme.
- Działania związane ze współpracą typu A mogą być również finansowane z SPF, jeżeli wielkość projektu jest mniejsza niż 50.000 EUR
- Wytyczne do Grant Scheme programu Phare CBC zostaną przygotowane pod kierunkiem BJCC na podstawie szablonu, jaki ma przedstawić Komisja.

## **2.5. Koordynacja z innymi przedakcesyjnymi instrumentami finansowymi UE**

Poczynając od roku 2000 w kontekście dalszej transformacji Wspólnoty Europejskiej środki pomocowe dla krajów kandydujących do członkostwa w UE, przewidziane w dokumencie zwanym Agenda 2000, zostaną przede wszystkim skierowane za pośrednictwem trzech instrumentów finansowych: 1) programu Phare świadczącego pomoc dla tworzenia instytucji, inwestowania w *Acquis* i *Social and Economic Cohesion* (są to trzy priorytety związane z infrastrukturą biznesową, inwestowaniem w sektor wytwórczy i doskonalenie zasobów pracy); 2) ISPA, który finansuje projekty o charakterze infrastrukturalnym realizowane na wielką skalę w dziedzinie ochrony środowiska i transportu; 3) SAPARD, który świadczy pomoc dla rolnictwa i na rozwój terenów wiejskich. Wsparcie w ramach tych trzech programów jest skierowane na priorytety Partnerstwa dla Członkostwa i ma pomóc krajom kandydującym w spełnieniu kryteriów członkostwa.

Przyszłe Programy Współpracy Przygranicznej stanowiąc będą część ogólnego Programu Phare i będą stopniowo wkomponowywane w szersze kierunki polityki rozwoju regionalnego z uwzględnieniem priorytetów Partnerstwa dla Członkostwa. Koordynację programowania i wdrażania programu CBC z innymi programami pomocy zapewni równoczesne uczestnictwo w komitetach (komisjach) ds. monitorowania programów (Phare, ISPA i SAPARD) i w systemie wymiany informacji.

Jak to zostało stwierdzone w dokumencie zwanym „Phare 2000 Review”, Komisja będzie nadal rozwijała programowanie CBC poprzez Narodowe Plany Rozwoju, podejście o bardziej programowym charakterze, programowanie wieloletnie i decentralizację wdrażania.

Jeżeli chodzi o powiązanie JPD z Narodowymi Planami Rozwoju krajów Phare w RMB, główne strategiczne cele i priorytety programu CBC zaprezentowane w tym dokumencie pokrywają się z tymi, które zostały ustalone w Narodowych Planach Rozwoju na lata 2000-2002 Estonii, Litwy i Polski oraz w Memorandum Strategicznym w sprawie NPR (ang. Strategic Memorandum on NDP) na Łotwie. A zatem priorytety i środki programu CBC uzupełniają te, które zawierają Narodowe Plany Rozwoju; inne rodzaje środków są wykorzystywane w celu przyczynienia się do rozwiązania problemów regionalnych nierówności w tych regionach. Dublowaniu będzie się zapobiegało poprzez wykorzystanie różnych planów finansowania; wielkość projektów w Narodowym Programie Phare i w ISPA waha się od niespełna 2 mln do 5 mln EUR; program CBC obejmie projekty od 10.000 do 2 mln euro.

### 3. Załączniki

#### 3.1. Polityczne, instytucjonalne i prawne ramy współpracy przygranicznej i międzyregionalnej w dziedzinie objętej programem

##### **Granice: łotewsko-estońska, łotewsko-rosyjska, łotewsko-białoruska, łotewsko-litewska**

##### *Ramy polityczne i instytucjonalne*

#### □ Regionalne komitety przygraniczne

W ramach programu CREDO utworzone zostały regionalne komitety przygraniczne na granicach: łotewsko-estońskiej, łotewsko-rosyjskiej, łotewsko-białoruskiej i łotewsko-litewskiej w celu podejmowania wspólnych decyzji w sprawie priorytetów współpracy przygranicznej w ramach tego programu. W skład komitetów weszli przedstawiciele samorządów regionalnych i lokalnych na obszarze przygranicznym (najmniejsze regiony administracyjne leżące wzdłuż granicy zostały uznane za obszary uprawnione do otrzymania wsparcia w ramach tego programu na wyżej wymienionych granicach: okręgi na Łotwie, powiaty (ang. counties) w Estonii, okręgi/rejony na Litwie, Białorusi i w Rosji).

Podkomitety i sekretariaty ds. oceny zostały utworzone i wsparte przez program w celu przyścia im z pomocą w uruchomieniu programu i prowadzeniu oceny ustalania priorytetów dla projektów. Po pierwsze, podkomitety podejmowały decyzje po każdej stronie granicy, następnie zaś wspólne komitety przygraniczne uchwały ostateczną decyzję w sprawie wspólnych priorytetów i listy priorytetowych projektów.

#### □ Rada ds. Współpracy Łotwy-Estonii-Rosji

Rada ds. Współpracy w regionach przygranicznych Łotwy, Estonii i Rosji jest dobrowolnym związkiem utworzonym w czerwcu roku 1996 przez regionalne i lokalne organy władzy oraz instytucje rządowe Łotwy, Estonii i Rosji.

Utworzenie Rady spotkało się z poparciem programu Phare CBC przy współfinansowaniu w wysokości 62% ogólnych wydatków (185.000 euro z ogólnej kwoty 297.000 euro).

Partnerami do współpracy w Radzie są:

- Powiaty Viru, Pilva i Valga w Estonii;
- Rejony/okręgi Aluksne, Balvi, Ludza i Valka na Łotwie;
- Rejony/okręgi Palkino, Pieczory, Pitałowo i Psków w Rosji.

Głównymi celami Rady są:

- Organizacja współpracy regionów przygranicznych celem przygotowania i wdrożenia wspólnych programów i projektów;
- Prezentowanie propozycji Rady i reprezentowanie interesów partnerów z instytucji rządowych Łotwy, Estonii i Rosji w organizacjach międzynarodowych;
- Efektywne wykorzystanie szans wynikających z usytuowania partnerów.

Współpracujący partnerzy są reprezentowani w Radzie przez Przewodniczących rad miejskich (gmin) oraz przez przedstawicieli władz lokalnych i regionalnych. Sekretariat Rady został utworzony z myślą o organizowaniu sesji i wdrażaniu decyzji podjętych przez Radę. Sekretariat

składa się z dwóch osób oddelegowanych do pracy w nim z każdej instytucji partnerskiej w Radzie.

Wszystkie wydatki posiedzeń Rady i Sekretariatu są ponoszone przez organizatora posiedzenia. Organizatorzy posiedzeń zmieniają się od czasu do czasu trzymając się zasady rotacji.

Program CREDO dofinansował projekt VISION 2010 w którego ramach wypracowano strategię współpracy dla Rady ds. Współpracy Łotwy, Litwy, Estonii i Rosji ustalając priorytety rozwojowe i środki dla konkretnej dziedziny współpracy.

#### □ **Rada ds. Współpracy Łotwy-Litwy-Białorusi**

Rada ds. współpracy regionów przygranicznych Republiki Białorusi, Republiki Łotewskiej i Republiki Litewskiej jest dobrowolnym związkiem utworzonym w roku 1998 przez lokalne władze miejskie (gminy) i regionalne instytucje rządowe Białorusi, Łotwy i Litwy. Statut został podpisany dnia 4 września roku 1998.

W radzie pracują następujący partnerzy od współpracy:

- Rejony Brasława, Wierchniedwinsk, Miori i Postawa oraz obwód Witebsk na Białorusi;
- Rejony Dyneburg i Kraslava, miasta Dyneburg i Kraslava oraz Rada ds. Rozwoju miasta Latgale (Łotwa);
- Rejony Ignalina, Zarasai i Utena oraz miasto Visaginas na Litwie.

Głównymi celami Rady są:

- Organizacja współpracy regionów przygranicznych w celu przygotowania i wdrożenia wspólnych programów i projektów;
- Przygotowywanie i składanie propozycji Rady w instytucjach rządowych Łotwy, Litwy i Białorusi oraz w organizacjach międzynarodowych;
- Efektywne wykorzystanie możliwości, jakie daje usytuowanie partnerów.

Najwyższym organem Rady jest Wspólna Sesja Partnerów w Radzie. Przewodniczący współpracujących partnerów uczestniczą w tych posiedzeniach. Dyrekcja Wykonawcza (po 1 przedstawicielu każdego partnera) i Sekretariat kontynuują prace między sesjami Rady. Sekretariat (1-2 osoby) Rady został utworzony w celu organizowania tych posiedzeń i wdrażania decyzji podejmowanych przez Radę.

Partnerzy finansują pracę Rady w zakresie współpracy regionów przygranicznych Republiki Białorusi, Republiki Łotewskiej Republiki Litewskiej.

### ***Ramy prawne***

#### • Strategie rozwojowe

- W chwili obecnej nie ma żadnej strategii rozwoju przygranicznego, która by obejmowała obszary przygraniczne Łotwy – Estonii, Łotwy – Rosji, Łotwy – Białorusi czy Łotwy – Litwy. Strategie regionalno-rozwojowe regionów planistycznych na Łotwie (istnieje 5 regionów planistycznych na Łotwie:

Kurzeme, Zemgale, region ryski, Vidzeme i Latgale, które są również regionami uprawnionymi do otrzymania wsparcia w ramach programu Phare CBC) są w stadium przygotowań. Do tej pory tylko region Latgale wypracował priorytety i środki współpracy transgranicznej w swej strategii rozwoju regionalnego.

- Deklaracja Rady Ministrów Łotwy przewiduje wypracowanie Strategii Rozwoju Obszarów Przygranicznych Łotwy. Wynikało to z konieczności posiadania specjalnego podejścia w trakcie planowania i kierowania terytoriami, które uznano za regiony z problemami (koncepcja polityki rozwoju regionalnego Łotwy, 1996). Współpraca przygraniczna jest uważana za jeden ze środków ułatwiających rozwój obszaru przygranicznego. Przeprowadzone przed opracowaniem projektu strategii badania ujawniły konkretne cechy i problemy charakterystyczne dla obszarów przygranicznych, takie jak malejąca liczba ludności, gęstość zaludnienia niższa niż na pozostałych obszarach, sieć dróg niskiej jakości wzdłuż granicy, niedostateczna liczba przejść granicznych, ryzyko skażenia ze strony obiektów zlokalizowanych po drugiej stronie granicy, złożony charakter procedur związanych z przekraczaniem granicy oraz izolacja mieszkańców na obszarach przygranicznych (brak środków komunikacyjnych).

Mimo że nie ma strategii dotyczących granic między Łotwą – Estonią, Łotwą – Rosją, Łotwą – Białorusią, Łotwą – Litwą, strategię już istniejące i programy działania wspomnianych organów, w których gestii znajduje się współpraca przygraniczna (tzn. Vision 2000) oraz obecnie realizowane projekty dotyczące obszarów przygranicznych wskazują na priorytety współpracy przygranicznej w RMB:

- konsolidacja organów zajmujących się współpracą przygraniczną i zwiększanie ich uprawnień;
  - wypracowanie wspólnych strategii rozwoju obszarów przygranicznych obejmujących szeroki zakres sektorów (rozwój gospodarczy, ochrona środowiska naturalnego, turystyka, kultura, doskonalenie zasobów pracy);
  - poprawa infrastruktury;
  - wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości.
- Porozumienia o współpracy

Dualistyczne stosunki między samorządami lokalnymi i regionalnymi na obszarach przygranicznych rozpoczęły się wkrótce po odzyskaniu przez państwa bałtyckie niepodległości. Większość władz regionalnych, wiejskich i miejskich na obszarach przygranicznych ma podpisane porozumienia o współpracy. Porozumienia te położyły podwaliny pod działania w zakresie współpracy w takich sferach jak kwestie socjalne, kultura, środowisko naturalne, lokalny rozwój gospodarczy, turystyka oraz zwiększanie kompetencji administracyjnych. Zwykle działania podejmowane w ramach tych porozumień o współpracy obejmują wspólne targi, imprezy sportowe, festiwale, wystawy, konferencje i seminaria, wymiany itd.

### ***Przykłady działalności opartej na projektach***

Spoglądając na projekty na tych obszarach przygranicznych, które są celem wsparcia ich działalności przygranicznej, możemy wyróżnić projekty nastawione na tworzenie organów ds.

współpracy przygranicznej, strategii i programów działania. Inne projekty są skierowane na rozwój wspólnych kontaktów i działań w takich sferach jak turystyka, lokalny rozwój gospodarczy, pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw, dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Następujące projekty położyły podwaliny pod tworzenie wspólnych organów ds. współpracy przygranicznej i strategii:

- **Projekt ESTLA regionu Valka-Valga**

Główną koncepcją tego projektu było rozwijanie współpracy przygranicznej między miastami bliźniaczymi Valka (Łotwa) i Valga (Estonia). Realizacja tego pomysłu została sfinansowana częściowo przez Phare – w wysokości 75.000 euro, częściowo przez Fundusz Demokracji Europejskiej (ang. European Democracy Fund) - w wysokości 215.982 euro, a także przez partnerów od współpracy. Budżet ogółem wyniósł 486.130 euro.

Partnerami współpracy są:

- Rada ds. Doliny Tornio, Szwecja;
- Rada Miejska Tornio, Finlandia;
- Rada Miejska Valga, Estonia;
- Rada Miejska Valka, Łotwa.

Głównymi celami projektu są:

- utworzenie organizacji ds. współpracy przygranicznej poprzez przeszkolenie ludzi z lokalnych samorządów miast Valka-Valga;
- zaplanowanie i utworzenie sieci technicznych oraz zaopatrzenie ich w sprzęt wspólnego użytku w miastach Valka-Valga;
- ułatwianie usuwania formalności granicznych dla ludzi, służb municypalnych i przedsiębiorstw w Valka-Valga;
- rozwijanie i pogłębianie współpracy między władzami miejskimi (gminami) w Dolinie Tornio/Haparanda-Tornio;
- zwrócenie na współpracę transgraniczną w Dolinie Tornio oraz między władzami miejskimi (gminami) Tornio i Haparanda uwagi opinii publicznej w krajach UE w charakterze dziedziny pilotażowej.

Głównym efektem projektu jest utworzenie instytucji ds. współpracy transgranicznej między miastami Valka i Valga, co tworzy podstawę dla wspólnego rozwijania tych dwóch regionów. Jest to ważna część nowego poziomu współpracy społeczno-ekonomicznej sąsiadujących krajów.

- **Projekt rozwojowy obszaru przygranicznego między Łotwą i Estonią (program CREDO)**

Zaangażowanymi w to partnerami i beneficjentami projektu były lokalne samorzady usytuowane wzdłuż północno-zachodniej części granicy łotewsko-estońskiej. Celem projektu było wskazanie perspektyw rozwoju gospodarczego w regionach Valmiera i

Viljandi oraz opracowanie programu współpracy. W ramach tego projektu został opracowany wspólny plan rozwoju terenów przygranicznych tych dwóch regionów oraz został utworzony ośrodek ds. współpracy gospodarczej zajmujący się przygotowaniem i wdrażaniem wspólnych projektów, pozyskiwaniem inwestycji i rozpowszechnianiem informacji.

- **Opracowanie planu zagospodarowania doliny rzeki Sventaja** (na granicy łotewsko-litewskiej, Program CREDO)

Głównym celem projektu było promowanie współpracy między społecznościami oraz przyczynienie się do rozwoju gospodarki i wspólnoty regionu przygranicznego poprzez opracowywanie i wdrażanie wspólnej strategii dla obszarów przygranicznych celem zagospodarowania doliny rzeki Sventaja, ochrony jej dziedzictwa kulturowego i historycznego i wartości przyrodniczych i ich efektywnego funkcjonowania, promując w ten sposób rozwój gospodarczy lokalnych terenów.

Głównym efektem projektu było opracowanie wspólnego planu zagospodarowania dla potrzeb lokalnych władz miejskich (gminnych) Łotwy i Litwy w odniesieniu do doliny rzeki Sventaja. Ustalono wytyczne strategiczne dla promowania programu rozwoju i pracy na lata 1999 - 2000.

Inne projekty (finansowane przez program CREDO) przyniosły w efekcie utworzenie wspólnego ośrodka informacji turystycznej, ośrodka rozwoju przedsiębiorczości, muzeum i programów wymiany kulturalnej oraz program wspólnych działań w sektorach energetycznym i ochrony środowiska. Mimo że działania te nie opierały się na wspólnie wypracowanej strategii rozwoju obszarów przygranicznych, uznano je za bardzo pomyślne nie tylko ze względu na ich efekty. W większości przypadków wskazały one na to, że zaangażowane w to strony powinny zacząć myśleć o szerszym zakresie i ramach rozwoju współpracy przygranicznej.

### ***Granice litewsko-łotewska, litewsko-kaliningradzka, litewsko-białoruska, litewsko-polska***

#### ***Ramy polityczne i instytucjonalne***

- Litwa/Łotwa

Współpraca między Litwą i Łotwą jest nader zaawansowana w porównaniu ze współpracą z innymi krajami sąsiednimi, w szczególności zaś z nowymi niepodległymi państwami. Po odzyskaniu niepodległości oba kraje rozwijały się w podobny sposób dążąc do zintegrowania się z Unią Europejską. Trójstronny układ pomiędzy Litwą, Łotwą i Estonią o wolnym handlu został podpisany w roku 1993.

Oba kraje są uprawnione do otrzymywania wsparcia finansowego w ramach programu Phare od roku 1994, toteż za pośrednictwem Programu CBC wdrożono wiele projektów oddziałujących na obszary przygraniczne.

Władze Litwy i Łotwy mają dobre wzajemne stosunki polityczne, które się przyczyniają do rozwijania kontaktów gospodarczych i kulturalnych. Duże i mniejsze miasta obu krajów (Kłajpeda, Poniewież, Lipawa [Liepaja], Rezekne itd.) są członkami Związku Miast Bałtyckich i uczestniczą we wspólnych projektach. Co roku organizuje się wiele wizyt, konferencji i seminariów. W kwietniu roku 1999 Litwa była gospodarzem konferencji pn. „III [Konferencja] poświęcona współpracy władz lokalnych i regionalnych w Regionie Morza Bałtyckiego”. W

jednym z trzech krajów bałtyckich co roku organizuje się szkoły letnie. Powiat Kłajpeda (LT) i region Lipawy (Liepaja) (LV) są członkami Euroregionu *Bałtyk*.

Innymi zaangażowanymi w to strukturami są władze miejskie (gminy) (zwłaszcza te, które mają podpisane porozumienia między miastami bliźniaczymi), placówki kulturalne, uczelnie i szkoły.

Dla zachęcania do współpracy transgranicznej i wyboru dobrze rokujących projektów zasilanych z zewnątrz w roku 1997 utworzono Litewsko-Łotewski Regionalny Komitet ds. Obszarów Przygranicznych w składzie 14 członków. Sekretariat tego Regionalnego Komitetu ds. Obszarów Przygranicznych mieści się w powiecie Szawle.

- Litwa/Polska

Grupa robocza ds. współpracy transgranicznej, reprezentowana przez władze lokalne regionów przygranicznych pracuje obecnie nad problematyką związaną z infrastrukturą transgraniczną. Na posiedzeniu grupy roboczej na wiosnę roku 1999 podjęto decyzję o przyśpieszeniu budowy urzędów drogowych i obiektów na przejściach granicznych na posterunkach w Varteliņ-Viļainis.

Władze Litwy i Polski mają dobre wzajemne stosunki polityczne, które się przyczyniają do rozwoju kontaktów gospodarczych i kulturalnych. W ciągu ostatnich lat zacieśniła się współpraca między litewskimi i polskimi gminami przygranicznymi. Głównym dowodem na coraz intensywniejszą współpracę między tymi dwoma krajami jest doroczne forum municypalne, na którym władze lokalne tych dwóch krajów wymieniają doświadczenia, dzielą się wiedzą teoretyczną i praktyczną, organizują imprezy kulturalne i częste wizyty. Jedyną kwestią, która zaciemnia obraz stosunków Litwy i Polski, są prawa dużych skupisk ludności stanowiących mniejszości etniczne mieszkające po obu stronach granicy.

Ponieważ Litwa zamierza zintegrować się z NATO, współpraca w sferze wojskowej z Polską jako członkiem NATO jest bardzo ważna. Wspólna jednostka wojskowa Litwy i Polski *Litpolbat* stacjonuje na Litwie.

Innymi strukturami zaangażowanymi w te działania są gminy (w szczególności te, które mają podpisane porozumienia o współpracy miast bliźniaczych), placówki kulturalne, uczelnie i szkoły.

Litewsko-Polska Międzyrządowa Komisja ds. Współpracy Przygranicznej. Po podpisaniu we wrześniu roku 1995 pomiędzy Litwą i Polską porozumienia o współpracy przygranicznej została utworzona komisja dwustronna złożona z przedstawicieli władz centralnych, województw i gmin przygranicznych. Komisja koordynuje współpracę transgraniczną, określa główne priorytety rozwojowe, przygotowuje programy wspólnych działań itd. W chwili obecnej najważniejszymi zagadnieniami diskutowanymi przez Komisję są: przepustowość przejść granicznych i modernizacja infrastruktury przygranicznej.

W celu stymulowania współpracy transgranicznej i wyboru dobrze rokujących projektów zasilanych z zewnątrz w roku 1997 utworzony Litewsko-Polsko-Rosyjski Komitet ds. Regionów Przygranicznych składający się z 17 członków. Sekretariat tego Komitetu ds. Regionów Przygranicznych mieści się w Urzędzie Wojewódzkim w Mariampolu.

- Litwa/Kaliningrad

Wraz z rozpadem w roku 1991 Związku Radzieckiego z Kaliningradem zostały nagle zerwane stosunki gospodarcze, które istniały aż do owego momentu. W latach 1991-1999 współpraca polityczna i ekonomiczna między tymi dwoma krajami, a w konsekwencji regionami przygranicznymi, powoli się rozwijała. Pozytywne zmiany nastąpiły w ciągu ostatnich 2-3 lat. Po zintegrowaniu się Polski i Litwy z UE region kaliningradzki stanie się rosyjską enklawą na obszarze UE. Te bardzo szczególne warunki geograficzne silnie wpływają na współpracę między regionami przygranicznymi tych krajów.

Litwa i region Kaliningradu przygotowują kilka wspólnych projektów i w chwili obecnej poszukują źródeł ich finansowania. Oba kraje przygotowały wspólne propozycje dla Inicjatywy Wymiaru Północnego, ale nie zostały one włączone do końcowej wersji „Planu działania”. W regionie przygranicznym działają dwa Euroregiony: *Baltija* i *Szawle*.

W chwili obecnej Litwa uczestniczy w finansowanym przez USA i Szwecję programie szkolenia żołnierzy pod kątem problematyki środowiska. Przedstawiciele regionu kaliningradzkiego zostaną zaproszeni do wzięcia udziału w tym szkoleniu. Podjęto również decyzję utworzenia Wydziału Europejskiego (ang. Eurofaculty) w regionie kaliningradzkim.

Współpraca gospodarcza i społeczno-kulturalna regionów przygranicznych umocniła się w ciągu ostatnich lat. Po utworzeniu w Kaliningradzie wolnej strefy ekonomicznej da się zauważyć znaczny wzrost bezpośrednich inwestycji litewskich, w szczególności w przemyśle spożywczym i tekstylnym. W roku 1999 zakłady mięsne z Kłajpedy, JSC ‘Klaipėdos maistas’, otworzyły w Kaliningradzie filię zakładów przetwórstwa mięsnego. Nowy zakład, wyceniony na około 5 mln euro, jest jak dotąd największą litewską inwestycją za granicą. Rosja i Białoruś są postrzegane jako główne rynki zbytu dla produktów tego zakładu. Litewscy rolnicy dzierżawią duże działki uprzednio zaniedbanej ziemi w regionie kaliningradzkim, zaś wytwarzane tam produkty rolne sprzedaje się na rynkach Rosji.

Region kaliningradzki zamieszkują duże skupiska mniejszości litewskiej i *vice versa*. Obecnie w Kaliningradzie otwiera się klasy z językiem litewskim oraz odnawia historyczne muzea i kościoły.

Innymi strukturami zaangażowanymi w te działania są władze miejskie (gminy) (zwłaszcza te, które zawarły porozumienia o współpracy miast bliźniaczych), placówki kulturalne, uczelnie i szkoły. Władze lokalne regionów przygranicznych biorą udział w działaniach Rady Państw Morza Bałtyckiego. Została utworzona Rada ds. Współpracy Litwy z Regionem Kaliningradzkim. Utworzono także grupę roboczą ds. stosunków kulturalnych oraz ds. otwierania klas z językiem litewskim w Kaliningradzie.

W celu stymulowania współpracy transgranicznej i wyboru dobrze rokujących projektów zasilanych z zewnątrz w roku 1997 utworzony Litewsko-Polsko-Rosyjski Komitet ds. Regionów Przygranicznych składający się z 17 członków. Sekretariat tego Komitetu ds. Regionów Przygranicznych mieści się w Urzędzie Wojewódzkim w Mariampolu.

Litwa jest zainteresowana tym, by Kaliningrad angażował się w działania Euroregionu *Niemen*. Sowietk zadeklarował swoje zainteresowanie udziałem w tym regionie; ostateczną decyzję w tej kwestii powinny podjąć Urząd Kaliningradu i Misja Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej w Kaliningradzie.

Miasta regionów przygranicznych (Kłajpeda, Kaliningrad) są członkami Związku Miast Bałtyckich (ang. Union of Baltic Cities, UBC).

- Litwa/Białoruś

Na tej konkretnie granicy współpraca przygraniczna rozwija się powoli, głównie z powodu asymetrii polityczno-ekonomicznych. Tym niemniej w tym regionie transgranicznym funkcjonują dwa Euroregiony: *Niemen* i *Kraina Jezior*. Istnieje kilka porozumień o współpracy przygranicznej między władzami lokalnymi a organizacjami pozarządowymi tych dwóch krajów: porozumienie o współpracy między Wilnem (LT) i Mińskiem (BE) zostało podpisane w roku 1999; Centrum Doradcze Biznesu w Olicie (Alytus) (LT) zawarło porozumienie z administracją regionu grodzieńskiego; głównie sporadyczne stosunki wiążą Wileńską Izbę Handlu, Przemysłu i Rzemiosła oraz Wileńskie Centrum Konsultingowe Biznesu z analogicznymi organizacjami po drugiej stronie granicy. Głównymi dziedzinami współpracy są: kultura, sport, szkolenie i edukacja, turystyka. Po obu stronach granicy mieszka dość duże skupisko mniejszości, i Litwa dokłada wielu starań, by litewska mniejszość etniczna uczyła się języka litewskiego w szkołach i dostawała się na uczelnie na Litwie.

Pomoc UE dla projektów transgranicznych na tym terenie była niedostępna aż do roku 1998, od tego zaś czasu przedstawione zostały dwa wspólne projekty, jeden natomiast został wdrożony w ramach programu CREDO (w 1998). Wspólny Program Phare/Tacis CBC SPF zatwierdził cztery projekty z udziałem partnerów z Litwy i Białorusi w dziedzinie współpracy regionalnej w roku 1998.

### ***Ramy prawne***

#### ▪ Litwa/Łotwa

We wrześniu roku 1999 Litwa i Łotwa podpisały w Poniewieżu porozumienie o współpracy transgranicznej. Porozumienie kładzie podwaliny pod usunięcie w przyszłości barier istniejących między dwoma sąsiadami. Obejmuje ono współpracę ekonomiczną, społeczną, prawną, administracyjną, techniczną, naukową i kulturalną i ma na celu umacnianie więzi między władzami regionalnymi i lokalnymi tych dwóch krajów. Obie strony postanowiły powołać komisję ds. współpracy transgranicznej.

W latach 1997-1999 zostały zawarte następujące porozumienia o współpracy między regionami przygranicznymi Litwy i Łotwy (odpowiednio): Kłajpeda i Lipawa (Liepaja), Pasvalys i Iecava, Kupiškis i Rezekne, Poniewież i Limbazi, Anykščiai i Madona, Utena i Preiļu, Zarasai i Daugpils.

#### ▪ Litwa/Polska

Pierwsze porozumienie o współpracy przygranicznej pomiędzy Litwą i Polską zostało podpisane we wrześniu roku 1995 i już przyniosło znaczne doświadczenia w tej dziedzinie. Zawierając porozumienie kraje zobowiązały się do tworzenia korzystnych warunków dla władz regionalnych i lokalnych do zacieśniania współpracy dwóch krajów.

W regionie tym funkcjonują dwa Euroregiony: *Baltija* i *Niemen*. Istnieją ponadto porozumienia miast bliźniaczych: między Alytusem na Litwie i Opolem w Polsce oraz Vilkaviškis (LT) i Oleckiem (PL). Rejony Mariampol i Ęakiai (LT) ściśle współpracują z powiatem Suwałki (PL) w dziedzinie kultury i sportu. Centrum Doradcze Biznesu w Olicie (Alytus) zawarło porozumienia z Suwalskim Związkiem Pracodawców i z Euroregionem *Niemen*. Głównymi dziedzinami współpracy są: kultura, sport, ochrona środowiska i rozwój turystyki. Izby handlowe i centra doradcze biznesu ułatwiają powiązania oparte na współpracy.

#### ▪ Litwa/Kaliningrad

W grudniu roku 1999 zostało podpisane porozumienie o współpracy między powiatem tauroskim a regionem kaliningradzkim. Poza tym istnieje także porozumienie o współpracy między Kłajpedą i Kaliningradem. W styczniu roku 2000 Rząd Litwy zatwierdził wieloletnie porozumienie o współpracy między Litwą a regionem kaliningradzkim w następujących dziedzinach: przemysł, energetyka, transport, rolnictwo i leśnictwo, handel i usługi.

### ***Działania oparte na projektach***

- Litwa/Łotwa

Powołano grupy robocze ds. opracowania wspólnych projektów mających wpływ dla dwóch lub większej liczby partnerów na obszarach przygranicznych (np. oczyszczalnie ścieków, utylizacja odpadów, przejścia graniczne i infrastruktura transportowa). Regionalny Komitet Przygraniczny jest odpowiedzialny za wybór projektów dla programu Credo, zaś jego Sekretariat za rozpowszechnianie informacji o programach Credo i pomoc w przygotowaniu projektów. (*Odnosi się również do innych regionów przygranicznych scharakteryzowanych poniżej*).

- Litwa/Polska

Kilka wspólnych projektów wdrożono w ramach programów Phare CBC: CREDO, Phare/Interreg i BASF.

Projekty nowej współpracy transgranicznej w dziedzinie małych i średnich przedsiębiorstw, rozwoju gospodarczego są przygotowywane lub wdrażane w regionie przy wsparciu programów PHARE.

- Litwa/Kaliningrad

Tylko niewielka liczba projektów została wdrożona w ramach programów UE: w roku 1998 zostały zatwierdzone dwa projekty „umiarkowane” do sfinansowania przez CREDO. W grudniu roku 1999 WE zatwierdziła współfinansowanie przez Phare projektu „Przejście graniczne w Panemunė”, który bezpośrednio się przyczyni do ułatwienia współpracy między Litwą a Kaliningradem poprzez poprawę infrastruktury na granicy.

### ***EUROREGIONY***

- **EUROREGION *Baltija***

W lutym roku 1997 została zorganizowana międzynarodowa konferencja, której celem było przedyskutowanie utworzenia Euroregionu *Baltija*, natomiast w roku 1998 zostało podpisane porozumienie. Euroregion, jeden z największych, grupuje miasta i regiony sześciu krajów: Litwy (powiat Kłajpeda), Łotwy (miasto i region Lipawa [Liepaja]), Polski (Stowarzyszenia Gmin), Danii (hrabstwo Borholm), Szwecji (hrabstwo Calmar) i Rosji (obwód Kaliningradzki). Euroregion ma na celu poprawę warunków życia mieszkańców Euroregionu, promowanie wzajemnych kontaktów, zacieśnianie więzów wśród lokalnych społeczności, usuwanie uprzedzeń historycznych oraz wspieranie rozwoju gospodarczego. Głównymi dziedzinami współpracy są: przemysł, rolnictwo i leśnictwo, transport i łączność, wymiana *know-how*, transfer technologii, ochrona środowiska naturalnego i zapobieganie przestępczości. Euroregion wspiera wspólne projekty rozwoju gospodarczego, współpracę w realizacji wspólnych projektów gminnych na obszarach przygranicznych (np. oczyszczalnie ścieków, utylizacja odpadów), współpraca w planowaniu zagospodarowania przestrzennego, rozwój infrastruktury

transgranicznej, działalność szkoleniowa i w zakresie przekwalifikowania, ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego itd.

Organami Euroregionu są:

- Rada Euroregionu;
- Komitet Wykonawczy Euroregionu;
- Sekretariat;
- grupy robocze.

Rada Euroregionu jest najwyższym organem, który koordynuje współpracę w ramach Euroregionu, podejmuje decyzje w sprawie kierunków i programów działalności, zatwierdza plany finansowe dotyczące wspólnych inwestycji itd.

Rada Euroregionu wybiera Przewodniczącego i Wiceprzewodniczącego Euroregionu na okres jednego roku. W skład rady wchodzi do 6 osób delegowanych przez każdą Stronę Porozumienia.

W skład Komitetu Wykonawczego Euroregionu, wybieranego spośród członków Rady, wchodzi po jednym przedstawicielu z każdej Strony Porozumienia. Zadania Komitetu Wykonawczego polegają na przygotowywaniu i przedkładaniu rezolucji Radzie do zatwierdzenia, wcielaniu w życie rezolucji Rady, powoływanie grup roboczych.

Przewodniczący Euroregionu powołuje Sekretariat Euroregionu. Na obowiązki Sekretariatu składają się działania organizacyjne, takie jak promocja Euroregionu i umacnianie związków wśród Stron Porozumienia, uczestnictwo w organizacji posiedzeń rady i Komitetu Wykonawczego oraz wykonywanie zadań zleconych przez Radę, Komitet Wykonawczy i Przewodniczącego. Siedziba Sekretariatu zmienia się wraz ze zmianą przewodnictwa Euroregionu. Pracę Sekretariatu zapewnia jego Dyrektor.

Fundusze na działalność Euroregionu pochodzą z następujących źródeł:

- składki Stron,
- subsydia,
- darowizny,
- inne źródła.

W tym Euroregionie pracują różne komisje: ds. środowiska, socjalna, ds. turystyki i planowania przestrzennego. Komisje zaczęły już przygotowywać propozycje projektów na podstawie potrzeb i zainteresowań partnerów z Euroregionu. Projekty te są obecnie w stadium przygotowań. Są plany wdrożenia projektów transgranicznych dotyczących rozwoju gospodarczego w takich dziedzinach jak przemysł, transport, łączność, wymiana *know-how*, transfer technologii i ochrona środowiska naturalnego.

### **EUROREGION Szawle**

Partnerami Euroregionu są regiony przygraniczne Litwy, Łotwy, Rosji i Szwecji. Litewska część Euroregionu obejmuje obszar 9 okręgów (regiony Szawli i Taurogów) o łącznej liczbie ludności 531.243. Na łotewską część Euroregionu składa się jeden okręg i jedno miasto (okręg Jelgavas i miasto Jelgava) o powierzchni wynoszącej około 1670 km kw. i liczbie ludności

105.728 mieszkańców. Część rosyjska Euroregionu składa się z jednego miast (Sowietsk) i dwóch obwodów. Szwecja jest reprezentowana przez jedno hrabstwo.

Euroregion *Szawle* powstał w roku 1998 jako kontynuacja 4 dwustronnych (LV-LT) projektów Phare CREDO. Doświadczenie zdobyte w trakcie wdrażania tych projektów rozciąga się na większy obszar/region przygraniczny Litwy, Łotwy i Rosji, leżący wzdłuż transnarodowej autostrady *VIA Hansaetica*.

Celami współpracy w Euroregionie *Szawle* są:

- poprawa warunków życia ludzi na tym obszarze;
- promowanie wzajemnych kontaktów;
- zacieśnianie więzi między wspólnotami lokalnymi;
- eliminowanie ewentualnych uprzedzeń historycznych i innych;
- planowanie działań mających na celu stworzenie warunków dla trwałego wszechstronnego rozwoju Stron Porozumienia z punktu widzenia ich sytuacji gospodarczej;
- promowanie działań mających na celu nawiązywanie współpracy między władzami regionalnymi i lokalnymi.

Struktura instytucjonalna Euroregionu *Szawle* jest bardzo podobna do poprzednie. Organami Euroregionu są:

- Rada Euroregionu;
- Komisja (albo: Zarząd) Euroregionu;
- Sekretariaty;
- grupy robocze.

Rada wybiera Przewodniczącego i Wiceprzewodniczącego Euroregionu na okresy 3-letnie - z każdego kraju jest 3 przedstawicieli (z wyjątkiem Litwy, która ma 6 osób). Komisja/Zarząd składa się z 5 osób (2 przedstawiciele ze strony Litwy, po 1 osobie z pozostałych krajów). Sekretariaty znajdują się w każdym kraju, zaś Sekretariat Główny mieści się w Szawlach (LT).

Budżet Euroregionu jest tworzony ze składek członkowskich. Każdy partner wpłaca po 0,05 euro na 1 mieszkańca do wspólnego budżetu (około 36.000 euro). Na przyszłość planuje się wpływ funduszy ze źródeł UE i programów.

Innymi strukturami zaangażowanymi w te działania są gminy, a w szczególności te, które zawarły porozumienia w sprawie miast bliźniaczych, placówki kulturalne, uczelnie i szkoły.

W celu stymulowania współpracy transgranicznej i wyboru dobrze rokujących projektów zasilanych z zewnątrz w roku 1997 utworzono Litewsko-Białoruski Regionalny Komitet ds. Obszarów Przygranicznych, złożony z 9 członków. Sekretariat tego Komitetu Granic Regionalnych mieści się w Urzędzie Powiatowym w Wilnie.

#### ▪ **EUROREGION *Niemen***

W dniu 6 czerwca roku 1997 przedstawiciele Litwy, Polski i Białorusi podpisali trójstronne porozumienie w celu utworzenia przygranicznego Euroregionu *Niemen*. Trzy powiaty litewskie: Alytus, Mariampol i Wilno, region grodzieński na Białorusi i region suwalski w

Polsce są członkami tego Euroregionu. Litwa jest zainteresowana, by Kaliningrad również wciągnąć w działalność tego Euroregionu. Sowietsk zadeklarował swe zainteresowanie uczestnictwem w tym regionie; ostateczna decyzja zostanie podjęta przez Urząd Miejski Kaliningradu i Misję Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej w Kaliningradzie.

Głównymi celami Euroregionu są: promowanie współpracy przygranicznej w gospodarce i infrastrukturze, planowaniu przestrzennym, edukacji, ochronie zdrowia itp. Euroregion *Niemen* zainicjował dwa projekty finansowane przez program Credo.

Struktura: zarząd, Prezydium oraz cztery grupy robocze: ds. gospodarki, spraw publicznych, turystyki i ochrony środowiska naturalnego. Biuro Krajowe Euroregionu zostało utworzone w Urzędzie Powiatowym w Mariampolu (LT).

#### ▪ **EUROREGION *Kraina Jezior***

Euroregion ten, powstały w litewsko-łotewsko-białoruskim regionie przygranicznym, został utworzony we wrześniu roku 1998. Strona litewska jest reprezentowana przez cztery gminy powiatu Uciana/Utena (Ignalina, Zarasai, Utena i Visaginas). Rejony białoruskie: Wierchniedwinskij, Brasławo, Miory i Postawo oraz rejony łotewskie: Kraslava, Daugpils, Rezekne i Latgalija również są członkami tego Euroregionu. W styczniu roku 1999 utworzono 6 grup roboczych w następujących dziedzinach: kultura, edukacja i sport, sprawy socjalne, środowisko, turystyka, biznes i infrastruktura, rozwój regionalny i przejścia graniczne; odpowiadają one za przygotowanie wspólnych projektów w tych dziedzinach.. Struktura: Rada, Sekretariat i sześć grup roboczych.

#### ▪ **HELSINKI-TALLIN EUREGIO**

Regiony Helsinek i Tallina już od dość dawna były i są partnerami w dziedzinach ścisłej wzajemnej współpracy, wymiany i komplementarności. Utworzenie EUREGIO oznacza krok naprzód w promowaniu rozwoju poprzez partnerstwo: planowanie i realizację wspólnych projektów oraz badanie i opracowywanie wspólnych inicjatyw i spraw stanowiących dla obu stron przedmiot zainteresowania. Celem jego utworzenia jest rozwijanie współpracy wykraczającej poza granice państwowe i administracyjne w regionie. Perspektywicznie wpływ EUREGIO zaznaczy się również poza jego obszarem geograficznym.

Strony zgodziły się powołać do życia międzynarodową strukturę zajmującą się współpracą pod nazwą EUREGIO celem promowania dalszej współpracy oraz rozszerzania pozytywnej integracji regionalnej poprzez cały szereg działań o charakterze regionalnym i przygranicznym.

EUREGIO jest ustalonym funkcjonalnym formatem utworzonym przez Radę Europy dla celów współpracy transgranicznej. Jest on również uznawany przez Unię Europejską jako organizacja do spraw współpracy regionalnej, która wykracza poza granice wewnętrzne i zewnętrzne.

Miasta stołeczne Helsinki i Tallin są właściwymi organami do prowadzenia współpracy transgranicznej w większości niżej wymienionych sektorów funkcjonalnych EUREGIO.

Mając w swej gestii problematykę rozwoju regionalnego władze regionu Helsinek, Rada Regionalna Uusimaa, na mocy prawa otrzymała zadanie planowania i wdrażania projektów współpracy transgranicznej z sąsiednimi regionami krajów basenu Morza Bałtyckiego.

Związek Urzędów Powiatowych Harju został utworzony na mocy ustawy o organizacji samorządu lokalnego. Statut Związku nakłada nań zadania reprezentowania interesów jego władz lokalnych jako członków i promowania współpracy zarówno na płaszczyźnie narodowej, jak i międzynarodowej. Na szczeblu regionalnym takie same obowiązki zostały z mocy ustawy przypisane Samorządowi Gminnemu Harju (ang. Harju County Government).

Strony zostały upoważnione do wspólnego uczestnictwa we współpracy transgranicznej (CBC) i uzgadniania jej projektów na szczeblu regionalnym i międzyregionalnym.

- Głównym celem EUREGIO jest stworzenie organizacji patronackiej ds. planowania i wdrażania projektów regionalnych oraz koordynowania działalności lokalnej i regionalnej w następujących dziedzinach stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania: współpraca między organami politycznymi, współpraca międzynarodowa, gospodarka, edukacja, kultura, środowisko naturalne, planowanie przestrzenne, kierunki polityki rozwoju i infrastruktura, służby ratownicze.

### **3.2. Programowe wsparcie działań w ramach współpracy przygranicznej i międzyregionalnej**

#### ***CREDO***

Program CREDO został pomyślany w roku 1996 jako program Interreg typu A, zaś jego celem było udoskonalenie stosunków dobrosąsiedzkich i promowanie współpracy między krajami Europy Środkowej i Wschodniej oraz między regionami przygranicznymi i wspólnotami w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i nowych niepodległych państw byłego ZSRR, a także przyczynianie się do rozwoju gospodarki i wspólnoty tych obszarów przygranicznych. Program był również skierowany, w kontekście przyszłej akcesji zainteresowanych krajów do UE, na rozszerzanie kompetencji władz lokalnych i regionalnych w regionach przygranicznych w celu opracowania i wdrożenia strategii dotyczących problematyki transgranicznej, programów i projektów.

Ogólnymi celami programu CREDO było:

- promowanie stosunków dobrosąsiedzkich i stabilizacji społecznej w regionach przygranicznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz tychże regionów leżących na styku krajów Europy Środkowo-Wschodniej i nowych niepodległych państw poprzez finansowanie projektów, które mogłyby przynieść namacalne korzyści regionom i wspólnotom po obu stronach granicy;
- promowanie współpracy między regionami przygranicznymi i wspólnotami po obu stronach granic państwowych w rozwiązywaniu wspólnych problemów oraz w opracowywaniu i wdrażaniu strategii i projektów dotyczących obszarów przygranicznych, które to przedsięwzięcia mogą wносить wkład w rozwój społeczności i rozwój ekonomiczny na obszarach przygranicznych;
- w kontekście strategii przedakcesyjnej przyczynianie się do decentralizacji w krajach Europy Środkowej i Wschodniej poprzez promowanie działań lokalnych przy ponoszeniu za nie odpowiedzialności przez władze lokalne i zdawania przez nie sprawy w ramach strategii lokalnej.

Konkretnymi celami programu CREDO było finansowanie działań, które by mogły:

- podnieść świadomość w zainteresowanych krajach, w szczególności zaś na szczeblu lokalnym i regionalnym, potencjalnych korzyści ze współpracy transgranicznej;
- mieć charakter przygotowawczy, które by tworzyły niezbędne warunki dla lepszej przyszłej współpracy i wspólnych działań o charakterze rozwojowym na terenach przygranicznych;
- stwarzać możliwość osiągnięcia stałych korzystnych efektów po zakończeniu realizacji projektu.

Jeżeli chodzi o postanowienia o charakterze instytucjonalnym, program CREDO miał na celu jak największą decentralizację odpowiedzialności i podejmowania decyzji i przekazania ich na szczebel lokalny i regionalny. W ten sposób program CREDO położył podwaliny pod utworzenie instytucji zajmujących się współpracą przygraniczną na każdej granicy krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz nowych niepodległych państw.

W odniesieniu do każdego kraju z Europy Środkowo-Wschodniej został powołany narodowy koordynator ds. programu CREDO; jego zadaniem było utrzymywanie kontaktu między Komisją Europejską i ministerstwami krajowymi.

Komitety Granic Regionalnych z sekretariatami i podkomitetami ds. oceny zostały utworzone w każdym regionie przygranicznym w celu wdrażania programu. Ich celem było podejmowanie wspólnych decyzji w poszczególnych regionach przygranicznych w sprawach priorytetów związanych z problematyką regionów przygranicznych, nadawanie priorytetów przedłożonym celom dofinansowania projektom oraz - bazując na doświadczeniach płynących z realizacji projektów w ramach programu CREDO - omawianie i przygotowywanie lokalnej strategii rozwoju regionu przygranicznego.

Dla potrzeb zarządzania finansami zatwierdzonych do realizacji projektów w każdym kraju powołane zostały organizacje kontraktujące, których zadaniem było pomaganie, udzielanie konsultacji i monitorowanie projektów.

Runda pilotażowa programu CREDO rozpoczęła się na jesieni roku 1997. Runda ta, przy budżecie w wysokości 1,5 mln ECU, relatywnie miała charakter pilotażowy. Miała na celu nie tylko finansowanie projektów, lecz również podnoszenie świadomości w zainteresowanych krajach co do potencjalnych korzyści ze współpracy transgranicznej, jak również miała ona na celu tworzenie niezbędnych warunków do bardziej znaczącej współpracy i wspólny rozwój przygraniczny w przyszłości. Ogółem złożono 272 projekty, i w grudniu roku 1997 Komisja Europejska wybrała 45 spośród tych projektów, którym przyznała wsparcie finansowe z programu CREDO.

Zasadnicza runda wnioskowa CREDO rozpoczęła się w dniu 11 maja roku 1998. Złożono 458 propozycji projektów przy ogólnej wnioskowanej kwocie funduszy pomocowych w wysokości 40 mln euro. Z rundą zasadniczą wiązała się jasno określona zasada, że do projektów należy włączyć lokalnie tworzone Komitety Granic Regionalnych (ang. Regional Border Committees, RBC), ich Podkomitety i ich Sekretariaty do celów oceny i selekcji projektów. Członkowie i personel tych organów proponowali Narodowy Koordynatorzy CREDO, którzy musieli następnie być zatwierdzani przez Komisję Europejską. Po dokonaniu lokalnej oceny technicznej przez Sekretariaty RBC we wrześniu 1998 roku zorganizowano szereg wspólnych posiedzeń ds. priorytetów lokalnych z udziałem Podkomitetów, później zaś z udziałem RBC z każdej strony granicy. Te posiedzenia poświęcone problematyce przygranicznej zaowocowały wyborem 121 projektów stanowiących wspólne priorytety; zaproponowano, by projekty te sfinansowała Komisja. Na podstawie rekomendacji Komitetu ds. Selekcji (ang. Selection

Committee) (przedstawiciele odnośnych Dyrekcji Generalnych zajmujących się sektorami programu) Komisja Europejska zakontraktowała 106 projektów rundy zasadniczej.

### **Ecos-Ouverture**

Program Ecos-Ouverture rozpoczął się w roku 1990; został uruchomiony przez Dyрекcję Generalną Polityki Regionalnej (DG of Regional Policy). Celem ogólnym programu było przygotowanie do rozszerzenia [Unii] poprzez umacnianie strategii przedakcesyjnych władz lokalnych w Europie Środkowej. Celami szczegółowymi programu Ecos-Ouverture były:

- stymulowanie współpracy między władzami regionalnymi i lokalnymi na różnych obszarach geograficznych, poprzez wspólne projekty oparte na wymianie doświadczeń i *know-how*;
- promowanie decentralizacji zachęcając do podnoszenia umiejętności na szczeblu regionalnym i lokalnym;
- zwiększenie efektywności działań (administracyjnych) u władz lokalnych pod kątem lepszych metod osiągania rozwoju społeczno-ekonomicznego w krajach Europy Środkowej i Wschodniej oraz słabiej rozwiniętych obszarów Unii;
- osiągnięcie praktycznych wyników rozwoju regionalnego lub lokalnego, co może stanowić przykłady, które mogą posłużyć za programy pilotażowe upowszechniania dobrej praktyki w omawianym regionie lub w regionach sąsiednich;
- informowanie władz lokalnych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej o kierunkach polityki Wspólnoty, w szczególności o funduszach strukturalnych.

Program zawierał w sobie cztery główne obszary działania:

- doskonalenie metod i narzędzi pracy władz lokalnych i regionalnych;
- doskonalenie usług pomocowych mających wesprzeć małe i średnie przedsiębiorstwa;
- ochrona i kształtowanie środowiska naturalnego w interesie trwałego rozwoju;
- stymulowanie rozwoju gospodarczego dziedzictwa kulturowego w celu utrzymania lub tworzenia stałych miejsc pracy.

### Wniosek

Mimo że priorytety i środki były bardzo atrakcyjne dla regionów, program - jak się okazało - był dość niepopularny w krajach RMB. Stało się tak głównie ze względu na skomplikowany system współfinansowania oraz długą i skomplikowaną, nieprzejrzystą, procedurę przyznawania dotacji na projekty. Wymóg, by mieć od 3 do 6 podstawowych partnerów w projekcie oraz zapewnienie współfinansowania dużych projektów ECOS-Ouverture, był bardzo trudny do spełnienia. Pozytywnym aspektem tego programu było to, że partnerzy w projektach kontynuowali współpracę dzięki innym programom Wspólnoty, poza tym zdobyli wiedzę i dobre doświadczenia w kwestiach procedur wdrażania programów Phare.

## **Fundusz Małych Projektów CBC [ang. Small Project Fund] (Ułatwienia dotyczące Bałtyckich Małych Projektów, Fundusz Małych Projektów [ang. Baltic Small Project Facility, Small Project Fund])**

Bałtycki Fundusz Małych Projektów (ang. Baltic Small Project Fund), wspierający współpracę przygraniczną i międzyregionalną, został oceniony przez regiony w RMB jako jeden z najpomyślniej zrealizowanych programów Unii Europejskiej.

W roku 1995 Komisja Europejska wprowadziła po raz pierwszy nowy innowacyjny fundusz (BSPF, Baltic Small Project Facility, Bałtycki Fundusz Małych Projektów) w celu wsparcia projektów współpracy na małą skalę w Regionie Morza Bałtyckiego. Szczególnie pomyślnego rozpoczęcie oraz wyraźna oznaka, że korespondowało to z nader realną potrzebą, zachęciło Komisję Europejską do zareagowania na powstałą sytuację na trzy główne sposoby.

Bałtycki Fundusz Projektów z roku 1996 stwarzał znaczne możliwości rozwojowe, jeżeli chodzi o finansowanie i szersze podejście. Fundusz został pomyślany jako bodziec do tworzenia i rozwijania sieci współpracy w różnych miejscach w Regionie Morza Bałtyckiego oraz do zareagowania na postanowienie zawarte w Układach Europejskich pod tytułem „Współpraca gospodarcza”. Zgodnie z tym szczególną uwagę należy zwrócić na środki zdolne do rozwijania współpracy z krajami Europy Środkowej pod kątem harmonijnego rozwoju regionu. To szersze ułatwienie obejmowało rozszerzenie Bałtyckiego Funduszu Małych Projektów oraz zapewniało dodatkowe środki finansowe celem wypracowania innych instrumentów wspierania lokalnej i regionalnej współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego.

W charakterze integralnej części w ramach Bałtyckiego Funduszu Projektów finansowanie zostało również przewidziane dla wspólnych projektów w ramach programu Interreg. To wypracowanie zintegrowanego finansowania pomiędzy programem Interreg i programem Phare pozwoliło Komisji na wspieranie bardziej ekstensywnych działań o charakterze przygranicznym oraz na podjęcie udzielania praktycznej pomocy dla lokalnych i regionalnych partnerów w krajach Europy Środkowej w RMB w celu umożliwienia większego zaangażowania Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej. Miało to szczególne znaczenie w kontekście szerszego procesu akcesyjnego.

Program Współpracy Przygranicznej Tacis (ang. Tacis Cross-Border Co-operation Programme) został opracowany jako podobny do BSPF instrument służący wspieraniu projektów współpracy na szczeblu lokalnym. W pierwszym roku funkcjonowania skoncentrowano się na tym w RMB, chociaż środki finansowe były dostępne dla projektów na zachodnich granicach Rosji, Białorusi, Ukrainy i Mołdawii.

Działania uprawnione do otrzymania wsparcia i sfery współpracy objęły wszystkie dziedziny relewantne dla szerokiego zakresu kompetencji władz lokalnych i regionalnych. Objęło to środowisko naturalne, doskonalenie zasobów pracy, rozwój gospodarczy i turystykę, transport, rozwój służb lokalnych, lokalną demokrację, edukację i kulturę oraz tworzenie instytucji.

### **3.3. Przepisy proceduralne Bałtyckiego Wspólnego Komitetu Współpracy**

#### **Przepisy proceduralne dotyczące Bałtyckiego Wspólnego Komitetu Współpracy (zwanego dalej BJCC)**

Bałtycki Wspólny Komitet Współpracy (BJCC), mając na względzie artykuł 7 rozporządzenia Komisji (WE) 2760/98<sup>18</sup>, przyjął następujące przepisy proceduralne:

##### *Artykuł 1*

##### **Cel**

BJCC będzie zasadniczym forum pomocy dla państw Morza Bałtyckiego kandydujących do członkostwa w UE w ich wdrażaniu programu Phare CBC w celu stworzenia swego rodzaju pomostu dla procedur Funduszy Strukturalnych z uwzględnieniem „Planu działania” Wymiaru Północnego w ramach „Przeglądu Programu Phare 2000” i priorytetów uzgodnionych we wspólnych dokumentach programowych Interreg/Phare CBC.

Cele BJCC są następujące:

Promowanie współpracy regionów przygranicznych w krajach Regionu Morza Bałtyckiego (Niemcy, Polska, Szwecja, Dania, Finlandia, Estonia, Litwa, Łotwa) i w ten sposób przyjdzie im z pomocą w przezwyciężeniu szczególnych problemów związanych z rozwojem, które mogą wynikać między innymi z ich sytuacji w gospodarkach narodowych, w interesie lokalnej ludności i w sposób kompatybilny z ochroną środowiska naturalnego.

Promowanie tworzenia i rozwijania sieci współpracy po obu stronach granicy oraz ustanawianie więzi między tymi sieciami i szerszymi sieciami Wspólnoty.

##### *Artykuł 2*

##### **Zadania**

BJCC, zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) 2760/98, przygotowuje wspólny dokument programowy długookresowej współpracy przygranicznej i na podstawie tego dokumentu zatwierdzi wspólny zestaw projektów co roku proponowanych do sfinansowania przez Program Współpracy Przygranicznej w Regionie Morza Bałtyckiego Phare (Estonia, Łotwa, Litwa i Polska).

BJCC powinien w szczególności:

- Zapewnić, aby zostało wprowadzone odpowiednie monitorowanie wdrażania Wspólnego Dokumentu Programowego umożliwiające dokonanie analizy wspólnych działań

---

<sup>18</sup> O.J. nr L 345/49, z dnia 19.12.1998

współfinansowanych przez Programy: Phare CBC, Interreg III i Tacis Small Project Facility w krajach Regionu Morza Bałtyckiego. BJCC dokona analizy i oceni wdrażanie zatwierdzonych programów łącznie z efektywnością pomocy technicznej. Zwróci się z prośbą o informacje na temat postępu prac w ramach projektów i powinien je otrzymać. BJCC w ten sposób usprawni koordynację finansowania z programów Phare, Tacis i Interreg.

- Przygotować wspólny dokument programowy [współpracy] przygranicznej w perspektywie wieloletniej; dokument ten obejmie wspólne strategie rozwojowe i priorytety dla regionu, postrzeganego jako jeden podmiot społeczno-ekonomiczny i geograficzny, jak również postanowienia w sprawie wspólnego wdrażania. Dokument ten będzie stanowił wskazówkę dla programowania i wdrażania działań, jakie mają być podejmowane w ramach odpowiednich programów współpracy przygranicznej wspomaganych przez Wspólnotę Europejską.
- Inicjować, wspierać i nadzorować działania, które promują współpracę transgraniczną w Regionie Morza Bałtyckiego, oraz podnoszą efektywność bieżących i przyszłych programów, zwłaszcza poprzez prowadzenie dialogu z innymi organami koordynującymi i ugrupowaniami subregionalnymi w Regionie Morza Bałtyckiego, takimi jak Rada Państw Morza Bałtyckiego (CBSS), Komisja ds. Ochrony Środowiska Morskiego Morza Bałtyckiego (HELCOM), Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego (BSSSC), oraz Wizja i Strategie dotyczące Regionu Morza Bałtyckiego 2010 (Vasab 2010).

### *Artykuł 3*

#### **Członkostwo**

Członkami BJCC są Dania, Estonia, Finlandia, Niemcy, Łotwa, Litwa, Polska, Szwecja i Komisja Europejska.

Obserwatorami BJCC są Rosja, Białoruś, Norwegia.

### *Artykuł 4*

#### **Przewodnictwo**

Kraj Phare organizujący posiedzenie BJCC na zasadzie rotacji będzie przewodniczył BJCC. Okres przewodniczenia w każdym przypadku będzie wynosił jeden rok, rozpoczynając od dnia 1 stycznia, rotacja zaś będzie się odbywała w sposób następujący:

- 2001 – Łotwa
- 2002 – Polska
- 2003 – Estonia
- 2004 – Litwa
- 2005 – Łotwa itd.

## *Artykuł 5*

### **Posiedzenia**

Posiedzenia zwyczajne BJCC będą się odbywały dwa razy w roku. Posiedzenia nadzwyczajne mogą być zwoływane w dowolnym czasie z inicjatywy przewodniczącego lub na wspólną prośbę dwóch członków.

Posiedzenia BJCC będą się odbywały w kraju przewodniczącego BJCC i będą ściśle skoordynowane z posiedzeniami odnośnych komitetów Interreg. Do wykonania swych zadań BJCC może tworzyć grupy robocze.

## *Artykuł 6*

### **Delegacje**

W zasadzie BJCC składa się maksimum z trzech delegatów z każdego kraju uczestniczącego. Przynajmniej jeden z delegatów z każdego państwa członkowskiego UE i kraju partnerskiego Phare reprezentuje władze lokalne/regionalne, jeden zaś przedstawiciel delegacji państwa członkowskiego UE musi reprezentować władze odpowiedzialne za program Interreg.

Komisja Europejska jest reprezentowana wspólnie przez DG Enlarg, DG Regio i Przedstawicielstwa KE w krajach uczestniczących w programie Phare. Tam gdzie jest to właściwe, obecne będą i inne Dyrekcje Generalne.

BJCC może zapraszać kraje nie będące członkami i instytucje do udziału w swych posiedzeniach w celu przedstawienia informacji na poszczególne tematy.

## *Artykuł 7*

### **Sekretariat**

Kraj przewodniczący powinien świadczyć usługi sekretarskie na posiedzeniach BJCC.

## *Artykuł 8*

### **Korespondencja**

Korespondencja adresowana do BJCC winna być przesyłana do przewodniczącego.

Sekretariat dopilnuje, by korespondencja była wysyłana do wszystkich członków.

## *Artykuł 9*

### **Porządek dzienny posiedzeń**

Przewodniczący sporządza wstępny porządek dzienny każdego posiedzenia. Należy go wysłać do członków BJCC nie później niż na dwa tygodnie przed posiedzeniem wraz z odnośnymi dokumentami, jeżeli tylko są one dostępne.

Porządek dzienny jest przyjmowany przez BJCC na początku każdego posiedzenia. Punkt odmienny od tego, który widnieje we wstępnym porządku dziennym, może zostać umieszczony na porządku dziennym, jeżeli zgadza się na to BJCC.

## *Artykuł 10*

### **Protokół**

Projekt protokołu każdego posiedzenia jest sporządzany przez sekretariat.

Protokół winien wskazywać w odniesieniu do każdego punktu porządku dziennego na:

- dokumentację przedłożoną BJCC,
- dyskusję w formie skróconej,
- podjęte zalecenie, uzgodnione deklaracje i uchwalone wnioski.

Projekt protokołu winien być przedłożony BJCC do zatwierdzenia według ustalonej procedury. Zatwierdzony protokół winien być podpisany przez przewodniczącego i skierowany do każdego z członków BJCC.

## *Artykuł 11*

### **Zalecenia**

Wszystkie zalecenia BJCC będą podejmowane na zasadzie konsensu wszystkich członków. Jeżeli chodzi o finansowanie z programu Phare, konsens musi być osiągnięty między partnerami PHARE, krajami UE i Komisją Europejską.

W razie potrzeby BJCC może uchwalić zalecenie, jak to określa niniejszy artykuł, według ustalonej procedury. W związku z tym przewodniczący wysyła do członków projekt zalecenia. Uważa się, że członkowie zaakceptowali projekt, jeżeli nie zawiadomią o swym zamiarze sprzeciwienia się jemu lub zażądać dyskusji na następnym posiedzeniu BJCC w terminie ustalonym przez przewodniczącego. Termin tak nie może być krótszy niż dwadzieścia dni kalendarzowych.

## *Artykuł 12*

### **Wydatki**

Wydatki na podróże związane z uczestnictwem delegacji w posiedzeniach BJCC będą opłacane przez same kraje.

## *Artykuł 13*

### **Związek z innymi organizacjami**

BJCC może otrzymać i rozważyć radę udzieloną przez regionalne lub sektorowe (branżowe) stowarzyszenia i komitety, np. CBSS, HELCOM, BSSSC i VASAB 2010, których przedstawiciele mogą tworzyć część delegacji narodowych, według własnego wyboru albo może się do niego zwrócić przewodniczący BJCC z prośbą, by był obecny [na posiedzeniu].

## *Artykuł 14*

### **Informacja i pomoc w ramach programu**

Każdy kraj członkowski BJCC powinien wyznaczyć punkt kontaktowy (organizacja/organizacje), który będzie działał jako główny kanał informacji między władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi w zakresie działalności transgranicznej.

Inne organy, takie jak BSSSC, Związek Miast Bałtyckich, Izba Handlu [Krajów] Morza Bałtyckiego, są zapraszane do rozpowszechniania informacji dotyczących wyżej wspomnianych programów we współpracy z krajowymi punktami kontaktowymi. Sieć ta winna pomagać uczestnikom regionalnym i lokalnym w poszukiwaniu partnerów i w procedurach wnioskowych.

## *Artykuł 15*

### **Przyjęcie przepisów proceduralnych**

Przepisy proceduralne zostały przyjęte przez Bałtycki Wspólny Komitet Współpracy (BJCC) w Rydze w dniu 20 marca 2001 roku.